

22. UUDELLE VUOSISADALLE

Kun vuosi 1999 vaihtui seuraavaksi vuodeksi, juhlistettiin tapahtumaa keskiyön hetkellä varmaankin kaikkialla poikkeuksellisen innostuneesti, toiveikkaana tulevasta. Raketit paukahtelivat ja loistivat talvista taivasta värittäen paljon runsaammin kuin tavanomaisessa vuodenvaihteessa. Kuohuviiniäkin saattoi kulua enemmän. Monet puhelimet olivat yön tunteina ahkerassa käytössä. Yöllisiä tervehdyksiä ja onnentoivotuksia lähetettiin läheisille ja yhteistyökumppaneille myös sähköpostilla ja kännyköiden tekstiviestein. Tinoja valettiin ja ennusmerkkejä etsittiin. Tätä uutta vuosilukua 2000 oli odotettu pitkään.

Tarja Halonen

Kotimainen vuosi alkoi korostuneesti presidentinvaalien merkeissä. Puolueiden puheenjohtajavetoiset eduskuntavaalikampanjat olivat olleet jo jonkin aikaa omiaan tekemään politiikasta tai ainakin vaaleista yhä enemmän henkilö- ja vähemmän aatekeskeisiä. Suorassa presidentinvaalissa henkilöön liittyvät ominaisuudet ja persoonallisuus korostuivat vielä voimakkaammin.

TSL:n toiminnassa mukana olleille valinta ja myös ahertaminen vaalien talkootyössä oli tälläkin kertaa itsestään selvää. Ensimmäinen äänestyskierros tammikuussa ei vielä tuonut ratkaisua seitsemän ehdokkaan kesken. Helmikuun alussa tarvittiin toinen kierros Tarja Halosen ja keskustapuolueen Esko Ahon välillä.¹ Juuri ennen kampanjan loppusuoraa valmistuneessa vaalikirjassa Kalevi Sorsa muistutti, että nyt oli valittava naisen ja miehen, palkansaajain edustajan ja maatalouden edustajan välillä. ”Omaa elämäämmekin ajatellen tiedämme, että Suomen nainen antaa tämän maan kehitykseen aivan yhtä arvokkaan panoksen kuin Suomen mieskin. Siksi me olemme valmiit, siksi meille on luonnollista, jopa historian velvoite tehdä Tarja Halosesta Suomen ensimmäinen naispresidentti.”²

Suomen tasavaltaa ja myös suomalaista työväenliikettä ajatellen vaalitulos oli historiallisesti merkittävä. Väinö Tannerin vähemmistöhallituksessa 1926–27 Miina Sillanpää oli ollut ensimmäinen nainen valtioneuvoston jäsenenä. Siitä oli kuljettu pitkä matka, kun Tarja Halonen aloitti tasavallan presidenttinä maaliskuun alussa, ensimmäisenä naisena ja samalla ensimmäisenä syntyperäisenä helsinkiläisenä tässä korkeassa tehtävässä. ”Historian lehti kääntyi loppujen lopuksi varsin selvästi”, on esimerkiksi Hannu Lehtilä luonnehtinut tulosta. Innostuneen ja monivaiheisen, maanlaajuisen kampanjan jälkeen Tarja Halonen voitti Esko Ahon kokoamalla 51,6 prosentin

¹ Tarja Halosen koko vaalikampanja on kuvattu aikatauluineen ja tapahtumineen teoksessa Markku J. Jääskeläinen, Tapio Pekkola: Kampanja jonka ei pitänyt onnistua. Helsinki: Otava 2000; ks. myös Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen toimintakertomukset 1999–2001, s 84–91.

² Kalevi Sorsa: Tarja Halonen elämänsä haasteen edessä, teoksessa Minun mielestäni Tarja Halonen, s 52, myös lainaus. Kirjan julkaisijat olivat Presidentti 2000 ry ja Länsimäen sosialidemokraattien tuki ry.

ääniosuuden. Ääniä kertyi runsaat 1,6 miljoonaa. Kansalaisten äänestysaktiivisuus kohosi huomattavan korkealle ja oli 80,2 prosenttia.³

Perustuslaki muuttui uuden presidentin astuessa tehtäväänsä, kuten oli uudistusta valmisteltaessa suunniteltukin. Presidentin valtaoikeuksia vähennettiin Mauno Koiviston jo aiemmin viitoittamaan suuntaan, ja vastaavasti pääministerin keskeisempää asemaa sekä tehtäväkenttää painotettiin. Tasavallan ulkopoliittikkaa tosin tuli jatkossakin johtamaan presidentti yhteistyössä valtioneuvoston kanssa. EU-asioissa jouduttiin hetki hakemaan toimivaa yhteistyön muotoa. Pääministerinä jatkoi Paavo Lipponen, ja ulkoministeriksi tuli Erkki Tuomioja. Henrik Meinander on todennut, että itse asiassa Halonen pääsi muotoilemaan osaltaan jo ulkoministerinä vuodesta 1995 alkaen suomalaisen ulkopoliittikan uutta linjaa, yhtenä EU:n jäsenmaana. Siihen kuului myös vuonna 1994 tehty ratkaisu liittyä Naton eli Pohjois-Atlantin liiton rauhankumppanuusohjelmaan.⁴

Tarja Halosessa oli hieman tai ehkä enemmänkin maailmanparantajan taipumuksia, mitä osoittivat muun muassa hänen lukuisat luottamustehtävänsä muun muassa sosiaalialan, rauhanliikkeen, ihmisoikeuksien ja kulttuurin sarjoilla. Hänet tunnettiin myös aktiivisena kuvaamataiteen ja teatterin sekä liikunnan harrastajana. Läheisesti Työväen Sivistysliittoa sivusi ainakin yksi tehtävä: hän toimi vuodesta 1994 alkaen yhden perinteisen jäsenjärjestön, Työväen Näyttämöiden Liiton puheenjohtajana. Sittemmin hänet kutsuttiin TNL:n kunniapuheenjohtajaksi. Muistettakoon, että R. H. Oittinen oli ollut saman näyttämöliiton puheenjohtajana vuosina 1949–73. Halonen toimi pitkään myös Helsingin kaupunginteatterin hallinnossa. Vuonna 2000 Tarja Halosesta tuli akateemisen opinahjonsa Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan kunniatohtori.⁵

Hannu Lehtilä on kiinnittänyt huomion mielenkiintoiseen rinnastukseen TSL:n pitkäaikaisen puheenjohtajan Yrjö Kallisen kanssa. Rauhankumppanina, ellei suorastaan pasifistina tunnettu Kallinen toimi 1940-luvun lopulla runsaan kahden vuoden ajan Mauno Pekkalan hallituksessa puolustusministerinä. Varsinkin ennen vaalia Halonen, Sadankomitean rivijäsen, leimattiin poliittisten vastustajien taholta tarkoituksella ja epäilyttävällä tavalla pasifistiksi. Valinnan seurauksena hänestä tuli puolustusvoimien ylipäällikkö.

Jatkosodan aikana syntynyt Tarja Halonen määritteli itsensä Lehtilän haastattelussa (2004) ”relatiiviseksi pasifistiksi”. Kriisien ratkaisussa hän korosti konfliktianalyysin ja sovittelun merkitystä, pohjoismaisen sosialidemokratian hengessä. Halonen ei ollut yksipuolisen aseistariisunnan kannattaja, vaan suhtautui myönteisesti sekä puolustusvoimiin että suomalaisen asevelvollisuusarmeijaan. Presidentin oman arvion mukaan hänen yhteistyönsä puolustusministerin ja puolustusvoimain komentajan kanssa sujui jatkossa hyvin. Kiitosta sai häneltä myös armeijan

³ Lehtilä 2005 s 72–91, lainaus s 84; Lehtilä 2012 s 85–93.

⁴ Meinander 2010 s 284.

⁵ Maailmanparantamisesta ja mm. teatterista ks. Lehtilä 2005 s 153–157; Lehtilä 2012 s 208–211; Seppälä eri kohdin.

asenoituminen uuteen ylipäällikköön.⁶ Edeltä ehkä muistetaan Yrjö Kallisen osalta samantapaisia tunteja ja vaikutelmia.

Presidentti Halosen kansansuosio jatkui hyvin suurena, mikä näkyi seuranneiden vuosien kuluessa monin tavoin. Tasa-arvon näkökulmasta naisten ja varsinkin nuorten naisten itsetunto kohosi. Useimmat suomalaiset kokivat tämän presidentin olevan kuin ”yksi meistä”.

Luontevaa ja samalla kunnioittavaa suhtautumista uuteen presidenttiin kuvasti esimerkiksi se, että jo heti kesällä 2000 Tarja Halonen päätyi hahmoksi näytelmään tai kavalkadiin, jossa esiteltiin työläisperheen elämää vuosien 1899–2000 kuluessa. Sellainen valmistettiin varsinaissuomalaisin TSL-voimin ja esitettiin ensi kerran elokuussa Turun sosialidemokraattien kesäjuhlassa. Presidentin hahmoa pääsi esittämään TSL:n Varsinais-Suomen piirin puheenjohtaja Helena Vartiainen. Hän myös ohjasi esityksen.

Kavalkadi esitettiin toisen kerran TSL:n Etelä-Suomen aluekeskuksen opintojärjestöjen neuvottelupäivillä marraskuussa Turussa. Suosio oli suuri sielläkin noin 60 osallistujan keskuudessa. Neuvottelupäivien muukin kulttuuriohjelma asetti rimaa korkealle seuraavaan vastaavaan, uusmaalaisen järjestämään tapahtumaan huhtikuussa 2001. Turun neuvottelupäivien opinnollista sisältöä edusti muun muassa esittelyssä ollut, turkulaisten kehittänyt uusi ammattiyhdistyskoulutuksen muoto, jota suunnattiin erityisesti nuorille.⁷

Loppukesällä 2000 tasavallan presidentti avioitui pitkäaikaisen avokumppaninsa valiokuntaneuvos Pentti Arajärven kanssa. Taas tehtiin suomalaista historiaa: siihen asti presidentin aviopuoliso oli aina ollut nainen. Jatkossa erilaisten yritys-, maakunta- ja valtiovierailujen isäntien ja emäntien oli mietittävä puolison osalle ehkä hieman toisenlaista ohjelmaa kuin entisinä aikoina.

Tässä riittää mainita lyhyesti, että seuraavissa presidentinvaaleissa vuonna 2006 Tarja Halonen valittiin uudelle kuusivuotiskaudelle. Sekin oli historiallista. Hän sai toisen kierroksen äänistä nyt 51,8 prosenttia ja voitti kokoomuksen ehdokkaan, Euroopan investointipankin varapääjohtajan Sauli Niinistön. Tämä kampanjoi monia hätkähdyttäen ”työväen presidentin” tunnuksilla. Tunnus puhutti ja kantoi vaalien jälkeenkin.⁸

----tietolaatikko

”KUOKKAVIERAITA” LINNAN JUHLASSA

⁶ Lehtilä 2005 s 114–119, lainaus s 114; Lehtilä 2012 s 109–111, Nato-kumppanuudesta ks. s 161–164.

⁷ Sisko Kaarina Pärssinen: Uusmaalaiset isäntävuorossa ensi huhtikuussa. Demari 30.11.2000 (lehtileike kirjoittajan kokoelmassa).

⁸ Lehtilä 2012 s 95–103; Sauli Niinistöstä (s. 1948) ks. esim. Suomen kansanedustajat II s 681–682; Matti Mörntinen, Lauri Nurmi: Sauli Niinistö Mäntyniemen herra. Helsinki: Into 2018, eri kohdin, esim. s 124–127.

Tasavallan presidentin järjestämä itsenäisyyspäivän juhla Presidentinlinnassa on aina ollut maan arvokkaimpia juhlahetkiä ja samalla televisiossa katsotuimpia tapahtumia. Niihin liittyi useana vuonna 1990-luvun loppupuolelta alkaen ns. kuokkavierasjuhla. Ne kokosivat Linnan tuntumaan mielenosoituksia, jotka hetkittäin äityivät pieniksi mellakoiksi, ja poliisi joutui jopa turvautumaan voimankäyttöön. Joskus ryhmät pyrkivät myös estämään vieraiden pääsyä Lintaan. Vielä vakavampia hetkiä koettiin, kun joku yksittäinen mielenosoittaja pyrki anastamaan poliisin virka-aseen.

Muodollisena perusteluna anarkisteilla, erilaisilla kansalaisaktivisteilla ja pienillä protestiryhmittymillä oli osoittaa mieltä niin sanotusti Linnan juhlien loistoa ja eliittiä vastaan sekä muistuttaa esimerkiksi kasvaneesta työttömyydestä ja sosiaalisesta eriarvoisuudesta. Liikehdintä kertoi havainnollisella tavalla aikojen, aatteiden ja myös toimintatapojen muuttumisesta. Erilaisia pieniä aktivistiryhmiä tai ääriliikkeitä syntyi ja nousi hetkeksi toimimaan, ehkä myös hyvien käytöstapojen edellyttämiä rajoja uhmaten. Etukäteisvalmisteluissa autoivat uusi tietotekniikka nopeine sähköposteineen sekä kätevät kännykkäpuhelimet.

Joulukuussa 2001 kuokkavierastapahtuman uutisoitiin kytkettiin yllättäen myös yksi maan sivistysjärjestöistä, vuonna 1990 alkunsa saanut Vihreä Sivistysliitto ja sen opintokeskus Visio. *Ilta-Sanomien* kohu-uutisen mukaan sen kautta olisi oltu valmiita korvaamaan Oikeutta eläimille -ryhmän mielenosoittajille matkakulut ”mielenosoituskoulutukseen”.

Vision pääsihteeri Anneli Bauters kiisti jyrkästi ja yksiselitteisesti lehdessä olleet tiedot. Eläinsuojelijaryhmä oli kyllä tehnyt avustushakemuksen joulukuun 8. päivälle suunniteltua koulutustilaisuuttaan varten, mutta Vision hallitus oli hylännyt hakemuksen. Hän korosti Vision perustehtävänä olevan ”kestävän kehityksen vahvistaminen aikuiskoulutuksen ja kulttuurin keinoin”. Pääsihteeri Bauters toi vielä esiin toiminnan perusteita, kun sopivasti oli palstatilaa saatavilla: ”Edistämme ekologisesti kestävästä elämäntapaa, luonnon monimuotoisuuden säilymistä, monikulttuurista yhteiskuntaa ja kansalaisdemokratiaa.”⁹

Miten estetään ”kehitys kohti luokkayhteiskuntaa”?

Vuonna 2001 Työväen Sivistysliitto vaihtoi kotiosoitetta. Tutuksi tullut työväentalo eli Kokous- ja kongressikeskus Paasitorni jäi taakse, mutta Siltasaari säilyi kotiseutuna, ja Hagiksen eläväinen torikin pysyi ihan lähellä. Paasivuorenkadun Byggalle mentiin edelleenkin isompiin kokouksiin ja juhliin. Liiton toimisto muutti naapurikortteliin, muutamia satoja metrejä etelämmäs Pitkäsillan tuntumaan, Siltasaarenkadun numeroon 4. Kiinteistössä oli katutasossa osuusliike Elannon

⁹ *Ilta-Sanomien* 14.12.2001; Anneli Bauters: Oikaisu. *Ilta-Sanomien* 18.12.2001, myös lainaukset (lehtileikkeet kirjoittajan kokoelmassa).

tavaratalon myymälätiloja ja kerroksissa muutamien ammattiliittojen toimistoja. Suuren järjestön muutto aiheutti ymmärrettävästi jälleen kerran omat häiriönsä jokapäiväiseen toimintaan, mutta kaikesta selviydyttiin. Pian työ jatkui uusissa tiloissa.¹⁰

Liittokokouksessa perjantaina 8.6.2001 tapahtui puheenjohtajavaihdos. Ulla Juurola luopui tehtävästä, ja seuraajaksi valittiin tamperelainen kansanedustaja, hallintotieteiden maisteri Pia Viitanen, joka oli myös sivistysvaliokunnan jäsen. Häinkin oli aloittanut eduskunnassa vuoden 1995 vaaleissa. Viitanen oli kotikaupunkinsa valtuuston jäsen ja oli ollut 1990-luvulla muun muassa kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnan jäsenenä. SDP:n puoluevaltuuston jäsen hän oli ollut vuosina 1994–96 ja vuodesta 1999 hän toimi puolueen ympäristöpoliittisen työryhmän puheenjohtajana.¹¹

Uutispäivä Demarin haastattelussa Pia Viitanen kertoi saaneensa kosketuksen TSL:n toimintaan heti puolueeseen liittyttyään, kuten varmaan niin moni muukin. Kurssit ruohonjuuritasolla antoivat tuntumaa järjestöön, ja kun sitten kyseltiin puheenjohtajaksi, ei ollut perusteluja kieltäytymiselle. Ensimmäisessä puheenjohtajahaastattelussaan Pia Viitanen ei luonnollisestikaan visioinut liiton tulevaa toimintaa. Hän kuitenkin painotti: ”Omalta osaltaan TSL turvaa sen, että kaikilla on mahdollisuus päästä kiinni tietoon. Niin käytännölliseen kuin yleissivistäväänkin. Viimeksi mainitusta eivät ainakaan markkinat huolehdi.” Liitto teki paljon arvokkaampaa työtä kuin moni uskoikaan. Puheenjohtajan esimerkkinä oli tietoyhteiskunta: koulutusta tarvittiin, etteivät kansalaiset jakautuisi A- ja B-luokan ryhmiin. Ymmärrettävää oli, että uuden puheenjohtajan toiveet suuntautuivat heti myös valtiovaltaan: taloudellista tukea tarvittaisiin sivistystyöhön enemmän.¹²

Kesäkuun 2001 liittokokouksessa piti esitelmän Kouluhallituksen aiempi pääjohtaja Erkki Aho. Hänellä oli hyvin vakava teema, aihepiiri, jota puheenjohtajakin sivusi. Kun talouden iso ratas pyörähti 1990-luvulla huonoon suuntaan, koulutukseen kohdistui ristiriitaisia paineita. Toisaalla leikattiin löysät pois, mutta toisaalla vaadittiin että ”ehtyneillä voimavaroilla piti auttaa talous kuntoon”. Aikuiskoulutuksessa painospiste siirtyikin yhä selkeämmin ammatillisen aikuiskoulutuksen suuntaan. ”Perinteinen vapaa sivistystyö ajautui lähes kriisiin.” Ahon mukaan: ”Aikuiskoulutus muuttui yhä selvemmin työvoimapolitiikan instrumentiksi.” Siitä oli kuitenkin seurauksensa. Eniten koulutuksesta kykenivät yleensä hyötymään ne, joilla jo oli paras koulutuksen taso. Pitkäaikaistyöttömillä saattoi puolestaan loppua usko koulutuksen mahdollisuuksiin tukea heidän pääsyään takaisin työmarkkinoille.

Ilmassa oli laman jäljiltä edelleen kahtiajakoon viitanneita ennusmerkkejä, ja Erkki Aho kysyikin:

¹⁰ Suoraviivaisen eleetön liikerakennus oli valmistunut 1980, suunnittelijana arkkitehtitoimisto Kalevi Ruokosuo, ks. Nenonen, Toppari 1983 s 74.

¹¹ Pia Viitanen (s. 1967) on ollut kansanedustajana yhtäjaksoisesti vuodesta 1995 alkaen, ks. Suomen kansanedustajat II s 1132.

¹² Heikki Näreikkö: Vapaan sivistystyön arvoa ei aina ymmärretä. *Uutispäivä Demari* 8.6.2001, myös lainaukset (lehtileike kirjoittajan kokoelmassa).

”Onko koulutuksen avulla mahdollista jarruttaa tai jopa estää kehitys kohti luokkayhteiskuntaa?” Aho viittasi Euroopan unionin komission julkaisemaan keskustelukirjaan, joka koski elinikäistä oppimista. Siinä laajennettiin tavanomaista oppimiskäsitystä. Oppilaitoksissa tapahtuvan virallisemmän oppimisen ohella yhä tärkeämmiksi olivat nousemassa ”epävirallinen, esim. työelämässä ja järjestöissä tapahtuva oppiminen” sekä myös arkinen elämäkokemus. Aho arvioi, että tätä kautta saataisiin madallettua oppimisen kynnystä. Vähemmälle koulutukselle jäänyttä ei saanut jättää yksin.

Uudet oppimisen muodot ja niiden niveltäminen kansalaisyhteiskunnan rakentamiseen olivat Ahon mukaan todellinen haaste Sivistysliitolle ja sen yhteistyökumppaneille, erityisesti ammattiyhdistysliikkeelle. Sillä oli vahva tasa-arvoon rakentunut sivistysideologia ja myös luonteva yhteys ihmisten arkitodellisuuteen. Sillä oli lisäksi vastuu jäsenistään, myös syrjäytymisen vaarassa olevista. Aho muistutti vielä ay-liikkeen hyvistä mahdollisuuksista tuoda vapaan sivistystyön tarpeet valtionbudjetin laatijoiden tietoon.

Erkki Aho painotti ja kannusti esitelmässään, että kamppailu luokkayhteiskunnan syntymistä vastaan sopi hyvin ”poliittisen, ammatillisen ja sivistyksellisen työväenliikkeen yhteiseksi tehtäväksi”. Hän korosti, että tällaisilla merkittävillä yhteiskunnallisilla vaikuttajilla tuli olla muutakin tavoitetta kuin ”taloudellisen kilpailukyvyn turvaaminen”.¹³

SAK:n parissa tarkasteltiin samoihin aikoihin hieman toisesta näkökulmasta ammatillisen aikuiskoulutuksen tilannetta ja julkisen rahoituksen tarvetta. *Demarin* haastattelussa työvoima- ja koulutuspoliittinen sihteeri Jari-Pekka Jyrkänne painotti, että aikuiskoulutuksen määrärahojen ja samalla koulutuksen lisääminen olisivat niiden leikkaamisen sijasta tehokas elvyttävä toimi suhdannekuvan heikentyessä. Ajatus oli, että lomautusten tai työvoiman supistamisen sijasta olisi hyödyllisempää kouluttaa henkilöitä julkisen vallan tuella ”uusiin tai aikaisempaa monipuolisempiin ja vaativampiin työtehtäviin”. Samalla varauduttaisiin koulutetun työvoiman kasvavaan kysyntään, kun virta työmarkkinoille oli hiljalleen pienenemässä ikäluokkien supistuessa.¹⁴

Uudet politiikkaohjelmat

Sivistysliiton seuraava liittokokous pidettiin perjantaina kesäkuun kuudentena päivänä 2003 eduskuntavaalien jälkeen, monella tavalla kiinnostavissa, ehkä myös jännittyneissä tunnelmissa. Kahden vaalivoittajan, keskustapuolueen ja sosialidemokraattien johdon välit olivat kiristyneet

¹³ Erkki Aho: Kohti oppimisyhteiskuntaa ja -taloutta. Uutispäivä Demari 11.6.2001, myös lainaukset (lehtileike kirjoittajan kokoelmassa).

¹⁴ Timo Vainio: Aikuiskoulutus avuksi suhdannepolitiikkaan. Uutispäivä Demari 8.6.2001, myös lainaus (lehtileike kirjoittajan kokoelmassa). – Uusi aikuiskoulutustuki astui elokuussa voimaan. Tukea tai valtion takaamaa opintolainaa voi hakea, jos takana oli 10 vuotta työelämässä ja vähintään vuoden työsuhde samaan työntajaan.

kampanjan kuluessa. Huhtikuussa ensin mainitun puheenjohtaja Anneli Jäätteenmäki muodosti uuden hallituksen, johon tulivat myös sosialidemokraatit ja ruotsalainen kansanpuolue. Opetusministerinä oli aluksi Tuula Haatainen (sd), syyskuusta 2005 alkaen Antti Kalliomäki (sd). Kulttuuriministerinä oli keskustan Tanja Karpela. SDP:n puheenjohtajasta Paavo Lipposesta tuli eduskunnan puhemies.¹⁵

Ennen maaliskuun 2003 vaaleja käytiin vakavaa keskustelua tulevan hallitusratkaisun edessä olleista näköaloista. Lipposen II hallitus oli käynnistänyt valtion keskushallinnon uudistushankkeen. Muitakin uudistuksia hahmoteltiin. Myös ulkoisia haasteita riitti: kansainvälistyminen, teknologian kehitys, talouden globalisaatio, EU:n tuleva laajentuminen. Taloustilanne oli hankala ja rakenteellinen työttömyys korkealla. Talouspolitiikan vaihtoehtoista kaivattiin laajempaa ja perusteellisempaa keskustelua. Tähän tuli yhtenä avuksi TSL, joka julkaisi ennen vaaleja talouspolitiikasta puheenvuorokirjan *Suomi, EU ja maailma*. Puheenvuorojen kirjoittajiksi kutsuttiin runsaat parikymmentä asiantuntijaa, suomalaisen yhteiskunnan laidalta toiselle. Kirja oli tavallaan jatkoa neljän vuoden takaiselle, myös TSL:n julkaisemalle teokselle *Takaisin täystyöllisyyteen*, joka oli kuitenkin koottu tiiviimmäksi seminaarityöskentelyn avulla. Nyt pyrittiin käsitysten kirjolla hahmottamaan vaihtoehtoja ja tarjoamaan hallitusneuvottelijoille näkökohtia punnittavaksi.¹⁶

Seuraava eli Anneli Jäätteenmäen hallitus jatkoi huhtikuussa 2003 keskushallinnon uudistamista ja otti lisäksi käyttöön uuden ohjelmajohtamisen toimintamallin, politiikkaohjelman. Lyhyesti ilmaisten uusilla politiikkaohjelmilla tarkoitettiin hallitusohjelmaan sisältyneiden laajojen, useampia ministeriöitä koskevien tehtäväkokonaisuuksien valmistelua. Politiikkaohjelmia oli neljä: pääministerin johtama tietoyhteiskuntaohjelma, työministeri Tarja Filatovin (sd) johtama työllisyysohjelma, kauppa- ja teollisuusministeri Paula Lehtomäen (kesk), myöhemmin Mauri Pekkarisen (kesk) johtama yrittäjyyden politiikkaohjelma sekä oikeusministeri Johannes Koskisen (sd) johtama kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma.

Viimeksi mainittu, myös kansallisena demokratiahankkeena mainittu, sivusi läheisesti kaikkia sivistysjärjestöjä. Tavoitteena oli yleisesti ilmaisten edistää aktiivista kansalaisuutta, kansalaisyhteiskunnan toimintaa, kansalaisten yhteiskunnallista vaikuttamista ja lisätä edustuksellisen demokratian toimivuutta. Tällaiset tavoitteet istuivat luontevasti TSL:n toimintakokonaisuuden pirtaan, myös pitkiin perinteisiin. Näkökulmaan tuli hiven eroa: toimintaympäristö oli nyt politiikkaohjelman osalta järjestöllisen sijasta tavallaan melkein pä valtiollinen. Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman ensimmäisenä ohjelmajohtajana oli Kuntaliiton kehityspäällikkö Kaija Majoinen ja seuraavana MSL:n aiempi toiminnanjohtaja Seppo

¹⁵ Vaalituloksista ks. Tilastokeskuksen sivut: sdp 53 (+2), kesk 55 (+7), kok 40 (-6), vas 19 (-1), vihr 14 (+3), krist 7 (-3), rkp 8 (-3), ps 3 (+2); hallitus: kesk 8, sd 8, rkp 2.

¹⁶ Suomi, EU ja maailma - puheenvuoroja talouspolitiikasta. Toim. Jukka Pekkarinen, Ilja Kristian Kavonius. Helsinki: TSL 2003, 206 sivua.

Niemelä.¹⁷ Käytännössä TSL tuli osallistumaan myös tietoyhteiskuntaohjelmaan.¹⁸

”Perusjengin täysi kansalaisuus...”

Puheenjohtaja Pia Viitanen palasi liittokokouksen avauspuheessaan kesäkuun alussa 2003 kahden vuoden takaisiin teemoihin, muun muassa atk-osaamisen merkitykseen. ”Gloobalissa maailmassa ja tietoyhteiskunnassa osaamisen puute voi olla tulevaisuudessa isoin ihmisiä syrjäyttävä ja yhteiskuntaa jakava tekijä.” Osaamista tuli siten jakaa tasapuolisesti ja siinä oli olennaista tasa-arvoinen koulutusjärjestelmä peruskoulusta aikuiskoulutukseen saakka. Perimmältään kysymys oli Viitasen mukaan demokratiasta. Hän viittasi selvästi ajankohtaiseen politiikkaohjelmaan.

”Niinpä tänä päivänä koulutuksellista tasa-arvoa edistämällä, tietoyhteiskunnan taitoja parantamalla, osallisuuden lisäämisellä ja elämässä selviytymisen opeilla edistämme perusjengin täyttä kansalaisuutta”, Pia Viitanen painotti. Perusjengillä viitattiin tässä ilmeisesti laajassa mielessä palkansaajiin. Sivistysliittoa tarvittiin demokratian vahvistamiseen, sivistyksellisen ja yhteiskunnallisen tasa-arvon edistämiseen, suvaitsevaisuuden ja kulttuurin edistämiseen. TSL toimi Viitasen mukaan ”väylänä, jonka kautta ihmiset löytävät tien yhteiskunnalliseen osallisuuteen ja osallistumiseen”. Tämän väylän avulla voitiin vahvistaa tietoyhteiskuntataitoja, edistää monikulttuurisuutta ja myös vastata työelämän muuttuviin tarpeisiin.

Tavoitteena oli – politiikkaohjelmiin osallistumisen ohella – keskittyä entistäkin selkeämmin TSL:n ydintehtäviin ja vastata jäsenjärjestöjen koulutustarpeisiin. Perinteinen kulttuuritoiminta jäi puheenjohtajalta yhden lyhyen maininnan varaan. Pia Viitanen valittiin kokouksessa uudelleen puheenjohtajan tehtävään kaksivuotiskaudeksi. Varapuheenjohtajina jatkoivat Markku Liljeström (SAK) ja Erkki Tapola (KTV).

Liittokokous otti ymmärrettävästi hyvin myönteisen kannan kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmaan, jonka hallitus oli nostanut aloittaessaan esiin. TSL korosti, että ohjelman tuli käynnistää kansalaisyhteiskunnan vahvistaminen suomalaisen demokratian perustana. ”Vapaan sivistystyön järjestöjen ja oppilaitosten on oltava keskeisenä voimavarana ohjelman toteuttamisessa.” Maan suurin sivistysjärjestö ilmoitti olevansa valmis osallistumaan aktiivisesti ohjelman vaiheisiin.

Liitto tuki myös niitä tehtäviä, joita parlamentaarinen aikuiskoulutustyöryhmä oli asettanut vapaalle sivistystyölle sivistyksellisen tasa-arvon, aktiivisen kansalaisuuden, tietoyhteiskuntavalmiuksien sekä maahanmuuttajien kieli-, yhteiskunta- ja kansalaiskoulutuksen näkökulmasta. Liitto piti tärkeänä, että näiden tehtävien ympärille rakentuvien vapaan sivistystyön ns. suuntaviivojen avulla

¹⁷ Hallitusohjelma, myös jatkossa, valtioneuvoston kotisivulla www.vn.fi; ks. tiivistelmä hallituksen politiikkaohjelmasta esim. Wikipedia; ks. myös kriittinen arvio Kettunen 2006, s 13–16, 43–47.

¹⁸ TSL vuonna 2004 s 3.

kyettäisiin lisäämään tasavertaisia mahdollisuuksia hakeutua koulutukseen. TSL muistutti kannanotossaan, että sivistystyötä oli nyt suunnattava myös sellaisille väestöryhmille, joita aikuiskoulutus ei tavoittanut (alleviivaus TT).

Ymmärrettävää oli, että kannanotoissaan liitto myös edellytti valtiovallalta vapaan sivistystyön taloudellisten resurssien parantamista, mikäli haluttiin saavuttaa kaikkea tavoitteeksi asetettua. Liitto oli lisäksi tyytymätön opintokeskusten valtionavun jakotapaan, joka perustui pääosin jäsen- ja yhteistyöjärjestöjen toteuttamien opetustuntien määrään. Liitto piti välttämättömänä tähän liittyen myös harkinnanvaraisen projektirahoituksen osuuden lisäämistä.¹⁹

Runsas viikko TSL:n liittokokouksen jälkeen kesäkuun puolimaissa kotimaan politiikassa rysähti toden teolla. Lyhyesti voi todeta, että pääministeri Anneli Jäätteenmäki joutui eroamaan, kun paljastui hänen saaneen ja hyödyntäneen presidentin kanslian työntekijän vuotamia luottamuksellisia ja salaisiksi luokiteltuja tietoja tammikuusta 2003 alkaen.²⁰ Pääministeriksi vaihtui keskustan Matti Vanhanen, siihenastinen puolustusministeri.²¹ Hänen johdolla hallitus jatkoi muun muassa politiikkaohjelmien toteuttamista.

Politiikkaohjelmia, kursseja, koulutusta

Sivistysliitto tarttui mielihyvin sille tarjottuun mahdollisuuteen olla mukana edistämässä liitolle tärkeitä yleisiä yhteiskunnallisia ja sivistyksellisiä tavoitteita, nyt valtiovallan erityisessä suurhankkeessa, yhdessä muiden sivistysjärjestöjen kanssa. Mieleen tulee arvio, joka on täysin jossittelua: tämänkaltainen olisi saattanut miellyttää Väinö Voionmaatakin. Huomattakoon samalla, että hyvien pyrkimysten politiikkaohjelmissä lähdettiin ajankohdan tilanteesta. Menneitä erimielisyyksiä, ristiriitoja tai kamppailuja ei nyt muisteltu, eikä Sivistysliittokaan niitä nostanut esiin.

Käytännössä osallistuminen tarkoitti kaikinensa monenlaisia asioita ja ainakin muutamille paljon lisää istumista erilaisissa kokouksissa ja neuvonpidoissa. Vuonna 2004 pääsihteeri Jorma Turusta pyydettiin laatimaan kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmalle selvitys yhteiskunnallisen ja poliittisen kasvatuksen tilasta eri maissa. Pääsihteeri kutsuttiin lisäksi jäseneksi politiikkaohjelman alaiseen Kansalaisyhteiskunta 2006 -toimikuntaan. Vuoden 2004 toimintakertomukseen kirjattiin vielä hieman pyöreästi, että vuoden kuluessa liitto toteutti ”politiikkaohjelman suosittamia kansalaisopintoja” Keski-Suomessa ja myös Etelä-Savossa.

¹⁹ Uutispäivä Demari 9.6.2003, myös lainaukset (lehtileike kirjoittajan kokoelmassa).

²⁰ Ks. presidentin järkytystä Lehtilä 2005 s 120–124.

²¹ Mainittakoon, että valtiotieteiden maisteri Matti Vanhanen (s. 1955) toimi Maaseudun Sivistysliiton puheenjohtajana 1998–2003, kansanedustajana hän oli 1991–2010 ja uudelleen 2015 alkaen (ks. Henttinen s 295; Suomen kansanedustajat II s 1101; Maamerkki 1/2008 verkkoversio).

Liitto osallistui toiseenkin ohjelmakokonaisuuteen, tietoyhteiskunta-politiikkaohjelmaan. Sen parissa liitolla oli edustus kahdessakin paikassa: ohjelman alaisessa Tietoyhteiskuntaneuvostossa ja opetusministeriön alaisessa Tietoyhteiskuntatoimikunnassa, siinä vapaan sivistystyön edustajana.²²

Uudessa tilanteessa TSL:n ei tarvinnut tehdä minkäänlaista käännöstä johonkin aivan uuteen suuntaan. Suuret ratkaisut sekä aikaan mukautumisen sana- ja linjavalinnat oli tehty yhdeksänkymmenluvun kuluessa, eivätkä nekään muutokset merkinneet jyrkkää poikittaista käännöstä pitkällä sivistystyön linjalla. Itse asiassa liitto ja julkinen valta kulkivat nyt pitkälti yhtä jalkaa kansalaisyhteiskunnan yleisissä vahvistamispyrkimyksissä. Vuoden 2004 koulutusesitteen saatesanoissa pääsihteerin Jorma Turunen painottikin, että esite tarjosi ”runsaasti mahdollisuuksia vahvistaa kansalais- ja tietoyhteiskuntaa TSL:n tavoitteiden mukaisesti”.²³

Uudesta valtiollisen tason yhteydestä riippumatta liiton toiminta jatkui pääosin entisin muodoin, tavoittein ja kohde- tai asiakasryhmin, kuten vuoden 2004 esimerkit kertovat. Liiton omassa koulutustoiminnassa päivämääräkurseiksi ryhdyttiin kutsumaan liiton koulutusesitteessä mainittuja kurseja, joissa kouluttajana oli liiton omaa henkilökuntaa. Ne olivat tavallisimmin viikonloppukurseja, yhden päivän mittaisia tai iltakurseja. Tällaisia oli 160 ja niistä kertyi lähes 4100 opetustuntia.

Jäsenjärjestöt ja muutkin järjestöt tilasivat liitolta kurseja. Niitä räätälöitiin tilaajan tarpeiden mukaisesti. Tilauskurseja järjestettiin 113, ja niille tuli yhteensä 2324 opetustuntia. TSL:n tiimit tarjosivat järjestöille myös erilaisia koulutuspalveluja. Esimerkiksi SAK:n kanssa ylläpidettiin verkko-ay-koulua, johon vuoden kuluessa osallistui seitsemän ryhmää. Liiton tietoverkot-tiimi tuotti jäsenjärjestöille erilaisia internet- ja atk-palveluja.

TSL oli omien kurssiensa järjestämisen ohella mukana tekemässä kurssityötä myös kansajärjestäjiensä, jäsenjärjestöjensä ja muiden yhteistyökumppaniensa kanssa. Liitto välitti niille vapaan sivistystyön lakiin perustuvan valtionavun. Tällaisia kurseja toteutettiin vuoden 2004 kuluessa 42 274 opetustunnin verran, mikä merkitsi tuntuvaa, 29 prosentin kasvua edelliseen vuoteen verrattuna. Noin 64 prosenttia kurssitunneista toteutui alueellisen ja paikallisen toiminnan kautta. Loput toteutettiin valtakunnallisten jäsenjärjestöjen toimesta.

TSL hyväksyttiin vuonna 2003 yhdeksi kaikkiaan 40 vapaasta sivistysjärjestöstä, jotka saivat luvan toteuttaa ammatillista lisäkoulutusta. Koulutus aloitettiin tietoverkot-tiimin järjestämällä atk-koulutuksella. Siinä oli keskeisenä atk-ajokorttitutkintoon liittyvä opiskelu. Vuonna 2004 yhteisöjen

²² TSL vuonna 2004 s 3.

²³ Jorma Turunen: Saatteeksi, koulutusesitteessä Kurssit ja kirjat. Utbildning och böcker 2004. TSL, lainaus s 2. – Esitteessä oli kaikkiaan 28 sivua ja siinä esiteltiin perustietoineen niin liiton kurssit kuin saatavilla olleet kirjat ja opintoaineistotkin. Opintokerhoille annettiin käytännön ohjeita, ja verkko-opiskelulla oli myös laaja osuus. Myös ruotsinkielistä koulutusta oli tarjolla ja kansainvälisiä kurseja. Jo kannessa houkuteltiin: ”Tule hyvän tuulen kurseille!”

tiimikin aloitti ammatillisen lisäkoulutuksen ei-tutkintoon valmistavana koulutuksena. ”Jäsenenä toimivassa työyhteisössä”-koulutuksen laajuus oli 10 opintoviikkoa. Tiimi järjesti vuoden aikana kaksi kurssia, yhteensä 15 oppilastyövuoden verran. Tietoverkot-tiimillä oli puolestaan 77 lyhyempää ammatillisen lisäkoulutuksen kurssia. Opetustunteja oli yhteensä 5474 ja oppilastyövuosia 43. Yhteismäärä 58 opiskelijatyövuotta ylitti opetusministeriön asettaman työvuositavoitteen.

Liitto toteutti myös työvoimapoliittista koulutusta sekä työvoimaviranomaisten tilaamana työnhakukoulutuksena että maahanmuuttajille tarkoitettuna kieli- ja työelämäkoulutuksena. Majakka-hankkeen osana järjestettiin maahanmuuttajille toiminnallisia suomen kielen kursseja.

Liiton Tietoverkot-tiimi tarjosi kiinnostuneille ay-koulutuksen lisäksi viisi muuta pidempää verkkokurssia. Ne olivat Matkalla tietoyhteiskuntaan, Verkko yhdistyksen työvälineenä, Verkko-ohjaajakurssi, Verkkoturvan perusteita sekä Viestintä ja vuorovaikutus - tukevaa tietoa arkielämän tilanteisiin.

Opintokerhoja oli vuonna 2004 kaikkiaan 3053, ja kerhotuntien yhteismääräksi tuli 115 137. Kerhojen määrässä oli hieman laskua edelliseen vuoteen verrattuna, ja paljonkin suhteessa 1970–80-lukujen huippuhetkiin, mutta määrä oli kuitenkin edelleen suurin kaikista sivistysjärjestöistä.²⁴

Vuoden kuluessa julkaistiin kolme uutta kirjaa. Yhtenä oli pitkäaikaisen TSL-vaikuttajan Sakari Kiurun puolipoliittiset muistelmat *Lyhyin askelin*; kirjaa on tässäkin runsaasti hyödynnetty. Kouluavustajille suunnattiin Anne Lehtosen ja Minna Mattila-Aallon kirjoittama, Kirsti Lehtisen toimittama *Esteettömään osallistumiseen - koulunkäynnin tukemisen ja ohjauksen opas*. *Solidaarisen Euroopan puolesta*-kirjan toimittivat Folke Sundman ja Juha Rekola.²⁵

Sivistysliitto antoi vankan panoksen pohdittavaa ja opiskeltavaa jo ennen EU-kansanäänestystä. Senkin jälkeen liitto jatkoi keskustelujen ja ajatuksenvaihdon virittämistä julkaisemalla kirjallisuutta unionin ja kansainvälistymisen aihepiireistä. Esimerkiksi vuonna 2002 julkaistiin *Maaailma kaupan. Parempaan globalisaationhallintaan* (128 sivua) ja *Urakkana Eurooppa. Palkansaaja ja Euroopan tulevaisuus* (79 sivua). Molemmat, asiantuntijoiden perusteellisista artikkeleista koostuvat kirjat toimitti liiton kansainvälisten asioiden sihteerin Merja Leskinen. Jälkimmäisen artikkeleista vastasivat Akavan, STTK:n ja SAK:n asiantuntijat. Vuonna 2003 TSL julkaisi muun muassa Erkki Tuomiojan kirjan *Sota ja rauha tällä vuosisadalla* sekä Helvi Ollikaisen ja Pertti Rajalan selkokielelle mukauttamat Aleksis Kiven mestariteokset *Nummisiutarit ja Seitsemän veljestä* (2. painos).²⁶

²⁴ Kursseista ja koulutuksesta TSL 2004 s 7–9, 11; yksityiskohtaiset tilastot s 21–31.

²⁵ TSL vuonna 2004 s 7–8, 11.

²⁶ Työläisopiskelija juhlanumero 1.9.2004, takakansi.

Pienikokoiset Taskumatti-sarjan opaskirjat osoittautuivat erittäin suosituiksi ja käyttökelpoisiksi. Esimerkiksi Tuula Pasasen ja Ulla Puron laatima *Yhdistyksen kokous* (45 sivua) julkaistiin vuonna 2003 jo 9. painoksena. Seuraavana vuonna julkaistiin uusimpana Hannu Oikarisen, Ulla Puron ja Mervi Ylitalon laatima *Newotellen sopimukseen* (86 sivua). Vuoden kuluessa julkaistiin myös useita opintoaineistoja ja kirjoja uusina painoksina. Esimerkiksi kerholaiselle, ohjaajalle ja tutorille tarkoitettu, työryhmän kokoama opasjulkaisu *Opimme yhdessä* (66 sivua) julkaistiin kolmantena, uudistettuna painoksena.²⁷

Projekteja ja pilotteja

Liitolla oli vuonna 2004 neljässä projektissa erilaisia yhteistyökumppaneita. Etelä-Savon alueen yritysten ja työyhteisöjen tukemiseen paneutuneen TOP 10+ -hankkeen kumppani oli Työ- ja elinkeinopalvelukeskus (TE-keskus). Hankkeeseen tuli vuoden aikana mukaan 70 uutta työyhteisöä. Mukana oli 1659 henkilöä ja koulutuspäiviä kertyi yhteensä 3098. Kuten tästäkin havaitsee, lähes kaikessa koulutuksessa alkoivat valtionavun näkökulmasta merkitä hyvin paljon kaikki tilastointiyksiköt, niin tilaisuudet ja henkilöt kuin käytetyt tunnitkin.

Hämeenlinnassa jatkui Euroopan sosiaalirahaston (ESR) tuella Ymmärräks` sää -hanke, jossa kumppanina toimi Kiipulan ammatillinen koulutuskeskus. Yhteisöjen tiimi vastasi työelämän monikulttuurisuutta kehittäneen koulutuksen suunnittelusta ja toteutuksesta. Tietoverkot-tiimi laati puolestaan hankkeelle kotisivut ja verkkokeskustelutoiminnot.

Majakka-projektin kumppaneina olivat Kaakkoisessa Suomessa Helsingin yliopiston Kaakkois-Suomen yksikkö ja työvoimahallinto. Tavoitteena oli tehdä ja mallintaa alueellista maahanmuuttotyötä. Kolme vuotta kestänyt hanke päättyi vuoden 2004 lopussa.

Vapaan Sivistystyön Yhteisjärjestö (VSY) hallinnoi kansallisesti Refine-projektia, joka arvioi ja testasi ”erilaisia opitun tunnustamisen välineitä vapaan sivistystyön, nuorisotoiminnan ja aikuiskoulutuksen kentässä”. Projektin tavoitteena oli toimintakertomuksen sanoin ”mallintaa informaalin ja non-formaalin oppimisen kautta hankitun opitun tunnustamista”. TSL:n osana oli testata pitkäkestoisessa ammatillisessa koulutuksessa Euro-CV:tä.

VSY:llä oli myös pilottihankkeita, joihin TSL osallistui. Yhteisöjen tiimi toteutti Keski-Suomessa ja Etelä-Savossa kansalaisopintojen pilottihankkeet. Tietoverkot-tiimi puolestaan huolehti Imatralla ja Mikkelissä Tietoyhteiskuntavalmiudet-pilotti-opinnoista.

²⁷ TSL vuonna 2004 s 11. – Muita Taskumatti-kirjoja olivat 2004 koulutusesitteen mukaan (s 21–23) ainakin Kirsi-Marja Kekki: Kirjoittajan eväät (1998), Ulla Puro, Janne Matikainen: Dialogi - yhdessä ajattelemisen taito (2000), Jari Hakanen, Ulla Puro: Vuorovaikutustaidot ryhmässä (6.p. 2000), Sirpa Puolakka: Yhdessä jaksamme paremmin (2001), Päivi Vartiainen-Ora: Rakentava kuunteleminen (2002), Tuula Pasanen, Ulla Puro: Puhe paikallaan (5.p. 2002), Esa Nyman: Tukihenkilön taskumatti (2003).

Tässäkään eivät vielä olleet kaikki yksittäiset hankkeet, joihin vuoden 2004 kuluessa liiton henkilökunta paneutui. Sivistysliitto toteutti opetushallituksen kehittämisrahoituksella Jäsenenä kansalaisyhteiskunnassa -hanketta. Tietoverkot-tiimi toteutti opetushallituksen tietoyhteiskuntaohjelman tuella useita erillisiä tietoyhteiskuntaan liittyneitä hankkeita.

Lisäksi TSL valmisti yhdessä jäsenjärjestönsä sosialidemokraattisen puolueen kanssa laajat keskusteluasiakirjat Hyvinvointi- ja Euroopan tulevaisuus -visioiden laatimiseksi. Niihin liittyi kaksi visioseminaaria toukokuussa ja marraskuussa. Aihepiireistä julkaistiin kaksi aineistoa: *Euroopan muuttuvat kasvot. Euroopan unioni ja tulevaisuuden valinnat* sekä *Valinnanvapaus, veljeys ja tasa-arvo. Hyvinvointi ja tulevaisuuden valinnat*. Kansalaiskeskusteluun koottiin vielä visiosivut verkkoon ja tehtiin opiskelukäyttöön tai vaikkapa koteihin keskustelun viritäjäksi ArvoPeli.

Vasta vuoden lopulla sivistysjärjestöissä päästiin etenemään parlamentaarisen aikuiskoulutustyöryhmän tekemien esitysten mukaisesti. Yhdessä päätettiin, että vapaassa sivistystyössä tulotaisiin seuraavina vuosina ottamaan asteittain käyttöön ns. suuntaviivaohjaus. Sitä kutsuttiin myös informaatio-ohjaukseksi. Suuntaviivoiksi määriteltiin maan sivistysjärjestöjen ja opintokeskusten osalta:

- kansalaistaitoja ja kansalaisyhteiskuntaan osallistumisen valmiuksia lisäävät opinnot
- maahanmuuttajien kieli- ja kulttuurikoulutus ja muu opintotoiminta
- tietoyhteiskunnan perusvalmiuksien parantamista koskevat koulutuskokonaisuudet
- terveyttä edistävät opinnot

Toimintakertomuksessa uudistukseen suhtauduttiin silmiinpistävästi varovaisesti. ”Tulevaisuus näyttää, onko informaatio-ohjauksella vaikutusta vapaan sivistystyön tavoitteiden ja tehtävien täsmentämiseen myös käytännössä vai jääkö se kuolleeksi kirjaimiksi.”²⁸

Tapahtumien juhluvuosi 2004

Kaiken uuden politiikkaohjelmiin liittyneen aherruksen ohella Sivistysliitolla oli 85-vuotisjuhlavuotenaan todella runsaasti omaa perinteistä kumpuavaa toimintaa, tapahtumia, koulutusta ja yhteistyötä moniin suuntiin. Kansainvälistä yhteistoimintaakin oli entiseen tapaan, nyt jo maapallon laajuisesti. Liiton lisäksi aluekeskuksilla, piireillä ja paikallisilla opintojärjestöilläkin riitti toimintaa sekä erilaisia tapahtumia. Opintokerhot kokoontuivat. Liitto tuki opinto- ja piirijärjestöjä myöntämällä hakemusten perusteella kehittämis- ja kulttuurimäärärahoja erilaisiin

²⁸ TSL vuonna 2004 s 3, 9–10, lainaukset s 3, 9. – Ajankohtaisen katsauksen kolmeen työväen sivistysjärjestöön (TSL, KSL, DSL) ja niiden toimintaan tarjoaa esim. Kaisa Alenius: Sivistysjärjestöt rakentavat kansalaisyhteiskuntaa. Kulttuurivihkot 2/2004 s 28–31.

tilaisuuksiin tai koulutus- ja kulttuuritapahtumiin. Lisäksi liitto tarjosi koulutusta piirien kulttuuri- ja tiedotusvastaaville. Valtakunnallinen piirijärjestöjen foorumi kokoontui vuoden aikana kahdesti yhteisille suunnittelu- ja arviointipäiville.

Liittotoimikunta kokoontui vuoden kuluessa kuusi kertaa Pia Viitasen johdolla.

Varapuheenjohtajina jatkoivat Markku Liljeström ja Erkki Tapola. Varsinaisina jäseninä olivat lisäksi Christian Klemetti, Risto Laakkonen, Jorma Nirhamo, Hillervo Perttunen, Sointu Toivonen, Kari Virtanen, Antero Väinölä ja Seppo Ylinen. Varalla olivat Ossi Roininen, Visa Tammi, Irma Tuomisto, Pentti Vainio ja Ritva Vilen. Piirien edustajana kokouksissa oli Urpo Tiainen, varalla Kyllikki Lahtinen.

Pienempi henkilökunnasta koostunut johtoryhmä kokoontui pääsihteeri Jorma Turusen johdolla 21 kertaa, ja yhteistyötoimikunnalla oli kuusi kokousta. Lisäksi liiton hallinnossa olivat erityistehtäviin työehtosopimusneuvottelukunta ja palkkarakenteen arviointiryhmä. Vakituista henkilökuntaa oli 34 ja sen lisäksi määräaikaisia, projektityöntekijöitä sekä tukitiimiläisiä yhteensä 47. Väkeä oli keskustuomiston ohella maan eri puolilla aluetoimistoissa sekä erilaisissa koulutuspaikoissa, oppimispisteissä (Helsinki, Imatra, Joensuu, Jyväskylä, Lappeenranta, Mikkeli, Pietarsaari, Turku, Tampere).

Ruotsinkielisen sihteeristön (ABF svenska sekretariat) johtokunta kokoontui puolestaan Risto Laakkosen (varalla Rolf Johansson) puheenjohtajana viisi kertaa. Varapuheenjohtajana oli Anita Spring (Eeva Donner). Johtokunnassa olivat lisäksi Asta Seppänen (Ari Seger), Viveca Lahti (Britta Lindblom), Christian Bäcklund (Henrik Lagerberg), Mia Blomqvist (Nancy Lökfors), Tage Sundman (Magnus Salmela), Ismo Nokelainen (Tiina Nurmi-Kokko), Erik Ekman (Tommy Wikstedt), Yvonne Wilenius (Dorita Sjöholm), Sixten Lindfors (Inger Englund), Mari Lindman (Jan Nyström) ja Ralf Friberg (Per-Erik Jonsson).

Vaikka liitolla ei nyt ollutkaan ruotsinkielistä opintosihteerää, toimintaa ylläpidettiin edelleen myös ruotsinkielisille. Toiminnan järjestämisestä ruotsinkielisillä alueilla vastasi hyvin pitkälti Pohjanmaalla kotiaan pitänyt Österbottens Svenska Studieorganisation (ÖSS).²⁹

Sivistysliitto kutsui vakiintuneeseen tapaan laajasti yhteistyökumppaneitaan yhteiseen vuosipäivän juhlintaan keskiviikkona syyskuun ensimmäisenä päivänä 2004. Paikka oli useimmille tuttu, työväentalon eli Kokous- ja kongressikeskus Paasitornin juhlasali.³⁰ Puheenjohtaja Pia Viitanen nosti heti avaussanoissaan esiin kansalaisyhteiskunnan vahvistamisen ja sitä kautta demokratian vahvistamisen yhdeksi yhteiskunnalliseksi toiminnan painopisteeksi. Oli huolta siitä, että monia kiinnosti yhä vähemmän osallistuminen ja vaikuttaminen, mutta sittenkin: ”Demokratia on liian upea asia jätettäväksi vain harvojen herkuksi.” Järjestöillä oli yhteinen vihollinen: kotisohva. Se oli

²⁹ TSL vuonna 2004 s 13–16.

³⁰ Juhlaohjelma kutsukortissa (kirjoittajan kokoelmassa).

”selätettävä virikkeellisellä toiminnalla”. Tarvittiin demokratiatalkoot.

Pia Viitanen kiitteli hallituksen kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmaa. Hän toivoi sivistysjärjestöjen saavan hankkeessa merkittävän roolin. Niissä tehtiin juuri sitä työtä, johon ohjelmassa tähdättiin, annettiin ”välineitä muuttuvan ja monimutkaisen maailman jäsentämiseen sekä lisätään tiedollisia ja taidollisia valmiuksia toimia tämän päivän yhteiskunnassa, osallistua ja vaikuttaa”. TSL oli merkittävä kouluttaja myös työelämän asioissa; ammatillisella osaamisella oli merkitystä Suomen kilpailukyvyille. Viitanen viittasi myös Väinö Voionmaan aikoihin ja tavoitteisiin: sivistykselliseen tasa-arvoon ja työväestön täyteen kansalaisuuteen. ”Työväestön, perusjengin, täyden kansalaisuuden edistäminen on edelleen iso haasteemme”, painotti Pia Viitanen.³¹

Valtiovallan onnittelut 85-vuotiaalle Sivistysliitolle esitti opetusministeri Tuula Haatainen. Hän totesi aikuiskoulutuksen ja elinikäisen oppimisen olevan keskeinen osa koulutus- ja sivistyspolitiikkaa. Hän painotti, että hallitus halusi edistää monipuolisella tavalla aikuiskoulutuksen edellytyksiä ja tasa-arvoa. Pelkästään se, että lähes 1,8 miljoonaa kansalaista osallistui vuosittain aikuiskoulutukseen, kertoi ”miten tärkeä osaamisen rakentamisen väline tai henkireikä arjen puristuksessa aikuisopiskelu kansalaisille on”.

Ministeri näki aikuiskoulutuksen tehtävien muuttuvan tulevaisuudessa yhä tärkeämmiksi. ”Aikuiskoulutuksella on merkittävä rooli työikäisen aikuisväestön osaamisen jatkuvassa kehittämisessä ja tätä kautta myös työllisyysasteen nostamispyrkimyksissä.” Tehtäviä riitti myös esimerkiksi tietoyhteiskunnan kehittymisessä, maahanmuuttajaväestön kasvussa ja perheiden erilaisissa ongelmissa. Hän kuvasi laajemminkin koulutuksen ja tutkimuksen suunnitelmia ja aikuiskoulutuksen keskeistä merkitystä tulevina vuosina.

Ministeri Haatainen piti luontevana sitä, että vapaa sivistystyö ja opintokeskuksia ylläpitävät sivistysjärjestöt olivat keskeisenä toteuttajaryhmänä mukana kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman toimeenpanossa. Se oli luontevaa siksikin, että yhteisöllisyys, vuorovaikutus ja keskinäinen dialogi liittyivät tiiviisti sivistysjärjestöihin. ”Vapaasta sivistystyöstä annetun lain mukaan toiminnan tarkoituksena on yksilön persoonallisuuden monipuolisuuden kehittäminen ja kyky toimia yhteisössä sekä kansanvallan, tasa-arvon ja moniarvoisuuden toteuttaminen suomalaisessa yhteiskunnassa.”

Opetusministeri Tuula Haatainen sanoi ministeriön kunnioittavan ja kuuntelevan sivistysjärjestöjen ja koko vapaan sivistystyön kentän näkemyksiä sekä asiantuntemusta. Sitä osoitti myös säännöllinen yhteydenpito, johon oli muodostettu erityinen yhteistyöryhmä. Maailma muuttui

³¹ Puheenjohtaja Pia Viitanen puhereferoiti 1.9.2004, myös lainaukset (kopio kirjoittajan kokoelmassa); samoja puheensa aihepiirejä kosketteli Pia Viitanen myös kolumnissaan, lehtikirjoituksessaan: Räättäli Halmeen jäljillä. Uutispäivä Demari 1.9.2004 (lehtileike kirjoittajan kokoelmassa).

nopeasti, eikä muutos ollut pysäytettävissä. Sivistys ja osaaminen tarjosivat kansalaisille kuitenkin välineitä muutoksen hallintaan ja jopa suuntaan vaikuttamiseen.³²

Työväen Sivistysliitto sai nyt vuosijuhlaansa pohjoismaiden ulkopuolista kansainvälistä tunnelmaa. Pääsihteeri Dave Spooner toi juhlivalle liitolle yhteistyöjärjestö IFWEA:n (International Federation of Workers` Educational Associations) jäsenistön yhteiset onnittelut. Hänen oma taustansa oli englantilaisessa sivistystoiminnassa (Workers` Educational Association of England & Scotland, WEA). Puheenvuoro tai paremminkin perusteellinen esitelmä oli ohjelmaan otsikoitu suomeksi ”Kansalaisjärjestöjen koulutusyhteistyö ja globalisaatio”.

Spooner palautti kuulijoiden mieleen, että TSL oli vuonna 1947 ollut IFWEA:n perustajia, kymmenen eurooppalaisen sekä Kanadaa, Australiaa, Uutta Seelantia ja Yhdysvaltoja edustaneiden sivistysjärjestöjen kanssa. Jorma Turunen oli edelleen järjestön hallituksen jäsen. Edellä kerrottiin puheenjohtaja Yrjö Kallisen osallistumisesta perustavaan kokoukseen.

Pääsihteeri Spooner kuvasi järjestön laajentuneen viimeksi kuluneiden 10–15 vuoden aikana toden teolla maailmanlaajuiseksi, saaneen jalansijan jokaisessa maanosassa. Kasvun taustalla vaikuttivat erityisesti globalisaation heijastukset työväestöön kaikkialla. Siihen liittyi myös ammattiyhdistystoiminta monine näkökulmineen. Hän muistutti samalla kuulijoitaan, että sivistys- ja koulutustoiminnan muodot maapallon eri puolilla poikkesivat toisistaan ja lisäksi huomattavan paljon esimerkiksi niistä tavoista, jotka olivat tuttuja TSL:n parissa. Vertailu oli siten vaikeaa. Hänellä oli runsaasti esimerkkejä käytännön toiminnasta ja myös kansainvälisen järjestön tehtävistä. Niihin ei ole tässä mahdollista paneutua. Riittänee todeta Dave Spoonerin sanoin, että edessä oli edelleen ”valtavia haasteita” (enormous challenges), eivätkä toiminnalliset ongelmat koskeneet vain heikosti kehittyneitä maita.

TSL sai häneltä kiitosta muun muassa siitä, että se oli jo varhain 1990-luvulla ollut edistämässä IFWEA:n kansainvälistä opintotoimintaa (International Study Circle). Vuosina 1997–98 päästiin tositoimiin, verkko-opiskeluun 13 maassa yli 300 opiskelijan voimin. Muutenkin pääsihteeri Dave Spooner kiitti Sivistysliittoa huomattavasta käytännön tuesta IFWEA:n työssä. Hänen mukaansa TSL toimi suhteellisen vaatimattomin taloudellisin voimavaroin ja pienen, mutta asialleen omistautuneen ammattitaitoisen henkilökunnan (dedicated professional staff) voimin, vahvasti kansainväliseen toimintaan sitoutuneena.³³

Puheiden lomassa tarjosivat musiikkiohjelmaa Tuula Paavola, mezzosopraano, ja Collin Hansen, flyygeli. Yleisö kuuli ensin Oskari Merikannon sävelmät Tule kanssani, Soi vienosti murheeni

³² Opetusministeri Tuula Haataisen puhe 1.9.2004, myös lainaukset, alleviivaukset alkuperäisessä (kopio kirjoittajan kokoelmassa).

³³ General Secretary Dave Spooner: Globalisation & NGO Co-operation in Workers` Education. TSL Anniversary Conference, Helsinki 1st September 2014 (kopio kirjoittajan kokoelmassa).

soitto ja Mä elän sekä myöhemmin Georges Bizet'n säveltämän Habaneran, oopperasta *Carmen*, Andrew Lloyd-Webberin kappaleen Memory, musikaalista *Cats*, ja vielä Theo Mackebenin ikivihreän Itke en lemmen tähden.

Vuosijuhlan yhteydessä jaettiin jälleen Reino Helismaa -palkinto. Nyt sen sai ylöjärveläisen Eppu Normaali -yhtyeen vokalisti ja sanoittaja Martti Syrjä (s. 1959). Eput aloittivat vuonna 1976 uuden aallon räväkkänä punk-yhtyeenä, mutta yhtye siirtyi ajan kuluessa enemmän rock- ja pop-musiikkiin sekä melodisempaan suuntaan. Martti Syrjän sanoitukset nousivat suomalaisesta sielunmaisemasta, iloista ja suruista, ja hän hyödynsi riimeissä taitavasti ilmeikästä suomen kieltä. ”Kun kitara soi / ei itkeä saa...” Monissa säkeissä oli myös yhteiskunnallista sanomaa.³⁴

Väinö Voionmaa -mitalien jaon jälkeen juhlaväelle oli vielä buffet-tarjoilu Paasisalissa. Tunnelmallista taustamusiikkia tarjosi yhtye Paperikuu.

Vuoden tapahtumiin kuului myös hyvin pitkästä ajasta liiton vanhan äänenkannattajan *Työläisopiskelijan* ilmestyminen. Se oli syyskuun ensimmäiselle päivätty juhlanumero, joka koostui niin historiateksteistä kuin ajankohtaisen toiminnan kuvauksistakin. Julkaisu innosti Sakari Kiurun toivomaan muistelunsa yhteydessä painetun lehden uutta tuleamista. ”Omalla lehdellä olisi yhä sanottavaa.”³⁵

Monissa piireissä ja opintojärjestöissä muistettiin paikallisesti liiton merkkivuotta. Esimerkiksi Mikkelin seudun opintojärjestö toteutti peräti TSL-viikon 18.–22.10.2004. Useat tapahtumat sijoittuivat Kongressi-konserttitalo Mikaeliin. Viikkoon sisältyi musiikkiesityksiä, valokuva-, postikortti-, käsityö- ja taidenäyttelyjä, muutamia seminaareja ja keskustelutilaisuuksia. Mikkeliläisten esiintyjien ohella mukana oli muusikkoja sekä tanssijoita myös rajan takaa Venäjän Aunuksesta. Maahanmuuttajien aiheista keskusteltaessa kuultiin näkökulmia lisäksi Meksikosta, Saksasta, Kroatiasta, Somaliasta ja Chilestä. Kansainvälisyys näkyi kirjastokahvilan vaihtuvassa ruokalistassa viikon kuluessa. Opintojärjestö esitteli toimintaansa avoimissa tilaisuuksissa muun muassa Mikolon käsityöpajassa. Aluesihteerin Antti Lehkonen kertoi TSL:n ja kansansivistystyön vaiheista keskustelutilaisuudessa. Lehti uutiset välittivät viikon tapahtumista tietoa kiinnostuneille lukijoille laajemmaltikin.³⁶

³⁴ TSL vuonna 2004 s 4; ks. myös kotisivut www.eppunormaali.fi; Wikipedia/Martti Syrjä. – Yhtyelevyjen ohella Martti Syrjä on julkaissut myös omia äänilevyjä. Hän on myös valokuvannut useat Eppu-levyjen kansikuvat, näytellyt elokuvissa ja muun muassa kuvittanut äitinsä Kirsi Kunnaksen lastenkirjan ”Puupuu ja kappoika” (1972).

³⁵ Sakari Kiuru: Ajankuvia TSL-vuosilta. Työläisopiskelija juhlanumero 1.9.2004 (Kiuru 2004b) s 13–14, lainaus s 14.

³⁶ Tapahtumista koottiin paksu kansio ”TSL-viikko Mikkelissä 18.–22.10.2004. TSL 85 vuotta”. Siihen koottiin kaikki ohjelmatiedot, kuvia tapahtumista, lehtileikkeitä (kopio TSL:n keskustuimistossa). – Jouko Muuri kiinnitti kirjoittajan huomion kansion aineistoon.

Vuosi 2004 oli tapahtumatäyteinen myös naapurijärjestölle, Kansan Sivistystyön Liitolle. Se vietti 40-vuotisjuhlaansa päivän mittaisena, monipuolisena tapahtumana torstaina 28.10.2004 Kulttuuritalossa Helsingissä. Oli juhlavastaanotto, erilaisia seminaareja, Sirola-opiston ja Moskovan puoluekoulun kävijöiden tapaaminen, lisäksi oli tarjolla muun muassa taikuri Luttisen magiaa sekä lopuksi ohjelmallinen iltakavalkadi tanssiaisineen.³⁷ Kulttuuritalossa julkistettiin artikkeleista koottu 40-vuotisjuhlakirja *Sivistystyön itseymmärrys*, jota on tässäkin tutkimuksessa hyödynnetty. Lisäksi KSL:n kirjajulkaisuihin kuului tuona vuonna Kalevi Suomelan laatima *Kohti aktiivista yhteiskuntaa*, jolla hän osallistui vasemmistoliiton uuden puolueohjelman valmistelutyöhön.³⁸

Lähialueyhteistyötä: Uusimaa ja Liettua

Maapallon laajuisten yhteistyömuotojen ohella TSL tiivistä entisestään pohjoismaista sekä eurooppalaista yhteistyötä. Piireille oli luontevaa myös lähialueyhteistyö Itämeren tuntumassa. Koulutustoiminnan ohella oli valmiutta tarjota myös sosialidemokratian aatteellista pohdintaa, etenkin vaalien alla.³⁹ Muistettakoon myös mikkeliäisten yhteistyö rajantakaisen Karjalan suuntaan vielä 2000-luvun puolella. Heillä oli yhteyksiä Baltiaankin.⁴⁰

Monella tavalla erityisen havainnollinen esimerkki oli uusmaalaisien 2000-luvun ensimmäisinä vuosina edelleen jatkama koulutusyhteistyö Liettuan suuntaan. Vaativa hanke tuli Uudenmaan TSL-väen hoiviin, vaikka se olisi ehkä paremminkin kuulunut ammattiliittojen hoidettavaksi. Niillä ei kuitenkaan ollut tuolloin asiaan kiinnostusta, muisteli Erkki Ylinen myöhemmin. Valmistelujen jälkeen toteutui toukokuun lopussa 2000 Liettuan pääkaupungissa Vilnassa ensimmäinen yhteinen seminaari ”Yhteistyö ja aikuiskoulutus” piirin ja liettualaisen työväen sivistysjärjestön LLES:n edustajien kanssa. Mukana olivat puheenjohtaja Heidi Seutu-Lehtonen, Paavo Leppänen ja Reima Rask sekä TSL:n Merja Leskinen-Aholainen. Luennoitsijana lähti lisäksi matkaan Kemian liiton May Nyman, joka selvitti seminaarilaisille suomalaisen ammattiliiton tapaa järjestää koulutusta jäsenilleen. Liettualaisia kiinnosti myös TSL:n ja ammattiliittojen harjoittama koulutusyhteistyö. He itse kertoivat puolestaan omista siihenastisista opintokerhokokemuksistaan, jotka ainakin suomalaisille kuulostivat hyvin myönteisiltä.

Uudenmaan piiritoimikunnan kokoukseen osallistui syyskuussa 2001 kuusi henkilöä Vilnasta. He olivat kaikki olleet mukana sikäläisissä opintoprojekteissa, jotka edelleen jatkuivat. Uusmaalaiset saivat näin väliaikatietaa. Norjalaisten johtaman pohjoismaisen Liettuan projektin kokonaistilannetta käsiteltiin myös silloin, kun Uudenmaan piirin edustajat tapasivat kollegojaan Ruotsin, Norjan ja Tanskan yhteistyökumppanien, kollegojen vuosikokouksissa.

³⁷ Tapahtumatiedot KSL:n lehdestä Älli, syksy 2004.

³⁸ Kalevi Suomela: Kohti aktiivista yhteiskuntaa. Katsaus vasemmiston aatehistoriaan ja vasemmistoliiton ohjelmallisiin haasteisiin. Helsinki: KSL 2004.

³⁹ Ks. helsinkiläisiä esimerkkejä Timo Ohmero: Stadin demarit Tallinnassa. Stadin Ruusu 2/2007; Annakati Mattila: Resurssien niukkuus vaikeuttaa vaalityötä myös Tallinnassa. Stadin Ruusu 2/2008.

⁴⁰ Aatteen paloa, eri kohdin [ei sivunumeroita].

Hyvin merkitykselliseksi muodostui TSL:n Uudenmaan piirin edustajien tutustumiskäynti Liettuan Vilnaan elokuussa 2002. Haluttiin kuulostella, miten siellä oli koettu pohjoismainen siihenastinen projekti ja oliko sikäläisellä sivistysjärjestöllä toiveita jatkohankkeisiin. Vilnaan matkattiin suurehkolla joukolla piirin uuden puheenjohtajan Erkki Ylisen johdolla. Mukana olivat Leila Selenius ja Olavi Mattila Luoteis-Uudenmaan opintojärjestöstä, Soile Sillanmäki ja Heikki Tanskanen Vantaalta, Inger Björk, Asta Seppänen ja Paavo Leppänen Länsi-Uudeltamaalta. Koulutuspäällikkö Ulla Puro ja Uudenmaan aluesihteri Aulis Soininen olivat matkassa Sivistysliiton edustajina.

Piirihistoriikin mukaan seminaarimatkan tärkein osuus oli maanantai 12.8. tapaamisineen. Liettuan parlamenttitalossa tavattiin ammattiliittojen (LPSK) puheenjohtaja Algirdas Sysasin. Sitten oli vuorossa keskustelutilaisuus LLES:n toimistossa, missä keskustelukumppaneina olivat sivistysjärjestön puheenjohtaja Sergejus Glovackas sekä projektissa mukana ollut Irena Bruzinskiene. Edellisten vuosien pohjoismaiseen projektiin oli osallistunut noin sata henkilöä. LLES:n esikuvina olivat pohjoismaiset sivistysjärjestöt, ja toimintaa toteutettiin pitkälti erilaisten projektien muodossa. Järjestön taustana vaikuttivat sosialidemokraatit, ay-liike, nuorisoliike ja nuoret kotkat. Puheenjohtajan mukaan ajankohdan tärkeimpiin tehtäviin kuului työlakien ja työoikeuden selvittäminen työntekijöille. Keskustelun jälkeen oli vielä ohjelmassa tapaaminen Vilnan kaupungintalolla.

Seuraavaa yhteisprojektia vilnalaisten kanssa hahmoteltiin keväällä 2003. Uusmaalaisten ja vilnalaisten yhteistyöprojekti käynnistyi toukokuun lopulla neljän päivän mittaisena tapahtumana Vilnassa. Teemana oli liettualaisten palkansaajien tietämyksen edistäminen työntekijöiden perusoikeuksista kansainvälistyvässä maailmassa. Uudeltamaalta osallistuivat Kaarina Pärssinen, Aulis Soininen ja Erkki Ylinen. Paikallisia edustivat LLES:n puheenjohtaja Sergejus Glovackas ja kansainvälisten asioiden sihteeri Giedre Lelyte. Elokuussa järjestettiin opinto-ohjaajien koulutuskurssi ja joulukuussa oli koulutusta neuvottelutaidon ja arvioinnin merkeissä.

Molemmat kolmipäiväiset tilaisuudet olivat Liettuan Druskininkajssa. Ensimmäiseen osallistui 18 ja toiseen 13 luettualaista. Kouluttajina olivat TSL:n koulutussuunnittelija Hannu Oikarinen sekä Uudenmaan piiristä Erkki Ylinen sekä Reima Rask (Nurmijärvi, Metallin ammattiosasto), Pirkko Vertti ja Liisa Rantanen (Nurmijärvi, KTV) sekä Mirja Kankaanpää (Kotka, tekstiilityöväen ammattiosasto). Syksyn kuluessa oli Helsingissäkin kaksi neuvottelua. Yhteisvoimin saatiin valmiiksi liettuankielinen opintoaineisto työlaeista ja oikeuksista (Darbo kodeksas ir jo populiarus aiskinimas), jota painettiin 1000 kappaleen verran.

Kesällä 2004 käynnistyi projektin toinen vaihe, joka koski Liettuan venäjänkielistä väestöä. Teemana oli edelleen työelämä. Vastuuhenkilöt olivat Kai Hurskainen, Merja Leskinen ja Aulis Soininen. Suunnittelukokous pidettiin kesäkuun puolivälissä Seduvassa. Koolla olivat Erkki Ylinen,

Hannu Oikarinen ja Aulis Soininen sekä Giedre Lelyte, kevyttekstiililiiton puheenjohtaja Ingrida Cirvinskaite ja tulkkina Ieva Kosaite. Tällä joukolla, peräti kunniavieraina, osallistuttiin myös paikallisen Lelijan tekstiilitehtaan 30-vuotisjuhlaan.

Myöhemmin elokuussa 2004 muutamia Uudenmaan piiritoimikunnan jäseniä tapasi projektin liettualaisia edustajia turistimatkinsa yhteydessä. Silloin voitiin jakaa projektiin valmistunutta venäjänkielistä aineistoa. Monta opintokerhoa oli jo aloittanut, ja myöhemmin syksyllä niitä kerrottiin perustetun lisää. Marraskuussa järjestettiin kaksipäiväinen kerho-ohjaajien kurssi Druskininkajssa. Kurssille osallistui 15 henkilöä, pääosin metsä- ja tekstiilialan sekä opettajien ammattiosastoista. TSL:n Aulis Soininen ja Mervi Ylitalo kertoivat opintokerhojen toiminta-ajatuksista ja ryhmätyömenetelmistä. Pääluottamusmies Pekka Kokkonen (Stora Enson Summan tehtaasta) kertoi puolestaan ay-toiminnan suomalaisista yhteistyökäytännöistä työpaikoilla. Toukokuun alussa 2005 oli vielä yksi ohjaajakoulutustilaisuus.

Liettua-projekti päättyi muodollisesti toukokuun lopussa 2005. Kokonaisarviointi tehtiin lopuksi Vilnassa. TSL:n Uudenmaan piirin edustajina olivat paikalla Erkki Ylinen ja Aulis Soininen. Hankkeen käytännölliset tavoitteet täyttyivät: venäjänkielinen opintoaineisto työlaeista saatiin aikaan, 15 opintokerhoa perustettiin venäjänkielisillä alueilla ja kaksi ohjaajakoulutustilaisuutta toteutui. Kaiken kaikkiaan kerrottiin hankkeen parissa perustetun 32 opintokerhoa.⁴¹

Projektin päättymisen jälkeenkin sen vaikutus jatkui Liettuassa satojen, ehkä tuhansienkin ihmisten parissa. Ja vaikka koulutushanke päättyi, yhteydenpitoa jatkettiin vilnalaisten ja uusmaalaisten kesken. Elo-syyskuun vaihteessa 2006 vieraili uusmaalaisten vieraina kolme koulutusprojektin osallistujaa: Giedre Lelyte, Danguole Kvedariene ja tulkki Ieva Kosaite. Tapaamisissa keskusteltiin projektin kokemuksista. Lisäksi toteutettiin tehdaskäynti Loviisaan Gemmi Furs -yhtiöön ja myös Porvooseen tutustuttiin.

Ohjelmaan sovitettiin myös käynti Nurmijärvellä TSL:n opintojärjestön vieraana. Vieraat tutustuivat kunnan organisaatioon ja työttömien toimintakeskukseen sekä osallistuivat illalla opintojärjestön iltatilaisuuteen Punanurkalla. Seuraavana päivänä jatkettiin vielä yhteisiä keskusteluja TSL:n keskustuimistossa ja iltaa istuttiin ravintolalaiiva Wäiskin tiloissa Hakaniemen rannassa.⁴²

Lähialueyhteistyötä: Helsinki ja Itämeri

Pohjolan suurkaupunkien TSL-ABF-AOF-AHL-organisaatiot käynnistivät 2000-luvun alussa muun yhteistyön lomassa yhdessä laajahkon aikuiskoulutuksen menetelmien kehittämiseen tähänneen opintohankkeen Itämeren alueella (Popular Education in the Baltic Sea Area). Se oli samalla hyvä

⁴¹ Sisukasta sivistystyötä s 73–76, 78–81, 85–86.

⁴² Sisukasta sivistystyötä s 90–91, 100; 80 vuotta tiedonjyviä s 40.

esimerkki siitä, miten Euroopan unionin myöntämiä sivistystyön varoja voitiin hyödyntää Sokrates- ja Grundtvig-ohjelmien puitteissa. Hakemusten ja perustelujen tuli luonnollisesti olla erittäin vankkoja, samoin lopputuloksen asiallisen sekä varojen käytön raportoinnin huolellista.

Mukaan tulivat ABF Tukholma, ABF Göteborg, AOF Oslo, AOF Kööpenhamina, TSL Helsinki, AHL Tallinna, AHL Viljandi sekä myös Arbeit und Leben (AuL), Hampuri, Raina un Aspazijas Fonds (RuAF), Riika, ja Lietuvas darbo z' moniv s'vietimo draugija (LLES), Vilna. Kuudessa maassa ja seitsemässä työryhmässä toteutettua hanketta johdettiin Ruotsin Göteborgista, ja päävastuullinen oli sikäläisen ABF:n opintojärjestön puheenjohtaja Arne Hasselgren.

Eri kaupunkien opintojärjestöjen tai vastaavien työryhmissä koottiin parin vuoden kuluessa kaikkiaan neljä opintoaineistoa, jotka käännettiin lopuksi mukana olleiden maiden kielille sekä lisäksi englanniksi. Kaikkine kielineen kirjasarjasta tuli näin huomattavan mittava kokonaisuus.

Jokaisen kirjan alussa kerrottiin alkulauseen jälkeen mitä opintokerhotoiminnalla tarkoitetaan, ja tekstissä oli pitkin matkaa keskustelukysymyksiä. Taustana oli toisaalla yhteinen, historiallinen ja maantieteellinen toiminta-alue Itämeren tuntumassa ja toisaalla yhdentävä Eurooppa. *Tietoa historiasta* alkoikin jääkauden ajasta, *Tietoa kansanliikkeistä* vastaavasti kansanvallan eli demokratian käsitteestä.

Tietoa demokratiasta paneutui yhteisen Euroopan vaiheisiin suunnilleen Hansa-liitosta alkaen. Tämä julkaisu koottiin Helsingin, Tallinnan ja Viljandin työryhmien voimin. *Tietoa EMU:sta* kuvasi puolestaan unionin muotoutumista ja eurooppalaista taloudellista integraatiota 1950-luvulta alkaen. Valmiita ratkaisuja tai kannanottoja ei näissäkään opintoaineistoissa tarjottu, mutta kysymyksiä ja vakavan pohdiskelun eväitä sitä enemmän.⁴³

----tietolaatikko

EDUSTUKSIA JÄRJESTÖISSÄ JA LAITOKSISSA VUONNA 2004

Vakiintuneen käytännön mukaan TSL lähetti edustajansa jäsenjärjestöjen edustaja- ja vuosikokouksiin sekä mielihyvin myös vuosijuhliin. Lisäksi liiton edustajat osallistuivat säännöllisesti muiden sivistysjärjestöjen kanssa pidettyihin yhteisiin neuvottelutilaisuuksiin ja

⁴³ [Olavi Huovinen:] *Tietoa demokratiasta ja Euroopan unionista*. Stadin Ruusu 3/2003. – Kirjasarjan otsakkeena luki, pienin alkukirjaimin, ”baltic sea academy, network of adult education and life long learning”. Esim. ”Tietoa demokratiasta” (2003, ei painopaikkaa, englanniksi ”Knowledge of Democracy”) oli 56-sivuinen. TSL:n Helsingin opintojärjestön työryhmään kuuluivat Tero Tuomisto, Marita Hintsu, Olavi Huovinen ja Laura Tuomisto sekä tekstin pääosan kirjoittanut Toni Randla. Tallinnan ryhmän vetäjänä oli Sirje Kessa (Viljandi), ja siellä tekstiosan kirjoitti Ivar Rüütli. Tekstit hiottiin yhdeksi kokonaisuudeksi kirjoittajien yhteydenpidolla sekä lopuksi järjestöjen yhteisessä seminaarissa Helsingissä helmikuussa 2002 (ks. Alkulause, s 1).

vaikkapa tapaamisiin valtioneuvoston jäsenten kanssa. Näiden lisäksi liitolla oli vakinaiset edustajat erilaisten järjestöjen, laitosten ja toimikuntien hallinnossa. Niissä tapahtui vuosien varrella jonkin verran muutoksia, mikä oli sivistyskentän jatkuvassa muutoksessa hyvin ymmärrettävää.⁴⁴

Aikuiskoulutusneuvosto, Jorma Turunen (varapuheenjohtaja)

EU-komission Grundtvig-työryhmä, Jorma Turunen

Folke Bernadotten Muistosäätiön hallintoneuvosto, Seppo Vettenranta

Helsingin Konservatorion edustajisto, Hannu Oikarinen (säätiön hallituksen jäsen), Markku Kahri, Jouko Muuri

Helsingin yliopiston vapaan sivistystyön toimikunta, Seppo Vettenranta, varalla Henrik Wulff
IFWEA:n hallitus, Jorma Turunen, varalla Merja Leskinen

Kansainvälisen Solidaarisuussäätiön valtuuskunta, Jorma Turunen, varalla Seppo Vettenranta

Kansainvälisen Solidaarisuussäätiön hallitus, Merja Leskinen

Kansan Sivistysrahaston R. H. Oittisen rahaston hoitokunta, Sakari Kiuru, Jorma Turunen

Kansan Sivistysrahaston Irene ja Kalevi Sorsan rahaston hoitokunta, Ulla Puro, 18.3.2004 alkaen
Mervi Ylitalo

Kansan Sivistysrahaston Kourilan rahasto, Jouko Muuri

Kansan Sivistysrahaston valtuuskunta, Risto Laakkonen (varapuheenjohtaja), Erkki Tapola, varalla
Seppo Vettenranta

Opintokeskuseura, Jorma Turunen

Pohjolan TSL:n (ABF i Norden) työvaliokunta, Jorma Turunen

Pohjola Nordenin valtuusto, Risto Laakkonen (varapuheenjohtaja)

Rauhankasvatusinstituutti, Risto Laakkonen (puheenjohtaja), hallituksen jäsen Henrik Wulff

SAK:n Eura-työryhmä, Henrik Wulff

SAK:n koulutusvaliokunta, Jouko Muuri

Selkokeskus neuvottelukunta, Helvi Ollikainen

Suomalaisen kirjallisuuden edistämisvarojen valtuuskunta, humanistisessa osastossa Helvi
Ollikainen, varalla Hannu Oikarinen

SDP:n koulutuspoliittinen työryhmä, Jorma Turunen (varapuheenjohtaja)

Tietoyhteiskuntaneuvosto, Jorma Turunen

Työväen Arkiston Säätiön hallitus, Seppo Vettenranta

Työväen muistitietotoimikunta, Risto Laakkonen (puheenjohtaja)

Työväen Akatemian hallintoneuvosto, Jorma Turunen

Työväen Akatemian johtokunta, Jouko Muuri

Työväenperinteen tutkimus ry/Valtakunnallisen työväentalomuseon hallitus, Tero Tuomisto

Valtioneuvosto, Tietoyhteiskuntaneuvosto, Jorma Turunen, Merja Laakso

Vapaan Sivistystyön Yhteisjärjestön hallitus, Jorma Turunen, varalla Jouko Muuri

Voionmaan opiston johtokunta, Seppo Vettenranta

Voionmaan opiston valtuuskunta, Risto K. Hakala, Aulis Soininen, Maarit Tervo

⁴⁴ Koottu TSL vuonna 2004 s 17.

Lääkettä demokratian ongelmiin?

Suomen tasavalta on eurooppalaisittain harvinaisen pitkäikäinen demokratia, mitä kuvasti sekin, että kesäkuun alussa 2006 kansanedustuslaitos juhli satavuotisuuttaan.⁴⁵ Maaliskuussa 2007 järjestettiin eduskuntavaalit, sattumalta melkein päivälleen 100 vuotta ensimmäisten eduskuntavaalien jälkeen.⁴⁶ Suurimmaksi puolueeksi ylsi nyt keskustapuolue 51 paikallaan, missä oli kuitenkin neljän kansanedustajan vähennys. Toisena oli kokoomus 50 paikalla (+10) ja kolmantena sosialidemokraatit 45 paikallaan (-8).⁴⁷ Pääministeri Matti Vanhasen I hallitus vaihtui huhtikuussa Vanhasen II hallitukseksi. SDP jäi oppositioon. Työväen Sivistysliiton näkemykset ja kannanotot saatettiin edelleen muiden sivistysjärjestöjen kanssa uudenkin hallituksen tietoon. Kulttuuri- ja urheiluministerinä oli Stefan Wallin (rkp) ja opetusministerinä ensin Sari Sarkomaa (kok), sitten joulukuusta 2008 alkaen Henna Virkkunen (kok).⁴⁸

Vuonna 2007 voitiin arvioida miten Vanhasen ensimmäisen hallituksen uutuusvälineitä, politiikkaohjelmia, oli kyetty toteuttamaan ja mitä niillä oli saatu aikaan. Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman loppuraportin ytimekäs tiivistelmä osoitti, ettei tästä myllystä juurikaan tullut ihan uusia jauhoja, vanhaa tuttua kylläkin. Mutta toisaalta: tällaisia asioita on kovin vaikeaa tarkoin punnita tai mitata, vaikka mukana olisi paljonkin määrätietoista työtä, toimintaa ja tapahtumia. Eteenpäin mentiin kuitenkin. ”Tärkeimmät politiikkaohjelman aikaansaamat uudistukset liittyivät kansalais- ja demokratiakasvatukseen tehostamiseen, kansalaisyhteiskunnan ja hallinnon vuorovaikutuksen parantamiseen, kunnallisen demokratian edistämiseen ja valtuuston paremman toiminnan mahdollistamiseen sekä säädöspolitiikan tarpeen arvioimiseen.”

Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmassa, jonka parissa myös TSL toimi, panostettiin tiivistelmän mukaan erityisesti ”demokratian tietopohjan vahvistamiseen ja sitä koskevan indikaattoritiedon pysyvän keräämisen järjestämiseen”. Ohjelma kehitti ”suunnitelman sellaiseksi demokratiapolitiikaksi, jolla julkinen valta voi perustuslain mukaisesti edistää kansalaisten yhteiskunnallista osallistumista ja vaikuttamista”.

Aina voi tuki edistää, tehostaa ja vahvistaa. Löydettiinkö ongelmiin ratkaisuja? Raportissa todettiin muun muassa: ”Demokratian ongelmiin ei ole nopeasti vaikuttavia lääkkeitä, vaan tarvitaan

⁴⁵ Ks. esim. Jorma Komulainen, Unto Hämäläinen: Eduskunta sadan vuoden kuvina. Tasavallan tiellä. Helsinki 2006. Satavuotisjuhlintaan valmistui myös 12-osainen historiakirjasarja.

⁴⁶ Vuonna 2007 julkaistiin Ulpu Iivarin kirjoittama sos.dem. ryhmän satavuotisuudesta kertova ”Kansanvallan puolustajat”, johon on tässäkin työssä viitattu. Ulpu Iivari laati lisäksi tekstin Demarinaisten julkaisemaan, naisten näkökulmaa korostaneeseen 31-sivuisen juhlijulkaisuun ”Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus 100 v. Allmän och lika rösträtt 100 år. Universal and Equal Suffrage 100 Years”.

⁴⁷ Muut puolueet: vas 17 kansanedustajaa (-2), vihr 15 (+1), rkp 9 (+1), krist 7, ps 5 (+2), muut 1.

⁴⁸ Hallitus: keskustapuolue 8 ministeriä, kokoomus 8, vihreät 2, ruotsalainen kansanpuolue 2.

pitkäjänteistä työtä yhteisten tavoitteiden hyväksi.” Tarvittiin myös ministeriöiden välistä pysyvää yhteistyötä sekä niiden yhteistyötä kansalaisyhteiskunnan kanssa. Jatkossa tätä tuli koordinoimaan oikeusministeriöön perustettava demokratian vastuualue.⁴⁹

Suomi nousi vähitellen jaloilleen 1990-luvun laman jäljiltä. Kaikki eivät selvinneet yhtä hyvin, jotkut eivät selvinneet lainkaan hyvin. Laman jälkeistä tilannetta arvioitiin perusteellisesti TSL:n julkaisemassa kirjassa *Taloukasvun hedelmät*. Vuoden 2007 lopulla julkistettu, yli 20 tutkijan ja asiantuntijan artikkeleista koottu teos arvioi uuden taloukasvun hedelmien jakautumista, tulo- ja varallisuuseroja, epätyypillisiä työsuhteita, sukupuolten tasa-arvoa sekä julkisen sektorin toimintatapoja ja palvelujen käyttöä. Kirja tarjosi vakavaa ainesta ajan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja kakunjaon oikeudenmukaisuuden pohdintaan. Yhteistyökumppanina oli Palkansaajien tutkimuslaitos (PT), ja julkaisemiseen saatiin tukea Palkansaajasäätiöltä. Toimittajana oli PT:n erikoistutkija Heikki Taimio. Artikkelikokonaisuuden keskeisinä suunnittelijoina olivat myös TSL:n koulutussuunnittelija Seppo Ylinen ja PT:n johtaja Jaakko Kiander.⁵⁰

Pääministeri Matti Vanhasen II hallitus käynnisti vuonna 2007 kolme uutta politiikkaohjelmaa. Työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelman vastuuhenkilönä oli työministeri, terveyden edistämisen politiikkaohjelma oli peruspalveluministerin vastuulla ja kulttuuriministerin osalle tuli lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma. Keskustapuolueen puheenjohtajavaihdoksen jälkeen pääministeriksi siirtyi kesäkuussa 2010 uusi puheenjohtaja Mari Kiviniemi.

TSL:n jäsenjärjestön, sosialidemokraattisen puolueen puheenjohtaja vaihtui puolestaan kesäkuun 2008 alussa Hämeenlinnassa pidetyssä 41. puoluekokouksessa. Helsinkiläistä Paavo Lipposta seurasi kokkolalainen kansanedustaja, kasvatustieteiden maisteri Jutta Urpilainen.⁵¹ Hän oli nuoremman ikäpolven edustaja ja samalla ensimmäinen nainen SDP:n johdossa. Kokousta leimasi uudistamisen henki. Monella tavalla kuvailtiin 2000-luvun ”modernin vasemmistopuolueen” haasteita ja hahmoteltiin uusia toiminnan muotoja.⁵²

Vuonna 2009 tapahtui TSL:n toisessakin keskeisessä jäsenjärjestössä, Suomen Ammattiliittojen

⁴⁹ Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman loppuraportti. Oikeusministeriön julkaisu 2007:20. Tiivistelmä (<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/76042>).

⁵⁰ Taloukasvun hedelmät - kuka sai ja kuka jäi ilman. Toim. Heikki Taimio. Helsinki: TSL 2007, 240 sivua.

⁵¹ Jutta Urpilaisesta (s. 1975) ks. www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/sivut/default.aspx. – Hän oli kansanedustajana maaliskuusta 2003 vuoden 2019 marraskuuhun, jolloin hänestä tuli EU-komissaari. Aiemmista luottamustehtävistä mainittakoon Kokkolan kaupunginvaltuusto ja kaupunginhallitus, kulttuuri- ja nuorisolautakunta, myös Suomen Unesco-toimikunnan puheenjohtajuus.

⁵² Kokouksessa hyväksyttiin muun muassa kuntia, suomalaista työtä, ilmastoja ja henkistä hyvinvointia käsittelevät ohjelmat. Aloitteita oli 629-sivuisessa aloitekirjassa 451 kappaletta (Aloitteet, esitykset ja lausunnot 41. puoluekokoukselle. SDP:n puoluekokous. Hämeenlinna 5.–7.6.2008. Helsinki: SDP 2008). Hyväksytyssä ohjelmassa ”Ei vain leivästä - kohti henkistä hyvinvointia” sivuttiin TSL:n tehtäväkenttiä, mutta liittoa ei mainittu, päinvastoin kuin joskus aiemmin suuntaa viitoittaneissa ohjelma-asiakirjoissa.

Keskusjärjestössä puheenjohtajan vaihdos. Vuodesta 1990 puheenjohtajan toimineen Lauri Ihalaisen seuraajaksi valittiin Lauri Lyly. Vuonna 2016 häntä seurasi puolestaan JHL:n puheenjohtajana toiminut Jarkko Eloranta, koulutukseltaan valtiotieteiden maisteri. Noin miljoonan jäsenen SAK oli edelleen maan suurin ammatillinen keskusjärjestö. Siinä oli 17 ammattiliittoa, jotka edustivat teollisuuden, julkisen sektorin, kuljetusalojen, yksityisen palvelusektorin sekä kulttuurialojen ammattiliittoja.⁵³ Sivistysliitto oli myös tämän suuren kokonaisuuden pitkäaikainen, luotettu ja osaava kumppani erilaisissa koulutuksen asioissa.

---tietolaatikko

HARRASTAJIEN SANOIN JA SÄVELIN

Monipuolisella kulttuuritoiminnalla oli Sivistysliitossa sangen pitkät juuret, kuten edellä olevasta on havainnollisesti nähty. Kesäkuun liittokokouksessa 2003 hyväksyttiin TSL:n piirien yhteinen aloite piirikohtaisten tiedotus- ja kulttuurivastaavien nimeämisestä. Se niveltäi hyvin strategia-asiakirjaan, jossa painotettiin TSL:n näkyvyyden parantamista juuri kulttuuritoiminnan avulla sekä myös kulttuuritoiminnan esille tuomista liiton parissa.

Liikkeelle päästiin loppusyksyllä 2003 Tampereella pienehköllä joukolla. Aloitteesta avautuneen toiminnan alku on tallentunut myös lauluun ”Iskuryhmä” (sanat Asta Pokki ja Seppo Sirén, Rosvo Roopen sävel). Tässä kaksi ensimmäistä säkeistöä sekä viimeinen:

Marraskuussa 03 näin me päätettiin
TSL:n imagoa nostaa haluttiin
tiedotus ja kulttuuri ne näkyvyyttä tuo
siis Tampereelle matkasivat edustajat nuo

Satu meille piirileikin opetti
toisiamme kätellen me tutuksi tulimme
Marja TSL:ää meille kalvoin esitti
Jamppa suureen ääneen vieres siinä säesti

Täällä tänään tulikokeessa me olemme
kaiken tarmon, tiedon, tiedon likoon panemme
kädet hikoaa ja sydän kahtasataa lyö
jännitys nyt kohoaa, on tää kova työ

⁵³ Lauri Lyly (s. 1953 Seinäjoella) oli aloittanut työuransa sähköasentajana ja työteknikkona, taustalla oli myös vuosien ura pääluottamusmiehenä Loviisan ydinvoimalassa. Jarkko Eloranta (s. 1966 Naantalissa) opiskeli kotimaan ohella myös Michiganin yliopistossa Yhdysvalloissa. Toimitsijatehtäviä oli ollut jo entisen KTV:n parissa. Ks. www.sak.fi; myös Wikipedia.

Seuraavan vuoden alkupuolella oli jo kahdeksalla piirillä yhteensä 13 tällaista vastaavaa henkilöä. Heille järjestettiin huhtikuussa 2004 yhteinen koulutustilaisuus. Myöhemmin kesäkurssilla tapahtui sitten jonkin aivan uuden alku. Helsingin opintojärjestön sihteeriin Jarmo Punkan kannustavalla ohjauksella paneuduttiin kulttuuritapahtumien tuottamiseen. Kouluttajina olivat myös Satu Manelius Kymen piiristä ja tiiminvetäjä Marja Raitoharju keskustoimistosta.

Kurssilla hankittuja taitoja haluttiin päästä kokeilemaan käytännössä. Eräänlaisena opinnäytetyönä ryhdyttiin hahmottelemaan harrastajaesiintyjien kulttuurikatselmusta. Haluttiin näyttää, että kulttuuri kuuluu kaikille, ei vain ammattilaisille. Idea eteni Jarmo Punkan ohjauksella, ja esiintymään päästiin Työväen musiikkitapahtumassa Valkeakoskella kesällä 2004. Siellä oli nimellä Sanoja & Säveliä harrastajien iltapäiväkonsertti. Kokeneina esiintyjinä olivat lisäksi Harri Saksala, Yrjänä Sauros ja Katriina Honkanen. Konsertin nimestä otettiin sitten nimi suunniteltuihin, tuleviin kulttuurikatselmuksiin.

Maanlaajuinen Sanoja & Säveliä -työryhmä muodostui piirien tiedotus- ja kulttuurivastaavista, niin sanotusta TK-ryhmästä, niistä, jotka olivat kiinnostuneita osallistumaan tähän uuteen kulttuuritoimintaan. Yhteistä koulutusta jatkettiin. Ryhmä kokoontui jatkossa vain harvakseltaan, ja käytännön toiminta tapahtui maan eri puolilla asianomaisen TK-henkilön toteuttamana.

Valmistelujen jälkeen toteutettiin ensimmäinen Sanoja & Säveliä -tapahtuma Valkeakoskella lauantaiaamupäivänä 30.7.2005 kaupunginteatterissa. Ohjelmassa oli hyvin runsas kattaus musiikkia, laulua, tanssia, lausuntaa, revyyohjelmaa, ja myös ruotsin kieltä kuultiin. Tapahtuman avasi liiton puheenjohtaja Pia Viitanen. Juontajana toimi aluesihteerin Risto K. Hakala Pirkanmaalta; hänestä tuli käytännössä tavallaan seuraavien katselmusten taiteellinen johtaja. Käytännöllistä ja teknillistä apua heti vuosien 2005–07 ensimmäisiin tapahtumiin toi tuottajakoulutuksen hankkinut Helsingin opintojärjestön kurssi- ja kulttuurituottaja Tuomas Finne.

Ydinryhmä laajeni. Maarit Tervo, Etelä-Hämeen aluesihteerin, huolehti tapahtumien yhteydessä olleiden taidenäyttelyjen toteutuksesta. Itä-Suomen aluekatselmusten myötä mukaan tuli Kirsti Kuittinen, Pohjois-Karjalan aluesihteerin. Pohjois-Suomen alueelta tuli mukaan vastaavasti aluesihteerin Kaisa Varonen.

Toiminnan malli vakiintui nopeasti: keväällä pidettiin harrastajien alueelliset katselmuksot, joista valittiin mahdollisimman monipuolinen otos, joka sitten kesällä esiintyi Valkeakoskella. Ohjelma- ja ohjelmien pituudeksi sovittiin kahdeksan minuuttia. Yhtenä lähtökohtana oli myös, että ohjelmat sopisivat koko perheelle. Näillä periaatteilla toteutuivat ensimmäiset tapahtumat, jotka ilahduttivat yleisöjoukkoja ensiksi alueellisissa tapahtumissa ja sitten lopuksi Valkeakoskella. Kansan Sivistysrahasto tuki jonkin kerran apurahalla.

Alkuvuosien jälkeen toiminta jatkui hahmoteltujen suuntaviivojen mukaan. Kootussa alkuvuosien historiikissa on talletettuna hauskoja, liikuttavia, jännittäviä ja uskomattomiakin tapahtumia sekä kammelluksia ja tunnelmia TSL:n harrastajien kulttuuririentojen rintamalta, mukana olleiden TK-henkilöiden ja muidenkin kuvaamina. Ja siinä kuvattiin vasta tapahtumasarjan alkuvuosia. Kulttuuriharrastajien kirjo Sivistysliitossa on jatkuvasti ollut huomattavan laaja.⁵⁴

Uudella kilometritopalla

Yhdeksänkymmenluvulla tapahtuneen toiminnallisen murroksen jälkeen TSL säilyi edelleen aikuiskoulutuksen keulilla muiden sivistysjärjestöjen rivistössä. Sillä oli takanaan eniten vuosikymmeniä, eniten kokemusta ja kilometrejä. Sen kokemuksen ääntä muutkin edelleen kuuntelivat.

Opintokerhojen valtavan nousun jälkeen TSL:n yhtenä painopisteenä oli 1980-luvulla atk-koulutus, niin liitolla ja piireillä kuin opintojärjestöilläkin. Kuten edellä kuvattiin, seuraavan vuosikymmenen kuluessa, taloudellisen laman vaikuttaessa, panostettiin paljon työttömien ja syrjäytymisen uhan alla olleiden tukemiseen ja kouluttamiseen. Jo vuosia ennen suomalaista EU-ratkaisua käynnistyi myös eurooppalaiseen integraatioon liittynyt koulutus. Sitten alkoi laajentua erityisesti työelämään liittynyt koulutus- ja kurssitoiminta. Tietokoneteknologian kehittyessä atk-kursseista edettiin laajempaan ja vaativampaan verkkokoulutuksen, jossa annettiin käytännön apua jopa IFWEA:n puitteissa. Suurten painopisteiden hiljalleen vaihtuessa perinteinenkin toiminta jatkui koko ajan: opintokerhoja, luentoja, pienimuotoisia ja huomattavan suuriakin kulttuuritapahtumia. Oppimateriaalituotanto oli monipuolista. Paikallisten opintojärjestöjen toiminnan kokonaisuus oli sangen monipuolinen.

Viiden aluekeskuksen uudelleen muokkauksen jälkeen esimerkiksi TSL:n Pohjois-Suomen yhteistoiminta-alue käsitti Oulun ja Lapin läänit. Jaana-Kaisa Varonen toimi aluejohtajana sekä hoiti samalla kulttuurivastaavan ja opintoneuvojan tehtäviä. Seppo Ahde oli puolestaan koulutusvastaava. Alueella toimivat Kemin, Rovaniemen seudun, Tornion, Raahen seudun, Nivalassa Jokilaaksojen, Kajaanissa Kainuun, Kuusamossa Kollismaan ja Oulun seudun opintojärjestöt.

Pohjoinen yhteistoiminta-alue julkaisi vuodelle 2009 näyttävän vuosikalenterin, jonka kuvituksena oli muistojen kuvia vuosien varrelta metsämiesten kirjastotoiminnasta.⁵⁵ Lisänä oli lyhyt kuvaus 90-vuotiaasta Sivistysliitosta. Mukana oli tarpeellisten nimien, katuosoitteiden, puhelinnumeroiden ja

⁵⁴ Sanoja & Säveliä. Harrastajataiteen kulttuurikatselmuksen historiikki 2005–2007. Toim. Frida Gustafsson. Helsinki: TSL 2007, eri kohdin, esim. s 11–12, 14–15, 18–24, 34–35, Iskuryhmä-laulun sanat s 16. – Jouko Muuri kiinnitti kirjoittajan huomion historiikkiin.

⁵⁵ Jakson seuraavat tiedot ovat tästä Pohjois-Suomen kurssikalenterista 2009.

sähköpostisoitteiden ohella tietoa alueen koulutustilaisuuksista. Esimerkiksi helmikuussa oli Raahessa Irti jännityksestä -kurssi, Oulussa Oikeudenmukaiseen kasvuun -kurssi, maaliskuussa Kajaanissa Aikaa on -kurssi, Rovaniemellä, Ounasvaaran Majoilla alueellinen kulttuurikatselmus Sanoja & Säveliä, syyskuussa Oulussa demaritapaaminen, samoin Oulussa Toimiva työyhteisökurssi ja marraskuussa Kajaanissa vielä opintojärjestötapaaminen.

Kalenteriin poimittiin myös esimerkkejä TSL:n maanlaajuisesta kurssitarjonnasta. Valtaosa oli kahden päivän eli viikonlopun mittaisia, muutamat yksipäiväisiä. Sama kurssi oli laajimmillaan tarjolla kolmessa-neljässä kaupungissa, muutamia kursseja oli vain yhdessä paikassa. Jo pelkät otsikot kertoivat ajankohdan monipuolisuudesta: Aikaa on - kohti tasapainoisempaa ajankäyttöä, Erilaisuus sallittu, Medialukutaito, Maahanmuuttajan kohtaaminen työelämässä, Psykkisen työsuojelun ohjaajakurssi, Toimiva työyhteisö, Työssä jaksaminen, Vuorovaikutus työelämäntaitona, puheviestinnän kurssit (Irti jännityksestä, Puhumisen ilo, Esiintymisen riemu), Verkot ammattiosaston työvälteenä, Netti järjestötyön apuna, Taitava järjestötoimija, Opintoryhmän ohjaajan peruskurssi, Opintosihteerin kurssi, Eläkkeelle jäämisen valmennus, Oikeudenmukaiseen kasvuun ja Ilmasto muuttuu - tarvitaan tekoja. Ruotsinkielisiäkin oli tarjolla: Människomöten och kulturkrockar ja Psykiskt arbetarskydd.

Edellä olevien kurssiotsikoiden rinnalle ja lukuisien muiden paikallistapahtumien oheen on hyvä nostaa esiin liitossa kiteytetyt keskeiset teemat, jotka muotoiltiin vuodelle 2009 viestinnän kärjiksi ja korttisarjaksikin: ”Sivistys on elinikäistä oppimista. Sivistys on suvaitsevaisuutta. Sivistys on arviointikykyä.”

Näiden kärkien vanaveteen suunniteltiin ja toteutettiin muun muassa valokuvauskilpailu, sanasavotta ja lukusavotta, sivistysaiheinen juttusarja *Uutispäivä Demariin* (tekstit myös TSL:n kotisivuille verkkoon, osoitteeseen www.tsl.fi) ja Sivistys on -ryhmän muodostaminen sosiaaliseen mediaan Facebookiin. ”Naamakirja” oli todellinen ajan sana. Vuoteen sisältyi huomattavia yhteiskunnallisia tapahtumia, joihin liitto osallistui: esimerkiksi Maailma kylässä -tapahtuma Helsingin Kaisaniemessä sekä Sosiaalifoorumit Helsingissä ja Tampereella.

TSL oli tarjonnut aiemminkin merkittäviä eväitä yleiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun asiantuntijoiden seminaareillaan ja julkaisuillaan. Sellainen oli tavallaan ehkä suurempaa vaikuttamista kuin esimerkiksi opintokerhojen tai luentotoiminnan avulla tapahtuva. Helmikuussa 2009 liitto järjesti, jälleen yhdessä Palkansaajien tutkimuslaitoksen kanssa sekä Palkansaajasäätiön ja Väinö Tannerin Säätiön tuella, korkeatasoisen talous- ja yhteiskuntapoliittisen seminaarin Paasitornin Paasisalissa. Samalla julkistettiin liiton juhluvuoden tunnuksin yhteensä 24 tutkijan ja asiantuntijan painavia puheenvuoroja sisältänyt teos *Kurssin muutos*.⁵⁶

⁵⁶ Kurssin muutos: Kestävään kasvuun ja hyvinvointiin. Toim. Heikki Taimio. Helsinki: TSL 2009, 351 sivua.

Kirjan artikkelit tarjosivat jälleen pohdittua aineistoa perusteelliseen kansalaiskeskusteluun suomalaisen hyvinvointivaltion suunnasta, ilmastokysymyksistä, median vallasta ja monesta muusta ajankohtaisesta teemasta. Kirjaa hyödynnettiin liiton omassa toiminnassakin, muissa seminaareissa ja koulutustilaisuuksissa maan eri puolilla. Samoja teemoja oli mukana myös seuraavana vuonna 2010 valmistuneessa, 17 asiantuntijan artikkeleista kootussa ja jälleen TSL:n julkaisemassa teoksessa *Hyvinvointivaltion suunta*. Toimittaja, PT:n erikoistutkija Heikki Taimio kiitti alkusanoissaan taas TSL:n Seppo Ylistä ja PT:n Jaakko Kiandera suunnitteluavusta. Mainittakoon, ettei nytkään kirjoittajilta edellytetty minkään puolueen jäsenkirjaa. Asiantuntemus oli tärkeintä.⁵⁷

Kulttuuritoiminnan puolella liiton konserttiesiintyjinä olivat vuonna 2009 Valkeakosken työväenmusiikkitapahtuman yhteydessä Paratiisin pojat, lisäksi siellä oli harrastajien kulttuurikatselmus ja myös ulkomaisia esiintyjä. Liiton vieraana kävi Filippiineiltä nuorten kulttuuriryhmä, joka sekin esiintyi Valkeakoskella ja myös nuorten kotkien kansainvälisellä leirillä. Syksyllä liitto oli jälleen mukana Helsingin kirjamessuilla, yhdessä *Uutispäivä Demarin* kanssa.⁵⁸

Suurten kärkihankkeiden ohella TSL:n 90-vuotisjuhlavuoteen 2009 sisältyi hyvin paljon muutakin, sitä tuttua, tavanomaista, arkisen merkityksellistä työtä ja toimintaa, jota tehtiin jokaisena vuonna. Kansainvälinen yhteistoiminta jatkui, yhteistyössä 35 jäsenjärjestön kanssa toteutettiin koulutusta, autettiin niiden kehittämistyössä, huolehdittiin lukuisten erilaisten hankkeiden ja projektien toteutuksesta, annettiin apua ja käytännön neuvoja paikallisten tapahtumien järjestämiseen.⁵⁹

Toiminnallisena tavoitteena oli kurssien suoritämäärien kasvattaminen. Siinä onnistuttiinkin valtakunnallisten kanssajärjestäjien osalta. Niiden yhteismäärä kasvoi yli tuhannella tunnilla ja oli hieman yli 12 000 tuntia, kun Etelä-Suomen yhteistoiminta-alue ylsi seuraavana lähes 8000 tuntiin. Julkisten ja hyvinvointialojen liiton (JHL) kurssitunteja oli 3550 (8678 kurssilaista) ja toiseksi eniten niitä oli Palvelualojen ammattiliiton (PAM) parissa, yhteensä 1577 tuntia (2241 kurssilaista). Tuntien osalta ykkösenä olivat pääluokittain laskettuna taide- ja tietoaaineet (11 771 tuntia), mutta osallistujamäärissä suurin ryhmä oli oikeus-, yhteiskunta- ja käyttäytymisaineet (28 386 henkilöä).

Opintokerhotuntien osalta parhaimmaksi nousi lähes 30 000 tunnillaan Itä-Suomen yhteistoiminta-alue. Kerhojen aihepiireistä ensimmäisinä olivat maanlaajuisesti tuntien mukaan liikunta (22 598) ja musiikki (18 215,5 tuntia). Ne olivat kärjessä myös osallistujien määrissä (8974 ja 5094 henkilöä).

Kokonaisuudessaan liiton toimintaa arvioiden vuosi 2009 oli hieman edellistä heikompi. Opintokerhotuntien määrä kasvoi hieman, mutta kaiken kaikkiaan kokonaistuntimäärä aleni vuoden 2008 lähes 47 000 tunnista noin 39 000 tuntiin. Pitkäaikaisen hallintopäällikön Seppo Vettenrannan erityisenä mielenkiinnon kohteena oli luonnollisesti liiton taloustilanne. Tilikauden tulos päättyi

⁵⁷ Hyvinvointivaltion suunta - nousu vai lasku? Toim. Heikki Taimio. Helsinki: TSL 2010, 208 sivua.

⁵⁸ TSL vuonna 2009 s 4–5, 8.

⁵⁹ TSL vuonna 2009, ks yksityiskohtaiset toimintatilastot s 21–37.

lähes 45 000 euron ylijäämään. Mainittakoon, että 1990-luvun lopulla tilintarkastus siirtyi Tilintarkastusrengas Oy:n hoidettavaksi.⁶⁰

Vuodelle 2010 määriteltiin kesäkuun 2009 liittokokouksessa jäsenmaksuperusteet seuraavasti. Valtakunnalliset keskusjärjestöt kuten SAK 0,20 euroa/jäsen, kiinteä maksu 95 000 euroa. Valtakunnallisten järjestöjen ja muiden yhteisöjen keskusjärjestöjen jäsenmaksuperuste oli 0,20 euroa/jäsen. Järjestöt, joilla oli henkilöjäseniä, maksoivat 0,43 euroa/jäsen, mutta kuitenkin vähintään 425 euroa. Säätiöt ja yhteisöt, joilla ei ollut henkilöjäseniä, maksoivat 425 euroa/vuosi.⁶¹

---tietolaatikko

POLIITTISEN HISTORIAN KLUBI

Moderniin tietotekniikkaan pohjautuneen digitaalisen oppimisympäristön, monitahoisen kansainvälisen koulutusyhteistyön ja ajan kehittyneimpien metodien keskellä Sivistysliitolla oli uuden vuosituhannen ensimmäisillä vuosikymmenillä runsaasti myös kaukaisemmilta ajoilta muistettua, hyväksi tiedettyä ja suuria osallistujamääriä kokoavaa sivistystoimintaa. Yhtenä tällaisena esimerkkinä on ollut Helsingissä, työväentalon eli Kokous- ja kongressikeskus Paasitornin Juttutupa-ravintolassa enemmän tai vähemmän säännöllisesti kokoontunut, erittäin suosittu Poliittisen historian klubi esitelmineen ja keskusteluineen.

Klubi sai alkunsa moninaisissa tehtävissä, muun muassa Veikkauksen yritysytseyspäällikkönä ja konsulttina toimineen ekonomi Risto Kippolan ideoimasta keskustelukerhosta. Sille löytyi kaikupohjaa Helsingin sos.dem. piiriltä ja piirin lehden *Stadin Ruusun* päätoimittajalta Risto Kolaselta. Oivaksi paikaksi löydettiin HTY:n talon perinteikäs illanviettopaikka Juttutupa ja sen Tupasali. Mennyt aika, historia, huokui seiniltä vastaan kaikkialla, sillä Juttutupa oli 1980-luvulla ulkoisesti remontoitu lähes alkuperäisen näköiseen vuoden 1908 asuunsa. Tila oli maanantai-iltaisin sopivasti vapaa muulta ohjelmatoiminnalta.

Maanantaina liikkeelle

Ensimmäinen klubi-ilta oli maanantaina 12.2.2007, ja hätkähdyttävänä avausaiheena oli niin sanotun Kuusisen klubin murhat vuonna 1921 Pietarissa. Keskusteluosuuden jälkeen veti yrittäjä Kaisa Koskinen vielä historia-aiheisen tietokilpailun yhdessä Kippolan kanssa.

Ensimmäisenä keväänä oli yhdeksän tilaisuutta, syksyllä oli kahdeksan, kahden viikon välein. Teemat vaihtelivat laidalta toiselle: muun muassa sos.dem. nuorisoliike, Viro ja Venäjä, julkisen talouden tulevaisuus ja tulopolitiikka. Mainitut ideanikkarit huolehtivat aiheiden valinnasta ja

⁶⁰ TSL vuonna 2009 s 4, 11, 25, 31, 36–37.

⁶¹ TSL liittokokouksen pöytäkirja 5.6.2009, vuosikertomuksen 2009 liitteenä, s 42–43.

alustajien hankkimisesta. Sos.dem. piiri vastasi puolestaan ilmoittelusta *Stadin Ruusussa* sekä *Helsingin Sanomien* tapahtumapalstoilla, ja päätoimittaja huolehti lehtiselostuksista. Tupasaliin mahtuivat istumaan ensimmäiset 80–90, ja siellä olikin jatkuvasti kiitettävän runsaasti kiinnostuneita. *Ruusussa* päätoimittaja Kolanen puuskahtikin: ”Politiikkako ja sen lähistoria ei muka kiinnosta ihmisiä?” Kun esimerkiksi Ulf Sundqvist puhui työväen yritysten kohtaloista 1990-luvun alun lamassa, tila oli aivan täynnä. Ja kun aiheena oli ”YYA, Kekkonen ja Suomi”, koettiin miellyttävä yllätys: presidentti Mauno Koivisto oli myös paikalla ja käytti spontaanin puheenvuoronkin.⁶²

Syksyn 2007 turvallisuuspoliittinen keskustelu äityi ajoittain kipakaksi, keskustelijoina kansanedustajat Kimmo Kiljunen ja Liisa Jaakonsaari, suurlähettiläs Pekka J. Korvenheimo ja kenraali Gustav Hägglund. Menneisyyden hallinnasta keskusteltaessa joulukuussa entinen pääministeri Paavo Lipponen painotti muun muassa, että ”kansojen on kunnioitettava toistensa kärsimyksiä”. Mauno Koivistolla oli sanansa sanottavana tähänkin keskusteluun. Keväällä 2008 istuntojen teemoina olivat muun muassa työeläkerahastot, hyvinvointivaltion tulevaisuus ja digitalisaatio.⁶³

Illat jatkuivat, Tupasali vaihtui ravintolan isoon pääsaliin. Perinteikkään paikan ilmapiiri viritti tunnelmaan. Kuulijakunta ei rajautunut pelkästään poliittisen vasemmiston kannattajiin, vaan aihepiirin kiinnostavuuden mukaan paikalla oli kuulolla ja keskustelemassa runsaasti muitakin, myös pesunkestäviksi porvarillisiksi tiedettyjä henkilöitä.

Esimerkiksi kesäkuun alussa 2008 teemana olivat työväenlaulut, ja alustajina olivat Pekka Gronow sekä Risto Rautee. Tammikuussa 2009 oli vuorossa ”Taistelu ulkoministeriöstä 1970–1981”, alustajana professori Timo Soikkanen Turun yliopistosta. Hän oli saanut valmiiksi ministeriön vankan, kaksiosaisen historiateoksen tuolta ajalta. Toisena puhujana oli suurlähettiläs Jaakko Blomberg. Sali oli tupaten täynnä. Istumapaikka löytyi kyllä tasavallan presidentti Tarja Haloselle ja presidentti Mauno Koivistolle. He seurasivat tilaisuutta tiiviisti puolisoineen. Väkeä oli seisomassa enemmän kuin istumassa.⁶⁴

Pieni valmisteluryhmä laajeni merkittävästi, kun Kippola kutsui vuonna 2008 mukaan pitkään valtioneuvoston jäsenenä toimineen ja kouluvuosista asti historiasta aktiivisesti kiinnostuneen varatuomari Matti Louekosken. Mukaan pyydettiin myös Kuntaliiton aiempi toimitusjohtaja Jussi-Pekka Alanen ja suurlähettiläs Pekka J. Korvenheimo. Klubi sai kerralla uutta ryhtiä, ja suunnitelmallisuus lisääntyi.

⁶² Tarja Mattila, RK [Risto Kolanen]: Poliittisen historian klubi täyttää Tupasalin. *Stadin Ruusu* 3/2007.

⁶³ RK [Risto Kolanen]: Poliittisen historian klubi jatkaa suosiotaan. *Stadin Ruusu* 4/2007.

⁶⁴ *Stadin Ruusu* 4/2008- Ilta kirvoitti muuallakin pitkään selostukseen, ks. esim. Kalevi Suomela: Everstijuntta ja sorsanpojat. *Kansan Uutiset* 22.1.2009 (nettiversio).

Pieni suunnittelu- ja ohjelmaryhmä kokoontui tavallisimmin Hakaniemen hallin toisen kerroksen kahviossa, pöydässä, josta sittemmin tuli presidentti Tarja Halosen nimikkopöytä, on Matti Louekoski kertonut kirjoittajalle historiaklubin uudesta vaiheesta. Kokoonpano vaihteli hieman vuosien varrella; jotkut olivat mukana pitempään, toiset osallistuivat vähemmän. Mukana olivat Alasen, Kolasen ja Korvenheimon ohella myös Jaakko Blomberg, Tuula Haatainen, Markku Hyvärinen, Ulpu Iivari, Eero Rantala, Ulf Sundqvist, Olavi Syrjänen ja Raimo Väyrynen. Kaikki eivät luonnollisestikaan aina päässeet osallistumaan. Ryhmä koostui sosialidemokraateista, mutta keskustelutilaisuudet olivat jatkuvasti kaikille avoimia ja alustajat samalla hyvin laajan kirjon asiantuntijoita.

Vuonna 2010 vauhtia hiljennettiin kahden viikon tapaamisvälistä yhteen kertaan kuukaudessa. Keväällä aiheina olivat muun muassa talvisota, Saksan kristalliyö 1938, siirtokarjalaiset-maahanmuuttajat ja Leo Trotski.⁶⁵ Syksyn 2011 aiheina olivat esimerkiksi Neuvostoliiton hajoaminen, Itämeri, populismi ja perusteellisuus Suomessa. Sosialidemokraattien Helsingin piiri palkitsi tapahtuman Vuoden yhteiskunnallinen teko -palkinnolla.⁶⁶

Rekisteröity yhdistys jatkaa

Pienen ylimenokauden jälkeen päävastuun Poliittisen historian klubin toiminnasta sai 2010-luvun alussa harteilleen Matti Louekoski. Alkajaisiksi hän henkilökohtaisesti maksoi klubille kertyneet ja Juttutuvalla rästiin jääneet laskut. Seuraavaksi avattiin yhteys Työväen Sivistysliittoon toiminnan saamiseksi entistäkin vakaammalle pohjalle.

Lisäksi käytännön asioiden hoitamiseksi perustettiin taustalle rekisteröity yhdistys, Helsingin PHK:n kannatusyhdistys ry, ja sille koottiin muodollinen hallitus. Vetovastuussa, puheenjohtajana ja rahavarojen hoitajana toimi Louekoski. Hän myös otti suunniteltuihin alustajiin yhteyttä. Klubin merkityksestä kertoi se, että yleensä vastaus oli myönteinen, ellei sitten ollut muita pakollisia menoja sovittuna. Muut hallituksen jäsenet olivat Jaakko Blomberg, Eero Rantala ja Olavi Syrjänen.⁶⁷

Kansan Sivistysrahaston Mauno Koiviston rahasto myönsi yhdistykselle pienen apurahan vuodelle 2012. Se mahdollisti iltojen alustajille vaatimattoman iltapalan keskustelujen jälkeen, kun mitään luentopalkkioita ei maksettu. Apurahat tukivat toimintaa muutaman kerran myöhemminkin.

Sivistysliiton kanssa sovittiin käytännön yhteistyöstä. Juttutuvan illat määriteltiin muodoltaan TSL:n kurssitilaisuuksiksi, joihin sisältyi hyvin perinteikkään mallin mukaisesti sivistyksellisiä

⁶⁵ Stadin Ruusu 4/2009; Stadin Ruusu 1/2010.

⁶⁶ Leena-Maija Tuominen: Aukkaiden olohuone ja asiantuntijoiden keskustelut palkittiin. Stadin Ruusu 3/2011.

⁶⁷ Matti Louekosken sähköpostiviesti kirjoittajalle 10.12.2020.

esitelmiä ja keskustelua niiden pohjalta. Muoto edellytti läsnäololuettelon säännöllistä ylläpitämistä. Lisäksi TSL ryhtyi mainostamaan kiinnostuneille tapahtumia avoimesti omien kanaviensa ja tiedotteiden avulla.⁶⁸

Sivistysliiton graafinen suunnittelija Sakari Sarho kehitti historiaklubin iltojen lehti-ilmoituksille *Demariin* yhtenäisen asun. Siihen liittyi kookkaan huutomerkin muotoinen kuvio. Se oli samalla kuin intiaanien viestityksessään käyttämä savumerkki, on Louekoski tunnusta luonnehtinut kirjoittajalle. Merkillinen yhteensattuma: tarkkaavainen lukija muistaneekin edeltä opintokerhojen varhaisista juurista pienen yhteyden intiaaneihin, lännen suuren mantereen alkuperäisiin asukkaisiin, ja yhden kansan asuinsijoille Chautauqua-järven rantamalla Yhdysvalloissa. Siellä järjestivät pyhäkoulunopettajat vuonna 1874 kesäisen lomakurssin, josta sitten versosi ajan kanssa paljon muutakin, myös opintokerhotoimintaa.⁶⁹

Juttutuvan pääsali täyttyi ilta illan jälkeen. Jonkin kerran täytyi maanantai-ilta vaihtaa elävän musiikin ohjelman takia tiistaille, mutta se ei menoa haitannut. Iltojen puheenjohtajuudet vaihtelivat, mutta PHK:n puheenjohtajan osalle tuli suunnilleen puolet, on Louekoski muistellut. Alustukset pysyivät korkeatasoisina ja keskustelut vilkkaina. Mukana olleiden tietomäärä ja ymmärrys menneisyyden ja ajankohdan ilmiöistä lisääntyi pääkaupunkiseudun, kotimaan, Euroopan ja maailmankin laajuisesti. Keskusteluissa ja mielipiteenvaihdossa näkökulmat hakivat oikeutustaan, ja kokonaiskuva avartui varmasti jokaisella.

Keväällä 2012 oli viisi keskustelutilaisuutta, syyskaudella neljä. Aiheiden kirjo ja ajankohtaisuus oli sekä iskevää että mukaan houkuttelevaa, kuten lyhyestä esimerkkiluettelosta näkyy.

Mistä työvoimaa pääkaupunkiseudulle - ja millä ehdoilla

alustajat maakuntajohtaja Ossi Savolainen, maaneuvos Jussi-Pekka Alanen, toimitusjohtaja Matti Inha, puheenjohtajana professori Olavi Syrjänen

Nappulaliiga 40 vuotta

alustajina professori Kimmo Rentola, ministeri Pertti Paasio, toimitusjohtaja Ulf Sundqvist, puheenjohtajana ministeri Matti Louekoski

Kansanterveyslaki 40 vuotta

alustajina lääketieteen ja kirurgian tohtori Kari Puro, ylijohtaja emeritus Kimmo Leppo, apulaisjohtaja Reijo Vuorento, puheenjohtajana Markku Hyvärinen

⁶⁸ Mainittakoon, että muutoksen jälkeen Stadin Ruusussa ei enää julkaistu keskusteluselostuksia, ainoastaan tietoa tulevista teemoista.

⁶⁹ Kerrattakoon tässä Uuno Peltoniemen ääntämisohje tälle intiaanien paikannimelle: ”Tsetookva, painottaen toista tavua”.

Arabian kevät

alustajina professori Jaakko Hämeen-Anttila, tutkija Eija Rotinen, professori Hannu Juusela, puheenjohtajana toimitusjohtaja Eero Rantala

Vuoden 1962 presidentin- ja eduskuntavaalit neuvostonootin varjossa

alustajina dosentti Eino Ketola, dosentti Hannu Rautkallio, lehdistöneuvos Seppo Sarlund, puheenjohtajana suurlähettiläs Pekka J. Korvenheimo

Tässä yhteydessä ei ole mitään mahdollisuutta käydä kaikkia seuranneita iltoja yksityiskohtaisesti läpi. Se olisi laajemman tutkielman arvoista. Mainittakoon vielä esimerkkinä syyskauden 2012 tilaisuuksista ensimmäinen, jossa keskityttiin urheiluun ja politiikkaan. Siinä olivat alustajina Urheilumuseon johtaja Pekka Honkanen, kunniapuheenjohtaja Carl-Olaf Homén ja TUL:n aiempi puheenjohtaja Matti Ahde. Keskustelutilaisuuden puheenjohtajana oli jälleen Matti Louekoski; taustanaan muun muassa TUL:n hiihtojaoston puheenjohtajuus.

Historian klubi jatkaa

Seuraavissa historiaklubin tilaisuuksissa, TSL:n tilastoihin kurssitapahtumina kirjautuneissa esitelmä-, alustus- ja keskusteluilloissa pohdittiin esimerkiksi Helsingin seutua sekä sen asunto- ja työvoimapulaa, Suomen hallitusohjelmia, 1960-luvun lopun myllerrystä, valtionyhtiöitä, peruskoulua, Venäjää, Suomen integraatiopolitiikkaa, pohjoismaita, EU-vaaleja, kirkon ja valtion suhteita, Lapin sotaa ja valvontakomissiota. Myös keskusteltiin muun muassa hallinnon ongelmista, ETYKin merkityksestä, Suomesta sotien jälkeen, muuttoliikkeistä, naisten ja lasten oikeuksista, vuodesta 1918, Stalinista ja Suomesta, P. E. Svinhufvudista sekä Väinö Tannerista.

Esimerkiksi tammikuussa 2013 olivat sosialidemokraattien kansainvälisestä yhteistyöstä keskustelemassa puhemies Eero Heinäluoma, europarlamentaarikko Liisa Jaakonsaari ja Sosialistisen Internationaalin entinen pääsihteeri Pentti Väänänen. Puhetta johti Pekka J. Korvenheimo.

Esitelmäitsijöiden ja keskustelijoiden luettelo olisi loputon, siksi tässä on vain muutamia esimerkkejä satunnaisessa järjestyksessä kuvaamaan erittäin laajaa yhteiskunnallisten keskustelijoiden, vaikuttajien ja tutkijoiden kirjoa: presidentti Tarja Halonen, ministeri Pertti Salolainen, puoluesihteeri Timo Laaninen, kansanedustajat Seppo Kääriäinen, Ilkka Kantola, Ilkka Kanerva, Maarit Feldt-Ranta, Tuula Haatainen, Susanna Rahkonen, Erkki Tuomioja ja Antti Lindtman, prikaatikenraali Pentti Airio, valtiosihteeri Raimo Sailas, entiset ministerit Esko Aho ja Iiro Viinanen, kirjailija Lasse Lehtinen, dosentit Marjaliisa Hentilä, Mikko Majander ja Oula Silvennoinen, tohtorit Jukka Tarkka, Tapio Bergholm ja Pekka Visuri, professorit Pentti Arajärvi, Aura Korppi-Tommola, Ohto Manninen, Seppo Hentilä, Henrik Meinander ja Martti Häikiö, konsuli, Lapin sodan veteraani Bob Biaudet, varatuomari Lasse Laatonen ja elinkeinoministeri Olli

Rehn.

Esimerkiksi maaliskuussa 2018 klubissa käsiteltiin SDP:n asemaa Suomessa ja Euroopassa. Keskustelijoina olivat puolueen puheenjohtaja Antti Rinne, ministeri Matti Ahde, Euroopan nuorten sosialistien puheenjohtaja Kaisa Penny ja sos.dem. nuorten puheenjohtaja Mikkel Näkkäläjärvi. Illan puheenjohtajana toimi entinen nuorisoliittolainen Ulf Sundqvist.

Vuosien kuluessa tilaisuuksien vuotuiset lukumäärät hieman vähenivät, mutta vetovoima säilyi ja keskustelunaiheita riitti. Illat alustuksineen ja syvällisine, pohdiskelevine ajatuksenvaihtoineen vastasivat vapaamuotoisuudestaan huolimatta erittäin hyvin tarkoitustaan TSL:n kurssitapahtumina, opetuksellisina ja koulutuksellisina tilaisuuksina.

Esimerkiksi vuonna 2019 järjestettiin neljä klubikeskustelujen historiailta. Aiheet vaihtelivat suurvaltojen keskinäisten suhteiden kiristymisestä Englannin Brexit-suunnitelmaan ja talvisodan taustoihin sekä Venäjän kehitykseen Boris Jeltsinin ajasta Vladimir Putinin kauteen. Viimeksi mainitussa tilaisuudessa marraskuussa 2019 kaikilla illan esiintyjillä oli harvinaisella tavalla sama yhteinen tausta: suurlähettilään tehtävät. Alustajina olivat Heikki Talvitie ja René Nyberg sekä illan puheenjohtajana toimi Jaakko Blomberg.⁷⁰

Mitä tarkoitetaan työväen sivistyksellä?

Pääsihteeri Jorma Turunen kuvasi toukokuussa 2009 *Uutispäivä Demarin* kolumnissaan varsin myönteisesti Sivistysliiton tilannetta. Toiminnan linja oli jo pitkä ja sen varrella oli ollut monia muutoksia. Kuitenkin perustehtävä oli säilynyt kestävä: yhteiskunnallisen ja sivistyksellisen tasa-arvon edistäminen. Liitto toimi myös demokratian ja suvaitsevaisuuden puolesta.

Turusen mukaan TSL ei voinut menestyä, ellei se kyennyt näkemään ympärilleen, sekä aistimaan herkästi jäsenjärjestöjen tunteja että ymmärtämään mitä maailmassa tapahtui. Työmarkkinoiden jatkuva muutos heijastui aikuisväestön sivistys- ja osaamistarpeisiin. Liitto halusi jatkossakin olla ”yhteiskunnallisena herättäjänä toteuttamalla aate- ja arvopohjaansa perustuvia koulutus-, keskustelu- ja kulttuuritilaisuuksia”.

Ihmisten kohtaamisen muodot olivat muuttumassa, kun perinteisen järjestötyön sijaan oli tulossa verkkopohjainen osallistuminen. Kipeitäkään aiheita ei saanut sivuuttaa: keskusteluun oli nostettava etenkin talouteen, työelämään, hyvinvointiyhteiskuntaan, ilmastonmuutokseen, etiikkaan ja monikulttuurisuuteen liittyviä kysymyksiä. Pääsihteeri antoi kirjoituksessaan lisäksi monimielisen vinkin: ”Sivistystyön vapausaste on suurempi kuin esimerkiksi puolueuuden.” Hän painotti myös:

⁷⁰ Ohjelmatiedot, kertomukset, pöytäkirjat ja kirjanpito: Poliittisen historian klubin arkistokansio 2012–2020 (PHK:n puheenjohtajan, ministeri Matti Louekosken hallussa).

”Sivistyksellinen tasa-arvo ei voi toteutua taloudellisesti ja sosiaalisesti epätasa-arvoisessa yhteiskunnassa.”⁷¹

Hyvissä tunnelmissa oltiin koolla liittokokouksessakin perjantaina 5.6.2009 Helsinki Congress Paasitornin Siltasaari-salissa. Paikalla oli kaikkiaan 111 henkilöä, mukaan lukien 44 virallista kokousedustajaa. Juhlakokouksen tuntua tarjosi nyt moderni avausmusiikki: Markus Kaarto, klarinetti, ja Mikko Ivars, sello, esittivät Magnus Lindbergin sävellyksen Steamboat Bill Jr.

Puheenjohtaja Pia Viitanen nosti pöytäkirjan mukaan avauspuheessaan esiin muun muassa lyhytkestoiset pätkätyöt. Nyt elettiin Atlantin takaa vyöryneen syvän finanssikriisin oloissa. Esimerkiksi vasta valmistuneille nuorille ei tahtonut löytyä hyvästä koulutusjärjestelmästä huolimatta tilapäisiä tai satunnaisia pätkätöitä enempää. Moitteet menivät kipakasti porvarilliselle hallitukselle: ”Millainen hallitus voi sallia kansan jakautumisen pärjääjiin ja häviäjiin?”

Jäsenjärjestöjen tervehdyksen esitti SDP:n varapuheenjohtaja, kansanedustaja Ilkka Kantola. Ennakkotietojen mukaan puhumassa piti olla edellisenä vuonna SDP:n puheenjohtajaksi valittu kansanedustaja Jutta Urpilainen.⁷² Hänelle oli kuitenkin tullut este.

Ilkka Kantola muun muassa kysyi ytimekkäästi, mitä työväen sivistyksellä tarkoitetaan, mitä työväen sivistys on. Hän vastasi itse: ”Se on tasa-arvon, rauhan aatteen, suvaitsevaisuuden ja ihmisoikeuksien kunnioittamista ja puolustamista niin kotimaassa kuin kansainvälisesti, niin työpaikoilla kuin poliittisessa toiminnassakin.” Työväen sivistys oli hänen mukaansa ”ihmisen sivistystä yli kansallisten rajojen”, se oli solidaarisuutta työtätekevien kesken ja se oli ”yhteistä vastuuta tästä maailmasta meitä ja tulevia sukupolvia ajatellen”.

Liittokokouksen esitelmän piti sosiaalipolitiikan professori Veli-Matti Ritakallio, Turun yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan dekaani. Hänen aiheensa istui hyvin niin kansakunnan ajankohtaan kuin edeltäneiden puheenvuorojenkin tunnelmiin: ”Kannustava sosiaalipolitiikka vai/ja riittävä perusturva?” Hänen mukaansa Suomella oli varaa hoitaa perusturva kuntoon. Riittävä perusturvan taso ei estäisi työkykyisten aktivoimisen tehostamista eikä velvoittavuuden lisäämistä. Hän arvioi edessä olevan yhä eriytyneemmän yhteiskunnan. Koulut sekä lasten ja vanhusten hoitopaikat eriytyisivät varallisuuden mukaan, ellei tehdä mitään. Tuloeroja oli voimakkaasti kasvatettu. Ritakallio näki TSL:n kaltaisilla järjestöillä tärkeän tehtävän ”herätellä päättäjiä ja kansalaisia asiassa”.

Liittokokouksessa käytettiin lukuisia puheenvuoroja käsiteltäessä seuraavaa strategiapaperia. Kaikki valinnat tehtiin yksimielisesti. Kansanedustaja Pia Viitanen jatkoi puheenjohtajana.

⁷¹ Jorma Turunen: 90 vuotta sivistystä. Uutispäivä Demari 28.5.2009, myös lainaukset (lehtileike kirjoittajan kokoelmassa).

⁷² Ohjelma kutsukortissa Työväen Sivistysliiton 90-vuotisliittokokoukseen (kirjoittajan kokoelmassa).

Liittohallituksen järjestäytyessä varapuheenjohtajiksi valittiin edelleen Markku Liljeström (SAK) sekä uutena Jari Valtari (Julkisten ja hyvinvointialojen liitto, JHL), joka tuli tehtävään kaksi vuotta siinä olleen Maila Tikkasen (JHL) jälkeen. Mielenkiintoinen yksityiskohta oli, että liittohallituksen kokouksiin kutsuttaisiin jatkossa läsnäolo- ja puheoikeudella myös Suomen Työväen Musiikkiliiton (STM) edustaja. Porvoolainen Anita Spring jatkoi ruotsinkielisen sihteeristön puheenjohtajana ja samalla edelleen myös TSL:n liittohallituksen jäsenenä. Kokouksen lopulla jaettiin vakiintuneeseen tapaan muutamille ansioituneille Väinö Voionmaa -mitalit.

Lopuksi nostettiin vielä esiin liiton pitkän toiminnan alkuvaiheita kuvaavia, voi sanoa perinteikkäitä tunnelmia. Maanlaajuisesti tunnettu ja arvostettu työväenlaulujen taitaja Reijo Frank lauloi Reino Bäckströmin harmonikan säestämänä laulut ”Mitä Suomesta kuuluu 1919”, ”Raatajan serenadi” ja ”Vapauden viesti”.⁷³

Kokouksen jälkeen *Demarille* antamassaan haastattelussa puheenjohtaja Pia Viitanen kertoi liiton muun muassa vahvistavan koulutuksellaan työelämätaitoja. ”On tärkeää, että ihmiset saavat koulutusta työelämästä. Se auttaa, jos vaikka joutuu työttömäksi”, hän totesi. Tärkeitä tavoitteita olivat liitolle myös luovuuden ja kulttuurin edistäminen etenkin lama-aikoina. ”Ahneuden arvomaailma on romahtanut ja lyhytnäköisyyteen perustuvat arvot ovat osoittautuneet kestäättömiksi. Luulisi, että nyt jos koskaan olisi kysyntää muunlaisille arvoille”, hän painotti.⁷⁴ Sama lehti huomioi liiton merkkivuoden myös pääkirjoituksivullaan: ”Työsarkaa riittää, kun lama suorastaan huutaa sivistyneen hyvinvointivaltion tekoja sen eteen, ettei kansa jakautuisi entistä enemmän pärjääjiin ja häviäjiin.”⁷⁵

”Aikuisopiskelu yhteisenä haasteena”

On hyvä painottaa tässäkin, ettei vain TSL muuttunut ajan kiivaan riennon sykkiessä. Samaan muutoksen vahvaan voimaan joutuivat mukautumaan kaikki muutkin sivistysjärjestöt, jokainen kuitenkin samalla oman perusytimensä säilyttäen, kaiken kattavan yhteisen lainsäädännön peitteellä. Lisäksi tiivis yhteistyö suhteessa julkiseen valtaan oli entistäkin tarpeellisempaa. Sitä kuvasti sekin, että kesäkuussa 2009 opintokeskukset perustivat uuden yhteistyöjärjestön. Nimeksi tuli ytimekkäästi Opintokeskukset ry. Puheenjohtajaksi valittiin pääsihteeri Jorma Turunen.

Ryhmän ydin oli keskenään tuttua jo pitemmältä ajalta. Nykymuodossaan vanhin oli TSL ja sen opintokeskus (1919). Opintotoiminnan Keskusliiton OK-Opintokeskus (1943) ja Kansan Sivistystyön Liiton KSL-Opintokeskus (1964) toimivat nekin entisin nimin, samoin

⁷³ Liittokokouksen pöytäkirja 5.6.2009, myös lainaukset (sisältyy toimintakertomukseen TSL vuonna 2009 s 37–44). Ilkka Kantola julkaisi tervehdyspuheeseensa pohjautuneen kirjoituksen lehdessä: Mitä työväen sivistys on tänään? Uutispäivä Demari 8.6.2009 (lehtileike kirjoittajan kokoelmassa).

⁷⁴ Ilkka Vuorikuru: Työväen Sivistysliitto vahvistaa kansalaisuutta. Uutispäivä Demari 12.6.2009, myös lainaukset (lehtileike kirjoittajan kokoelmassa).

⁷⁵ Työväen sivistystyöllä juhlavuosi. Uutispäivä Demari 15.6.2009 (lehtileike kirjoittajan kokoelmassa).

Toimihenkilöjärjestöjen Sivistysliiton TJS Opintokeskus (1978) ja Kansallisen Sivistysliiton Kansio (1980). Myös Demokraattisen Sivistysliiton DSL:n opintokeskus (1986) toimi sekin edelleen alkuperäisellä nimellään.

Ruotsinkielinen Studiec centralen Svenska Studieförbundet (1921), Svenska Folkskolans Vännerin ylläpitämä opintokeskus, oli vaihtanut käyttönimekseen SFV Bildning. Kristillinen Opintokeskus (1980) oli muuttanut nimekseen Agricola-Opintokeskus. Sen ylläpitäjäksi oli vaihtunut Kirkkopalvelut ry, joka oli osa Seurakuntaopistoa. Vapaan Sivistystoiminnan Liitto (1976) toimi sekin uudella nimellä Sivistysliitto Kansalaisfoorumia (2001). Se ylläpiti Opintokeskus Kansalaisfoorumia. Vihreä Sivistys- ja Opintokeskus Visio oli joukon nuorimpia (1990). Myöhemmin Peruskansan Sivistysliitto muodosti vielä Opintokeskus Pekasuksen (2015).⁷⁶

Vuosi 2009 oli monellakin tavalla aikuiskoulutuksen ja vapaan sivistystyön kehittämisen aikaa. Maaliskuussa opetusministeri Henna Virkkuselle (kok) luovutettiin vapaan sivistystyön kehittämisohjelma. Siinä painotettiin sivistystyön merkitystä ”ihmisten hyvinvoinnin ja yhteiskunnallisen eheyden edistäjänä”, kuten liiton toimintakertomukseen kiteytettiin. Joulukuussa eduskunta hyväksyi vapaata sivistystyön koskevan lain muutoksen. Uusi laki astui voimaan vuoden 2010 alussa. Siinä täsmennettiin vapaan sivistystyön oppilaitosmuotojen tarkoitusta sekä tehtäviä. Lisäksi laissa kehoitettiin oppilaitoksia aiempaa tiiviimpään yhteistyöhön sekä toistensa että myös ammatillisten oppilaitosten ja korkeakoulujen kanssa.

Opetusministeriö asetti marraskuussa 2009 vielä rahoitustyöryhmän. Sen tehtäväksi tuli uudistaa eri työmuotojen rahoituksen määrätymisperusteet. Mahdollisten muutosten toivottiin astuvan voimaan jo vuoden 2011 alussa. Pääsihteeri Jorma Turunen oli sekä vapaan sivistystyön kehittämisohjelman valmisteluryhmän että rahoitustyöryhmän jäsen.⁷⁷

Sivistysliitto kantoi tuona kehittämisen vuonna itsekkin omat kortensa yhteiseen sivistystyön kekkoon järjestämällä syntymäpäivänään tiistaina 1.9.2009 kansainvälisen 90-vuotisseminaarin. Otsakkeena oli: ”Aikuisopiskelu yhteisenä haasteena.” Paasitorni Congress Centerissä järjestettyä tapahtumaa luonnehdittiin myös oppinnolliseksi työpajaksi ja kansainväliseksi aikuiskoulutusseminaariksi. Alustajien joukko oli kokonaisuudessaan ainutkertainen liiton yhdeksän vuosikymmenen mittaisella taipaleella. Mitään vastaavaa ei ollut Sivistysliitossa koskaan ennen koettu.

Puheenjohtaja Pia Viitanen avasi tilaisuuden ja lausui kaikki tervetulleiksi. Seuraavaksi astui puhujakorokkeelle tasavallan presidentti Tarja Halonen, jonka esitelmän teemana oli ”Sivistyksen ja sivistystyön tärkeys tämän päivän maailmassa”.

Toisena alustajana oli aikuiskoulutusosaston johtaja Marta Ferreira Euroopan unionin komissiosta.

⁷⁶ Ks. laajemmin toiminnasta www.opintokeskukset.fi.

⁷⁷ TSL vuonna 2009 s 4.

Hänen aiheensa oli ”Euroopan unioni aikuisopiskelun kehittäjänä”. Kolmantena esitelmöitsijänä oli IFWEA:n uusi pääsihteeri Sahra Ryklief, aiheenaan ”Aikuisopiskelu globaalina haasteena”.

Kansainvälisille vieraille oli mahdollisuus esittää alustusten jälkeen kysymyksiä, joista seurasi keskustelua. Tasavallan presidentin puheenvuoron jälkeen oli juhlava Reino Helismaa -palkinnon luovutus. Se myönnettiin tällä kertaa pitkän linjan helsinkiläiselle muusikolle, laulajalle ja lauluntekijälle Heikki Harmalle. Palkinnon luovutti tasavallan presidentti. Hector tunnettiin paitsi monipuolisesta folk-, rock-, pop- ja iskelmätuotannostaan, niin myös Sivistysliitolle omistetusta laulustaan ”Tervetuloa tulevaisuus”. Sen ensiesitys kajahti suuren yleisön kuuluville kaksi vuosikymmentä aiemmin Turun juhlassa. Iltapäivän kestänyt seminaarilaisuus Byggalla päättyi maljojen nostoon Työväen Sivistysliitolle.⁷⁸

---tietolaatikko

VOIMASUHTEITA JA ASETEITA 2010-LUVULLA

Eduskuntavaaleissa tapahtui 2010-luvulla monia rajujakin puoluekannatuksen heilahduksia, jotka aiheutuivat yhteiskunnallisessa ilmastossa tapahtuneista voimakkaista muutoksista. Yleisten asenteiden jyrkentymistä ja jopa kärjistymistä suvaitsevaisuuden sijaan kuvasti aivan erityisesti konkurssin tehneen SMP:n raunioille muodostetun Perussuomalaisten (PS) voimakas kannatuksen kasvu. Se houkutti puoleensa joitakin vasemmistopuolueiden, keskustan ja osin kokoomuksenkin äänestäjiä. Entisen SMP:n ajama köyhän asia jäi hiljalleen taaemmaksi, kun ahdas kansallismielisyys ja vanhakantaisuus vahvistuivat perussuomalaisten jäsenistössä. Puolueväen sanankäytössä näkyi maahanmuuttovastaisuutta, ja myös avointa rasismia pilkahteli hetkittäin näkyville.

Puolueiden voimasuhteiden tai asenteiden muutokset eivät aivan suoraan heijastuneet sivistysjärjestöjen asemaan, vaikutusmahdollisuuksiin tai yhteiskunnalliseen tukeen. Päätöksenteon yleiseen ilmapiiriin niillä oli nytkin vaikutuksensa. Toki aina oli luontevinta tai vaivattominta perustella käsityksiään omaksi tai läheiseksi koetun valtioneuvoston jäsenen kanssa, TSL:n kohdalla sosialidemokraattisten päättäjien kanssa. Mutta: sivistysjärjestöjen vakiintuneessa yhteistyössä ei luonnollisestikaan voitu, eikä haluttu toimia omapäisesti, vaan keskeisen viestin oli oltava yhteinen.

Joka tapauksessa ajat muuttuivat muutenkin. Valtioneuvoston jäsenet alkoivat olla järjestään

⁷⁸ TSL vuonna 2009 s 4; seminaarikutsu ja ohjelma (kirjoittajan kokoelmissa). – Palkinnon suuruus oli 4000 euroa. Heikki Harman (s. 1947) palkitseminen ylitti myös Yleisradion uutiskynnyksen. Hector astui julkisuuteen 1965 laulajana sekä lauluntekijänä ja on sen jälkeen tehnyt kymmeniä LP- ja CD-levyjä, myös kokoelmia on julkaistu. Hän on kirjoittanut laululyriikkaa surumielisyydestä riehakkaaseen iloon ja yhteiskunnallisiin aiheisiin, sekä itselleen että monille muille artisteille. Ks. myös Wikipedia.

sellaisia, ettei heillä juurikaan ollut lähtökohtaisesti myönteisen asenteen lisäksi omakohtaista kokemusta minkään sivistysjärjestön opintokerhosta tai muusta paikallisesta koulutustapahtumasta. Yleinen koulutustason nousu vaikutti. Poikkeuksiakin toki oli.

Maaliskuun 2011 eduskuntavaalien⁷⁹ jälkeen kokoomuksen puheenjohtaja Jyrki Katainen muodosti enemmistöhallituksen. SDP:n puheenjohtaja Jutta Urpilainen tuli valtiovarainministeriksi. TSL:n puheenjohtaja Pia Viitanen oli myös valtioneuvoston jäsen asunto- ja viestintäministerinä. Opetusministerinä oli kansanedustaja Jukka Gustafsson (sd), myöhemmin kansanedustaja Krista Kiuru (sd). Kulttuuri- ja urheiluministerinä toimi vasemmistoliiton puheenjohtaja Paavo Arhinmäki.⁸⁰ Tätä hallitusta tulivat voimakkaasti heiluttamaan Euroopan unionin maita ravistelleet talousvaikeudet. Valtiovarainministeri vaihtui, kun sosialidemokraattien puheenjohtajaksi valittiin puoluekokouksessa toukokuussa 2014 Seinäjoella ammattiyhdistysmies, oikeustieteen kandidaatti Antti Rinne Mäntsälästä.⁸¹ Hänestä tuli uusi rahaministeri. Kesäkuussa 2014 pääministeriksi vaihtui kokoomuksen Alexander Stubb. Pia Viitanen osalle tuli sen jälkeen toukokuuhun 2015 saakka kulttuuri- ja asuntonministerin yhdistelmätonntti.

Muutos tapahtui tasavallan huipullakin. Kun Tarja Halosen toinen presidenttikausi päättyi kevättalvella 2012, katkesi samalla kolmen vuosikymmenen mittainen ajanjakso, jonka kuluessa presidenttinä toimi taustaltaan sosialidemokraattinen henkilö. Suoran kansanvaalin toisella kierroksella voittajaksi selviytyi kokoomuksen ehdokas, varatuomari Sauli Niinistö. Vastaehdokkaana oli Pekka Haavisto, Euroopan vihreiden puheenjohtaja. Tässä riittää mainita vielä lyhyesti, että Niinistö valittiin myöhemmin toiselle kaksivuotiskaudelle kevättalvella 2018, suoraan heti ensimmäisellä äänestyskierroksella.⁸²

Maaliskuun 2015 eduskuntavaaleissa keskustapuolue teki vahvan paluun eturiiviin.⁸³ Puheenjohtaja Juha Sipilän johdolla maahan muodostettiin keskusta-oikeistolainen porvarillinen hallitus.⁸⁴ Maininta yleisen ilmapiirin muuttumisesta oli nytkin paikallaan, ehkä edellisiä vastaavia vaihdoksia enemmänkin. Sen tarkemmin ei ole tässäkään mahdollista paneutua hallituksen poliittisiin tai esimerkiksi sivistyksellisiin linjanvetoihin.⁸⁵

⁷⁹ Vaaleissa 2011 kok sai 44 kansanedustajaa (-6), sd 42 (-3), ps 39 (+34), kesk 35 (-16), vas 14 (-3), vihr 10 (-5), rkp 9, krist 6 (-1), muut 1.

⁸⁰ Hallituksessa olivat kok., sd, vas (4.4.2014 saakka), vihr, krist.

⁸¹ Antti Rinne (s. 1962) toimi mm. Ammattiliitto Pron puheenjohtajana ennen SDP:n puheenjohtajuutta, kansanedustajaksi kevään 2015 vaaleissa, oli myös kotikuntansa valtuustossa. Ks. myös eduskunta, verkkosivut.

⁸² Lehtilä 2012 s 185; Mörttinen, Nurmi s 181–185, 282–283, 302–303. Ks. myös kaikkien 12 presidentin pienoiselämäkerrat julkaisussa *Presidentit*. HS Teema 5/2022.

⁸³ Eduskuntavaaleissa 2015 kesk sai 49 kansanedustajaa (+14), ps 38 (-1), kok 37 (-7), sd 54 (-8), vihr 15 (+5), vas 12 (-2), rkp 9, krist 5 (-1), muut 1.

⁸⁴ Hallituksen kuuluivat kesk, kok, ps (13.6.2017 saakka), siniset (13.6.2017 alkaen).

⁸⁵ Ks. esim. lyhyt yhteenveto vuosilta 2015–18 ay-liikkeen näkökulmasta Petteri Raito: Työntekijöiden aseman heikentäminen on pysäytettävä. Tekijä 9/12.9.2018 s 42–43 (lehtileike kirjoittajan kokoelmassa).

Opetusministerinä toimi Sanna Grahn-Laasonen (kok), Eurooppa-, kulttuuri- ja urheiluministerinä Sampo Terho (ps). Kesäkuussa 2017 perussuomalaisten puolue hajosi, kun radikaalimpi siipi syrjäytti puoluekokouksessa entisen johdon. Pieneksi kutistunut maltillisempien joukko, ministerit mukaan lukien, väistyi sivuun perustaen puolueekseen Sinisen tulevaisuuden. Se katosi nopeasti julkisuudesta ja siirtyi historian marginaaliin. Sitten perussuomalaisten parissa oikeistohenkiset ja nationalistiset yhteiskuntanäkemykset vahvistuivat entisestään vuosikymmenen lopulle tultaessa.

Maaliskuun 2019 eduskuntavaaleissa voimasuhteet muuttuivat jälleen sosialidemokraattien noustua uudelleen suurimmaksi puolueeksi.⁸⁶ Enemmistöhallitus muodostettiin kesäkuussa SDP:n Antti Rinteen johdolla. Historiallisessa katsannossa nyt koottu viisikko edusti vihreillä ja ruotsalaisella kansanpuolueella täydennettyä punamultaa, jollaisesta Suomessa oli kokemusta vuodesta 1937 alkaen.⁸⁷ Opetusministerinä aloitti vasemmistoliiton puheenjohtaja Li Andersson ja tiede- ja kulttuuriministerinä keskustan Annika Saarikko, jota elokuussa seurasi äitiysloman tuuraajana Hanna Kosonen. Sosialidemokraattien ja keskustan kärhämän seurauksena Rinne joutui joulukuussa 2019 luopumaan pääministerin paikasta, ja tilalle nousi hallintotieteiden maisteri, kansanedustaja Sanna Marin Tampereelta. Hän oli siihen asti toiminut hallituksessa liikenne- ja viestintäministerinä. Rinne siirtyi eduskunnan varapuhemieheksi.⁸⁸

Edustajisto tekee paluun

Työväen Sivistysliitolle hyväksyttiin kesäkuun 2009 liittokokouksessa strategia-asiakirja, joka ulottui vuoteen 2013 saakka. Siinä korostettiin liiton roolia yhteiskunnallisena herättäjänä. Lisäksi painotettiin koulutusyhteistyön vahvistamista jäsenjärjestöjen kanssa sekä alueellisen ja paikallisen koulutuksen tärkeyttä. Strategiassa nostettiin myös esiin järjestö- ja yhdistystoiminnan kehittäminen tietoverkkojen avulla. Ikäihmisten uudenslaisiin oppimistarpeisiin kiinnitettiin huomiota, samoin monikulttuurisuus- ja maahanmuuttajakoulutuksen tarpeisiin. Strategiakauden aikana liitossa tapahtui kaiken kaikkiaan useita muutoksia.

Liitossa lähes neljän vuosikymmenen mittaisen työuran tehneen pääsihteeri Jorma Turusen seuraajan etsinnässä kiinnitettiin huomio vihtiläiseen kasvatustieteiden maisteriin Kari Anttilaan (s. 1959). Hän toimi liitossa vuoden 2010 kuluessa konsultointitehtävissä, sillä liiton toimintarakenteita suunniteltiin uudistettavaksi. Työelämän koulutukset ja erilaisten ongelmakohtien ratkaisut olivat

⁸⁶ Eduskuntavaaleissa 2019 sd sai 40 kansanedustajaa (+6), ps 39 (+1), kok 38 (+1), kesk 31 (-18), vihr 20 (+5), vas 16 (+4), rkp 9, krist 5, muut 1.

⁸⁷ Hallituksen muodostivat sd, kesk, vihr, vas, rkp.

⁸⁸ Sitten elokuun 2020 puoluekokouksessa Tampereella varapuheenjohtaja Sanna Marin (s. 1985) valittiin Antti Rinteen jälkeen SDP:n puheenjohtajaksi. Kokouksessa hyväksyttiin myös mm. uudet säännöt ja periaatteellinen ohjelmajulistus. Sanna Marin valittiin eduskuntaan 2015, hän oli silloin myös Tampereen kaupunginvaltuuston puheenjohtaja (ks. eduskunta, verkkosivut).

hänelle tuttuja yritys- ja koulutustoiminnan kautta. Anttila kutsuttiin seuraavaksi pääsihteeriksi, ja hän aloitti työnsä tiistaina helmikuun ensimmäisenä päivänä 2011.

TSL oli hänelle kertomansa mukaan tuttu jo nuoruusvuosilta. Ensimmäisissä lehtihaastatteluissa kevättalvella 2011 Kari Anttila vertasi Sivistysliiton toimintaa ”paremman maailman rakentamiseen”. Hän korosti liiton yrittävän vaikuttaa nimenomaan koulutuksen avulla. ”TSL ei ole mukana valtapolitiikassa.” Hän luonnehti TSL:n olevan oppimisen ja kehittymisen asialla, mutta ”ei oppimestarina, vaan sellaisen oppimisympäristön mahdollistajana, jossa voidaan toteuttaa monenlaisia asioita.” Kokonaisuuteen liittyi hänen mukaansa vielä ”vapaaehtoisten toteuttama TSL:n kulttuuritoiminta”.⁸⁹

TSL:n liittokokouksessa kesäkuussa 2011 päätettiin jälleen kerran liittorakenteen muutoksista. Uudet säännöt ja samalla uusi rakenne tulivat voimaan seuraavana vuonna 2012. Liittokokousten sijaan palattiin entuudestaan tutunnimisen edustajiston kokouksiin kolmevuotiskausin.

Jäsenjärjestöjen valitsemista edustajista koostunut TSL:n edustajisto oli koolla torstaina 6.6.2013 Helsingissä. Kansanedustaja Pia Viitasen jälkeen valittiin liiton hallituksen uudeksi puheenjohtajaksi kansanedustaja Ilkka Kantola. Hänellä oli taustanaan teologian tohtorin koulutus ja pitkä toiminta luterilaisen kirkon tehtävissä. Hän oli aiemmin toiminut muun muassa Turun arkkhiippakunnan pääsihteerinä vuodesta 1994 alkaen ja sitten piispana 1998–2005. Virasta luovuttuaan hän työskenteli Helsingin diakonissalaitoksen lapsi- ja perhetyön johtajana. Eduskuntaan Kantola valittiin maaliskuun 2007 vaaleissa. Arkadianmäellä hänelle kertyi kokemusta muun muassa sivistysvaliokunnan työstä.⁹⁰ TSL:n varapuheenjohtajana jatkoi SAK:n koulutuspäällikkö Markku Liljeström.

”Sivistysjuna kulkee...”

Seuraava strategia-asiakirja päätettiin vahvistaa vuotta myöhemmin TSL:n edustajiston kokouksessa kesäkuussa 2014. Pääsihteeriksi Kari Anttila herätteli *Aikuiskasvatus*-lehteen vuoden 2013 alussa kirjoittamassaan artikkelissa pohdintaa, jollainen saattoi olla tuttua myös ainakin KSL:n keskusteluissa. Kenties aihepiiriä sivuttiin muidenkin sivistysjärjestöjen parissa, joskin toisesta näkökulmasta. Anttilan omat nuoruusmuistot kertoivat 1970–80-lukujen vaihteen kiihkeistä, osin lähes ”hurmoksellisista” tunnelmista, kun nuoruuden innolla ajettiin eteenpäin kouludemokratiaa ja yliopistodemokratiaa. Sosialidemokratiaan paneuduttiin Marxin hengessä ja kovasti kilpaillen marxismi-leninismien kannattajien kanssa. Imperialismin teorioilla selitettiin silloin monet asiat. Noihin aikoihin ja tunnelmiin Anttila ei enää halunnut palata.

⁸⁹ Soile Olmari: Vapaan sivistystyön järjestelmä on kummallisen hieno. Rautatievirkamies 2/2011, verkkoversio, myös lainaukset.

⁹⁰ Ilkka Kantolasta (s. 1957) ks. eduskunta, verkkosivut. Hän toimi kansanedustajana 2019 vaaleihin saakka.

Aikakausi ja asenteet olivat voimakkaasti muuttuneet, ja yhteiskunnallinenkin toiminta oli henkilökohtaistunut. Ajan hengen viisari oli heilahtanut toiseen laitaan. Entiset isot maailmankuvat, sosialismi ja kapitalismi, eivät enää kamppailleet keskenään, totesi Anttila. ”Tuntuu siltä, että keskinäinen kilpailu, tuotannollinen tehokkuus, hallinnoiminen ja markkinoilla pärjääminen ovat ajan avainsanoja.” Poliittisen tietämyksen ja ymmärryksen taso oli madaltunut, arvioi pääsihteeri, ennakkoluulot ja yksinkertaiset stereotyyppit antoivat monelle ihan riittävät ohjenuorat.

Kari Anttila tunnisti tilanteessa ongelman, joka koski sivistysjärjestöjä. Hän halusi edelleen nähdä ”yhteiskunnallisen koulutuksen yhtenä tärkeimpänä vapaan sivistystyön tehtävistä.” Nyt kuitenkin sivistystoiminnan tarjonta suuntautui aika lailla toisin: kielioopinnot, kokkaaminen, tietotekniikka ja liikunta olivat esimerkkejä suosituista aiheista. Lisäksi valtionosuusjärjestelmä tuki tällaisten aihepiirien lyhytkurssien järjestämistä. Edelläkin on ollut esimerkkejä tarjolla olleista uudenhenkisistä kursseista, joita sivistysjärjestöt tarjosivat.

Kari Anttila toivoi kirjoituksessaan, että opintokeskuksilla olisi edelleen mahdollisuus ”profiloitua kansalaisyhteiskunnan ja demokratian oppilaitoksina”. Hän viittasi myös R. H. Oittisen demokratian vahvistamista painottaneisiin kirjoituksiin.

Anttila kannusti kehittämään ”yleisen kurssitarjonnan rinnalle kansalaisjärjestöjen kautta kansalaisia tavoittavaa koulutusta”. Esimerkiksi politiikka oli edelleen kiinnostavaa, vaikka suomalainen yhteiskunta ei vaikuttanutkaan kovin keskustelevalta. Sivistysliitolla oli kuitenkin näyttää myönteisiä esimerkkejä yhteiskunnallisten aiheiden seminaareista, joihin edelläkin on viitattu, ja joihin kaikki kiinnostuneet eivät edes mahtuneet mukaan. Hänestä oli sinänsä hyvä, että ammatillista koulutusta oli kehitetty, mutta muu aikuiskasvatus oli liiaksi jäänyt ”yksilöiden oman itseohjautuvuuden varaan”. Kari Anttila pelkäsi, että ”sivistyksen juna” kulkisi ohjaamatta omaan suuntaansa, mutta samalla elinikäinen oppiminen ja vapaus kehittää itseään eivät enää olleet itsestään selviä, tavoiteltavia asioita.

Kilpailun voima tuntui kaikkialla. ”Koulutuspolitiikan taustalla on hyvin hallinnollis-teknokraattinen käsitys koulutuksen ja sivistyksen tehtävistä.” Tehtävät nähtiin pahimmillaan kapeasti vain osana tuotantokoneistoa ja kilpailua. Tätä kehitystä Anttila halusi jarruttaa sivistysjunan suuntaa pohtimalla.⁹¹

Vuonna 2013 Sivistysliitossa oli paljon vireillä tavanomaisen monipuolisen ja vakiintuneen, maanlaajuisen ja yhä edelleen jatkuneen opintotoiminnan ohella; pääsihteerinä Kari Anttila vastasi joukkoineen huutoonsa. Esimerkiksi yhdessä SDP:n, Voionmaan opiston ja Työväen Akatemian kanssa toteutettiin Poliittinen korkeakoulu (Politiko) ja työväenliikkeen opistojen kanssa Tulevaisuuden tekijät -koulutusta. Pohjolan kumppanien kanssa oli yhteispohjoismainen

⁹¹ Kari Anttila: Sivistysjuna kulkee - kuka ohjaa? Aikuiskasvatus 1/2013 s 60–62, lainaukset s 61–62, nettiversio. – Raiteilla kulkeva juna ei ollut ehkä helpoimmin avautuva rinnastus.

Globaalikoulu. Vuonna 2005 perustetun Kalevi Sorsa -säätiön kanssa valmisteltiin kirjaa eurooppalaisesta vasemmistosta.

Hakaniemen Hankekeskus oli uusi toiminto, jonka parissa suunniteltiin ja toteutettiin esimerkiksi ammattiliittojen kanssa työväenliikkeelle tärkeitä hankkeita ja niiden taloudellista pohjaa. Yhtenä esimerkkinä oli Euroopan sosiaalirahaston (ESR) tuella aikaan saatu hanke Työelämän koulutusneuvot. ”Valtiovallan rahoitus on pienenemässä ja TSL:n on löydettävä yhä paremmin juuri ne asiat, joiden kautta maailmaa halutaan muuttaa”, Anttila totesi *Stadin Ruusussa* syksyllä 2013. Liitto oli päivittämässä strategiaansa kesän 2014 edustajakokoukseen, ja aiheesta keskusteltiin laajasti myös jäsenjärjestöjen keskuudessa. Hän esitti avoimen kysymyksen: ”Mitä maailman muuttaminen paremmaksi voisi olla visiona ja toiminnan linjauksina?”⁹²

Myöhemmin syksyllä pääsihteeri joutui perustelemaan keskisuomalaisia harmittanutta yksittäistä ratkaisua, Jyväskylän aluetoimiston sulkemista. Uusi puheenjohtaja Ilkka Kantola oli joutunut melkein ensitöikseen tämän päätöksen tekoon kesällä 2013.

Muun muassa Tuula Häkkinen-Hakala oli tyytymätön aluetoimiston lopettamiseen. Hän painotti *Demarin* kirjoituksessaan alueellisen toiminnan ja neuvonnan merkitystä jokaisen ”Peräkylän Villen”, vapaaehtoisen paikallisen ohjaajan apuna. Kun papereita ei esimerkiksi osattu täyttää oikein ilman neuvontaa, jäisivät opintokerhon tukieurot saamatta. Hän myös peräänkuulutti ”suurta harkintaa”, kun päätettiin niukkojen varojen käytöstä henkilöresursseihin ja kysyi, olivatko jäsenjärjestöt valitun linjan takana.

Kari Anttila vastasi ja perusteli ratkaisua laajasti TSL:n jäsenjärjestöjen hyväksymien suuntaviivojen mukaisella toiminnalla. Paikallista toimintainnostusta oli paljon, eikä sitä 2,30 tai 5 euron tuntituen puuttuminen sammuttaisi. Aluetoimistojen merkitys oli hänen mukaansa vähentynyt, sillä niiden ”oven kahvat eivät ole tässä työssä enää viime aikoina kovin paljon kuluneet”. Tietoa oli muutenkin saatavilla. Lisäksi liitto oli avaamassa helmikuussa 2014 erityisen neuvontatiskin, jossa osattaisiin vastata kaikkiin mahdollisiin pulmakysymyksiin.⁹³

Vuoden 2014 kuluessa Jyväskylän opintojärjestön toimintaa ryhdyttiin uudelleen käynnistämään vapaaehtoisvoimien tuella. Liitto antoi muun muassa koulutuksen tähän oman apunsa. Ja apua tarvittiin muuallakin. Vuonna 2015 ryhdyttiin suunnittelemaan Tampereen seudun ja Oulun vapaaehtoistoiminnan sekä opintojärjestöjen toiminnan elävöittämistä. Samaa valmisteltiin Seinäjoen opintojärjestönkin osalle. Liitolla oli pääkaupungin lisäksi toimistot Kuopiossa,

⁹² Kari Anttila, Heta Warty: Työväen Sivistysliitto - järjestöjen järjestö. *Stadin Ruusu* 4/2014 s 16–17, lainaus s 17.

⁹³ Tuula Häkkinen-Hakala: Työväen sivistysliittoa tarvitaan paikallisesti. Uutispäivä *Demari* 25.10.2013, myös lainaukset; Kari Anttila: Työväen sivistysliittoa tarvitaan. Uutispäivä *Demari* 31.10.2013, myös lainaus (lehtileikkeet kirjoittajan kokoelmassa).

Lappeenrannassa, Mikkelissä, Oulussa, Tampereella, Turussa ja Vaasassa.⁹⁴

Vuoden 2013 toiminnan merkittäviä yksityiskohtia oli Reino Helismaa -tunnustuspalkinnon myöntäminen laululyriikan ansioituneelle taitajalle. Palkinto jaettiin lauantai-iltana 27.7.2013 Valkeakoskella työväenmusiikin suuressa tapahtumassa, joka kokosi torstaista sunnuntaihin jälleen kerran huomattavan suuren yleisöjoukon. Nyt se luovutettiin muusikko Heikki Salolle, Miljoonasade-yhtyeen keulahahmolle. Yhtyeen ensisingle vuonna 1986 oli ”Lapsuuden sankarille”, joka puhutteli muun muassa suurten ikäluokkien entisiä nuoria. Laulu kertoi ensimmäisen miehitetyn avaruuslennon 12.4.1961 tehneestä neuvostokosmonautista Juri Gagarinista (1934–68). Supisuomalaista kaihoa ja alakuloa kuvasi puolestaan esimerkiksi pari vuotta myöhemmin julkaistu kappale ”Marraskuu”: ”Ohi syyskuun / läpi repaleisen lokakuun / kaipuun kaljakori kilisee...”

Heikki Salo oli esiintynyt vuodesta 1985 alkaen ja tehnyt musiikkia monen muunkin yhtyeen kanssa sekä laululyriikkaa muillekin artisteille. Hän oli lisäksi kursseilla opastanut ja kouluttanut laulun tekijöitä sekä kirjoittanut opasteoksenkin.⁹⁵

Perustehtävä, visio ja ohjaavat linjaukset

Pääsihteeri Kari Anttila ei ehtinyt montaa vuotta vaikuttaa Sivistysliitossa ennen kuin uudet vaativat työtehtävät alkoivat hämöttää ja vetää häntä muualle. Anttila siirtyi hoitamaan sos.dem. eduskuntaryhmän pääsihteerin tehtäviä, ja TSL myönsi hänelle aluksi 24.4.2014 alkaen toimivapaata. Sitä jatkettiin aina 17.5.2015 saakka, jolloin hän jäi pysyvästi eduskuntaryhmän töihin. Hallintojohtaja Jouko Muuri (s.1958) toimi huhtikuusta 2014 alkaen vt. pääsihteerinä, ja vastaavasti talousjohtaja Soili Vivolin oli vt. hallintojohtajana. Jouko Muuri vakinaistettiin sitten pääsihteerin tehtävään 23.10.2015 alkaen.⁹⁶

Uusi pääsihteeri oli Jorma Turusen tavoin pitkän linjan sivistysliittolainen. Muuri oli vuosien kuluessa toiminut useissa liiton tehtävissä ja tunsikin kokemuksesta monet toiminnan tasot, niin sanotusti kentän ruohonjuurista aina Hakaniemen keskustoimiston ja ylimmän hallinnon korkeuksiin. Edellä oli tästä jo esimerkkejä TSL:n Uudenmaan piiristä, myös kansainvälisistä yhteyksistä ja muun muassa koulutustoiminnasta. Erityinen osaamisen alue liittyi digitalisaatioon ja tietoyhteiskuntapalveluihin, joita hän oli johtavana toimihenkilönä edistänyt liitossa.⁹⁷

⁹⁴ TSL vuonna 2014 s 17; TSL vuonna 2015 s 15, 20.

⁹⁵ Heikki Salo (s. 1957 Lapualla) esiintyi monenkin yhtyeen kanssa, julkaisi useita äänilevyjä, myös soololevyjä. Tuotantoon kuului myös näytelmiä, lehtipakinoita, tv-esityksiä. Tuloksena oli mm. kultalevyjä, Emma-palkintoja ja muita huomionosoituksia. Salo laati myös kirjan ”Kahlekuningaslaji. Laululyriikan käsikirja” (2006), se oli aihepiirissään ensimmäinen. Ks. www.valmu.com; Wikipedia.

⁹⁶ TSL vuonna 2015 s 20.

⁹⁷ Ks. esim. Jouko Muuri, Raimo Oksanen: Digitalisaatio osana peruskansalaistaitoja, teoksessa Vasemmiston tulevaisuus s 165–173; Muuri oli kirjoitushetkellä (2014) TSL:ssä tietoyhteiskuntapalvelujen johtaja ja Oksanen tietoyhteiskuntakoulutusyksikön koulutuspäällikkö.

Vuoteen 2014 sisältyi jälleen kerran valmistautuminen uuteen sivistysjärjestöjen ja -laitosten toimintaa koskevaan lakiin. Taas toimittiin yhdessä muiden järjestöjen kanssa. Aherrus jatkui uudistuksen parissa seuraavanakin vuonna.

Tiedotusta parannettiin niin liiton sisällä kuin sen ulkopuolellekin. Sisällä oli käytössä intranetti, Tori, sekä Lync-palvelu ja kuukausittaiset verkkotilaisuudet, myös opintojärjestöille avoin ”TSL:n aamukahvit” -info. Ulospäin käytettiin ajanmukaisia välineitä, sähköpostitse jaettua uutiskirjettä ja liiton kotisivuja sekä ns. sosiaalisessa mediassa eli somessa Facebook-sivustoa ja videoita YouTube-kanavalla. Liitolla oli studiotilaa video-ohjelmatuotantoa ja valokuvausta varten työväentalon toisella puolella, Säästöpankinranta 6:ssa. Asiakkaille voitiin myös tarvittaessa striimata eli välittää kameralla suorana tapahtumia; uusia tekniikan apuvälineitä otettiin käyttöön niin nopeasti kuin oli mahdollista. Kesällä 2014 otettiin yhdessä SAK:n, JHL:n ja PAM:in kanssa käyttöön uusi verkko-oppimisen ympäristö Liittokampus (Optima), joka korvasi aiemmin käytössä olleen ympäristön. Monipuolinen tietoyhteiskuntakoulutus oli kaiken kaikkiaan tärkeällä sijalla.

Syyskuussa 2014 liitto sai lisäksi takaisin *Aikamerkki*-lehden, nyt modernina aikakauslehtimäisenä verkkojulkaisuna. Tuottamisesta vastasi Unionimedia Oy ja tuottaja Natasha Petrell. Aluksi vastaavana toimittajana oli vt. koulutuspäällikkö Katri Söder ja sitten keväämmällä 2015 viestinnän asiantuntija Merja Leskinen. Uudempiin avauksiin kuului myös liiton osallistuminen Tampereella Työväenmuseo Werstaan organisoimaan Työläiskirjallisuuden päivään elokuun lopulla. Tapahtuma aloitettiin vuonna 2010. Syksystä 2014 alkaen järjestettiin vastaavasti Stadin työläiskirjallisuustapahtumaa Työväenliikkeen kirjastossa Sörnäisten rantatien varrella.

Perinteistä painettua sanaakin käytettiin edelleen opinto- ja koulutustoiminnassa. Yhteistyössä Into Kustannuksen kanssa TSL julkaisi vuonna 2014 kuusi kirjaa: *Kapitalismin sanakirja*, pohdiskelevia artikkeleita sisältänyt *Vasemmiston tulevaisuus*, novellikokoelma *Päätön*, esseistä koostunut *Lukemisen hulluus*, Pentti Haanpään kertomuksista koottu *Eräs avioliitto ja muita kadonneita juttuja* sekä pokkariversio Matti Salmisen kirjasta *Yrjö Kallisen elämä ja totuus*.

Ylimenokauden jälkeen uusien sääntöjen mukainen ensimmäinen varsinainen edustajiston järjestäytymiskokous pidettiin maanantaina 16.6.2014.⁹⁸ Kokouksen avasi Sivistysliiton puheenjohtaja Ilkka Kantola ja puhetta johti edustajiston puheenjohtaja, JHL-opiston rehtori Anne Karjalainen. Varapuheenjohtaja, järjestösihteeri Erkki Partanen (EKL) ei esteen takia ollut paikalla. Sihteerinä toimi TSL:n järjestö- ja kulttuuripäällikkö Sanna Viljakainen. Kokoukseen osallistui 64 henkilöä, joista äänivaltaisia edustajia ja varaedustajia oli 54.

⁹⁸ TSL:n edustajiston järjestäytymiskokous 16.6.2014, liitteenä toimintakertomuksessa TSL vuonna 2014. Kokouspaikkaa ei mainita, tarkka aika kyllä: klo 10–13.58; kokouspäätöksistä ja toiminnasta myös TSL vuonna 2014 s 4–8; TSL vuonna 2015 s 18.

Alkusanojen jälkeen työeläkevakuutusyhtiö Eteran asiantuntija Marja-Leena Vänninen piti luennon ”Suomalainen työeläke - miltä pohjalta eteenpäin”. Aihepiiri oli monella tavalla ajankohtainen työelämässä vielä olleiden, sodanjälkeisten suurten ikäluokkien eläköityessä ja samalla ns. sorvin ääreen tulevien uusien ikäluokkien ohentuessa. Oli ehkä osoitus kansainvälisen toiminnan vakiintumisesta ja arkipäiväistymisestä, että maailmanlaajuisen, sivistysjärjestöjen yhteisen liiton IFWEA:n korkeimman luottamushenkilön viesti merkittiin pöytäkirjaan vain niukasti: ”Lounaan jälkeen kuultiin IFWEA:n presidentin Sue Schurmanin tervehdys.”⁹⁹

Edustajiston kokouksen kauaskantoisimpiin päätöksiin kuului kesäkuussa 2014 uuden strategian vahvistaminen vuosille 2015–19. ”Mahdollisuus kuuluu kaikille,” oli ytimekkäänä otsakkeena. ”TSL on kaksikielinen sivistysjärjestö, jonka perustehtävänä on edistää demokratiaa, yhteiskunnallista ja sivistyksellistä tasa-arvoa sekä suvaitsevaisuutta yhteistyössä jäsenjärjestöjensä ja yhteistyökumppaneidensa kanssa. Liitto innostaa erityisesti jäsenjärjestöjensä jäseniä elinikäiseen oppimiseen ja aktiiviseen osallisuuteen kansalaisyhteiskunnassa.” Näin muotoiltiin lyhyesti toiminnan tarkoitus vuosikertomuksen mukaan.¹⁰⁰

Visiossaan TSL ilmaisi, että se edistää ”koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista, elinikäistä oppimista ja yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta, kouluttaa jäsenjärjestöjen toimijoita osallisuuteen yhteiskunnassa, toimimiseen järjestöissä ja monipuoliseen itsensä kehittämiseen, käy työväenliikkeen arvoista lähtevää vuoropuhelua solidaarisemman, oikeudenmukaisemman ja tasa-arvoisen yhteiskunnan saavuttamiseksi, rakentaa mahdollisuuksia vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen, yhdessä tekemiseen, asioihin vaikuttamiseen ja kulttuuriseen osallistumiseen”.

Toimintaa ohjaaviksi strategisiksi linjauksiksi tiivistettiin:

- Sivistyksellinen tasa-arvo
- Digitalisoituva yhteiskunta
- Paikallinen toiminta - tekeminen kuuluu kaikille
- Liike ja kansalaisyhteiskunta
- Jäsenjärjestöjen tarpeisiin vastaava oppilaitos

Perusteellisen ja laajan valmistelun jälkeen voitiin liiton päättävissä elimissä hyvin sitouttaa kaikki yhteiseen tekemiseen. Liittohallitus piti vielä lokakuussa 2014 ”strategian jalkauttamista” pohtineen suunnitteluseminaarin.

Liiton taso ja paikallinen taso

⁹⁹ Susan J. Schurman, amerikkalainen työelämään perehtynyt professori, Rutgers School of Management and Labor Relations (New Jersey), tiedekunnan dekaani 2011–15, kertoo Wikipedia.

¹⁰⁰ Lauseiden järjestyksessä oli pientä eroa toimintakertomuksen ja edustajakokouksen pöytäkirjan liitteenä olevan strategiaperin välillä.

Kesäkuun 2014 edustajiston kokouksessa tehdyt henkilövalinnat olivat yksimielisiä ja noudattivat Markku Liljeströmin johtaman vaalivaliokunnan selkeitä yksituumaisia ehdotuksia. TSL:n puheenjohtajana jatkoi kansanedustaja Ilkka Kantola, mutta varapuheenjohtajaksi vaihtui nyt SAK:n koulutuspäällikkö Mikko Koskinen. Liittohallitukseen kuului puheenjohtajan ohella kymmenen varsinaista ja viisi varaedustajaa jäsenjärjestöistä.

Kokouksessa vahvistettiin lisäksi opintojärjestöjä koskeva ohjesääntö. Siinä määriteltiin opintojärjestöjen osallistuminen liiton hallintoon. Ne valitsivat jatkossa edustajistoon läsnäolo- ja puheoikeudella kahdeksan varsinaista ja neljä yleisvaraedustajaa. Yhden tuli edustaa ruotsinkielisiä opintojärjestöjä. Lisäksi opintojärjestöt saivat valita samoin läsnäolo- ja puheoikeudella kolme varsinaista ja kaksi yleisvaraedustajaa liittohallitukseen; yhden tuli edustaa ruotsinkielisiä opintojärjestöjä.

Paikallisiin opintojärjestöihin kiinnitettiin muutenkin huomiota. Siihen oli nyt enemmänkin tarvetta, kuten edellä havaittiin. Niillekin hyväksyttiin strategia-asiakirja. Siinä painottui niiden merkitys liiton kokonaisuudessa ja erityisesti paikallisen sekä alueellisen toiminnan tarpeellisuus ja merkittävyys. Ne tunsivat parhaiten paikalliset olosuhteet ja mahdollisuudet.¹⁰¹

Sivistysliitto oli 95-vuotias, ja vakiintuneeseen tapaan järjestettiin syyskuun alussa, perjantaina 5.9.2014 juhlatapahtuma seminaarin ja kulttuuriohjelman merkeissä. Paikkana oli nyt Teollisuusalojen ammattiliiton (Team) tilat Hakaniemenranta ykkösessä. Team oli muodostunut vuonna 2010, kun Kemian liitto ja Viestintäalan ammattiliitto fuusioituivat. Se oli esimerkki ammattiyhdistyskentän ajankohtaisista muutoksista.

Kansainvälisyys oli jatkuvasti keskeinen osa Sivistysliiton toimintaa ja yhteydenpitoa riitti IFWEA:n puitteissa. Pohjoismainen Geneve-koulu järjestettiin jo 78. kerran. Kotimaassa jatkettiin tapaamisia jäsenjärjestöjen edustajien kanssa. Kierroksella koottiin tietoa, jonka avulla voitiin entistäkin paremmin vastata jäsenistö koulutuksellisiin tarpeisiin. Koulutusta muokattiinkin yhä enemmän tarpeisiin pohjautuvaksi tilauskoulutukseksi.

Kaikkea oli jokavuotiseen tapaan tarjolla runsaasti, koulutustilaisuuksia, seminaareja, luentoja, esitelmiä, kursseja ja projekteja sekä keskustelujen virikkeiksi soveltuvia opintoaineistoja. Opintokerhoille annettiin tarvittaessa neuvoja ja opastusta. Opintojärjestöjen edustajat kokoontuivat neuvottelupäivilleen syyskuussa Helsingissä. Tässä riittänee toiminnasta muutama yleispiirteinen esimerkki.

Yhteiskunnalliseen koulutukseen sisältyi loppukevään 2014 EU-vaaleihin liittyen paljon Euroopan

¹⁰¹ Edustajiston kokouksen pöytäkirjan 16.6.2014 liitteenä Yhteiseen tekemiseen ja kumppanuuteen - TSL:n opintojärjestöstrategia.

unionia käsitelleitä aiheita. Koulutusaineistoksi TSL kokosi julkaisun ”Kysymyksiä ja vastauksia Euroopan unionista”. Aihepiiristä oli kymmeniä seminaareja maan eri puolilla. Lukuisia koulutustilaisuuksia ja seminaareja järjestettiin myös kansainvälisen politiikan eri aiheista. Monissa tilaisuuksissa pyrittiin kohentamaan myös palkansaajan taloudellista lukutaitoa. Kaksi kirjaa, *Taloutta työväelle* ja *Kapitalismin sanakirja*, tarjosivat keskustelutilaisuuksiin ja koulutuksiin hyvää virikettä.

Toimintakertomuksessa todettiin, että liiton 95-vuotisvuosi oli monitahoisen koulutuksen ohella myös ”työorganisaation, hallinnon ja tietojärjestelmien kehittämisen sekä henkilöstökoulutuksen vuosi”. Liiton työorganisaatio vahvistui, kun yhteiskunnalliseen koulutukseen ja työelämäaiheiseen koulutukseen palkattiin uudet suunnittelijat vuoden 2015 alusta. Palkkarakenteen uudistaminen toteutui, ja kehityskeskustelut pidettiin syksyn kuluessa. Taloushallinnon suunnittelua ja raportointia kehitettiin sekä tietojärjestelmät uusittiin. Johtoryhmää laajennettiin. Yhteistyö työterveyshuollosta vastanneen Diacorin kanssa oli tiivistä. Henkilöstöpäivät järjestettiin Kauniaisissa, Heimarissa Ristiinassa ja Helsingissä.¹⁰²

Saman vuoden 2014 lokakuuhun ajoittui aiemman pääsihteerin Jussi Pikkusaaren omakustannekirjan *Työväen omaehtoisen sivistystyön aatteen kantavuus* julkaisu. Kirjan runsaita tilastoja sekä asiatietoja on tässäkin hyödynnetty. Julkaisemallaan ja itse kustantamallaan kirjalla (321 sivua) hän otti edelleen myös lujasti kantaa muun muassa oman työaikansa hankalan pähkinän, ”suoran toiminnan” merkitykseen niin Sivistysliitolle kuin sosialidemokratiallekin. Aiheesta ja myös TSL:n toiminnasta virisikin lehtikirjoittelua. Esimerkiksi *Uutispäivä Demarin* päätoimittaja Antti Vuorenrinne nosti joulukuussa arvostavasti TSL:n merkitystä esille; olihan hänelläkin henkilökohtaista kokemusta liiton tehtävistä 1980-luvulla.¹⁰³

Maailmanlaajuisen ja kotimaan kokoisen toimintakentän näkymästä on hyvä siirtää hetkeksi katsetta lähemmäksi maankamaraa, paikalliseen toimintaan. Esimerkiksi TSL:n Nurmijärven opintojärjestö tarjoaa historiikissaan havainnollisen kuvan toiminnastaan vuodelta 2014. Jäsenjärjestöjä tai -yhteisöjä oli kymmenen. Opintojärjestö toteutti vuoden kuluessa useita tapahtumia ja kurseja, joihin osallistui yhteensä puolen toistasataa henkilöä, aikuisia ja lapsia. Vertailuna voi mainita, että vuosina 2015 ja 2016 kokonaisosallistujamäärät olivat lähes 500. Toimintavuodet olivat erilaisia.

Tammikuussa 2014 oli keskustelutilaisuus länsimaisten hyvinvointivaltioiden syvistä arvoista. Rajamäen työväenyhdistyksen kanssa ja sen tiloissa järjestetyssä tilaisuudessa luennoi teologian

¹⁰² TSL vuonna 2014 s 4–7; yksityiskohtaiset toimintatilastot kertomuksen liitteenä.

¹⁰³ Antti Vuorenrinne: Sivistyksestä. Uutispäivä Demari 8.12.2014. – Vuorenrinne myös tiivisti: ”Pikkusaari miksaakin mielenkiintoisella tavalla historiaa, omia muistikuviaan ja pamflettimaista julistusta. Monet eivät varmaankaan ole hänen kanssaan samaa mieltä, mutta tarkoitus lieneekin keskustella.” Kirja sai myöhemmin vielä laajemman esittelyn lehdessä tekijältään. Ks. Jussi Pikkusaari: Vieläkö Työväen sivistysliittoa tarvitaan? Uutispäivä Demari 6.2.2015 (lehtileikkeet kirjoittajan kokoelmassa).

tohtori Martti Muukkonen (osallistujia 14). Tammi-helmikuun vaihteessa oli kahden lauantain mittainen kurssi pienen yhdistyksen taloudenhoidosta Nurmijärven Punatorpalla, työväentalolla. Kouluttajaksi saatiin talousjohtaja Soili Vivolin keskusliitosta (osallistujia 23). Maaliskuun loppupuolella järjestettiin vuoden ainoaksi jäänyt hygieniapassikurssi, jossa testaajana oli opintojärjestön puheenjohtaja Arja Ripatti (osallistujia ja hyväksytyjä 19).

Huhtikuun puolivälissä järjestettiin Klaukkalan työväentalolla kulttuurikatselmus ”Sanoja ja säveliä”. Siihen osallistui yhdeksän esiintyjää, niin laulun, räpin ja lausunnan kuin tanssin ja pianon soitonkin merkeissä (yleisöä toistakymmentä). Kokeneet kulttuurin ammattilaiset Tuija Palonen ja Sanna Viljakainen antoivat esiintyjille evästyksiksi vielä kirjallisen palautteen. Vappuna toteutettiin perinteinen tapahtuma yhdessä sos.dem. kunnallisjärjestön kanssa. Puhujana oli SDP:n tuusulalainen kansanedustaja Antti Lindtman (osallistujia 20).

Vuoden 2014 todellinen kohokohta Nurmijärvellä oli opintojärjestön 85-vuotisjuhla lauantaina marraskuun 15. päivänä Palojoen työväentalolla. Puhujiksi saatiin TSL:n vt. pääsihteeri Jouko Muuri, TSL:n edustajiston keravalainen puheenjohtaja Anne Karjalainen sekä Nurmijärven kunnan sivistystoimenjohtaja Tiina Hirvonen. Musiikkiohjelmasta vastasivat trubaduuri Seppo Lammi sekä nuoremman polven laulajat Marianna Laur ja Andrey Markelov. Lapsitanssijat Daniela Markusas ja Stefan Kagadi esittivät vielä yleisöä ihastuttaneita tanssinumeroita. Opintojärjestön varapuheenjohtaja Erkki Rytkösen lausuntaesitys sisälsi monologia ajan ilmiöistä. Juhlan juonsi Arja Ripatti. Osallistujamääräksi arvioitiin nelisenkymmentä. Toimintavuosi kääntyi lopuilleen itsenäisyyspäivän jälkeen, joulukuun alkupuolella, kun Seppo Lammin johdolla laulettiin yhdessä tuttuja ja kauniita joululauluja Punatorpalla. Runojakin lausuttiin (osallistujia 13).¹⁰⁴

Paluu syntysijoille

TSL:n ruotsinkielisen sihteeristön (ABF svenska sekretariat) johtokunta oli jäänyt toimimaan vuoden 1991 sääntöjen mukaisesti liittotoimikunnan alaisena toimielimenä. Jonkin verran kokoonpanossa oli ollut henkilövaihdoksia, kun osa pitkään mukana olleista oli jo siirtynyt työstä eläkkeelle ja myös sivuun luottamustehtävistä. Vuoden 2015 alussa todettiin, ettei Sivistysliiton uusissa säännöissä ollut enää mainintaa tällaisen johtokunnan nimittämisestä. Helmikuussa TSL:n hallitus päätti asettaa sihteeristön tilalle uuden ruotsinkielisen työryhmän edustajistokauden loppukaudeksi. Puheenjohtajaksi nimettiin liittohallituksen jäsen Katja Kaivonen (FSA), jolla oli jo kokemusta vanhan johtokunnan toiminnasta. Sihteeriksi nimettiin keskustuomistosta koulutussuunnittelija Riitta Sinimäki-Mikola.

Lisäksi entinen sihteeristötyö päätettiin muuttaa vapaamuotoisemmaksi ja ideoivammaksi

¹⁰⁴ Tiedonjyvien tuottaminen jatkuu. Työväen Sivistysliitto TSL:n Nurmijärven Opintojärjestö 2010–2019. Toim. Anja Lammio, Arja Ripatti. Nurmiprint 2019, s 17–18, 20, 22, 35–36. – Jouko Muuri kiinnitti kirjoittajan huomion historiikkiin.

toiminnaksi, työryhmälle sopivaksi. Ruotsinkielinen työryhmä toimi samalla KSR:n yhden rahaston, K.-A. Fagerholmin rahaston hoitokuntana. Kesäkuussa pidettiin ensimmäinen yhteinen työpaja, jossa uutta ideointia päästiin aloittamaan.

Mainittakoon, että Kansan Sivistysrahaston ohella myös Työväen Opintorahasto, Palkansaajarahasto, Kuluttajaosuustoiminnan Säätiö, Folke Bernadotten Muistosäätiö ja Väinö Tannerin Säätiö tukivat tänäkin vuonna 2015 Työväen Sivistysliiton koulutustoiminnan järjestämistä. Vuosi merkitsi Sivistysliitollekin lisäksi valmistautumista vapaata sivistystyötä koskeneen uuden lain mukaiseen toimintaan seuraavan vuoden alussa. Paljon, ellei suorastaan kaikki, oli muuttunut siitä, kun nuori, vastasyntynyt liitto oli kauan sitten saanut puheenjohtajansa, professori Väinö Voionmaan allekirjoittamalla kohteliaalla anomuksella ensimmäiset avustuksensa julkiselta vallalta.

Toimintakertomukseen tiivistettiin: ”Sopimusjärjestelmän suunnittelu ja siihen liittyvät neuvottelut jokaisen jäsenjärjestön kanssa opetustuntiresursseista hallituksen hyväksymien koulutuspolareiden mukaisesti loivat enimmäistä kertaa TSL:n historiassa mahdollisuuden tuottaa suunnitelma sekä opintokeskuksen omalle koulutukselle että jäsen- ja opintojärjestöjen järjestämälle koulutukselle.”

Lakimuutos tuli merkittävästi muuttamaan opintokeskuksen toimintaa ja samalla suhdetta jäsenjärjestöihin ja opintojärjestöihin. Muutoksiin vastattiin neuvotellen ja keskustellen sopimusjärjestelmällä, jolla lisättiin liiton ja sen 32 jäsenen sekä 67 opintojärjestön välistä yhteistyötä sekä sitoutumista yhteisiin periaatteisiin ja yhteisiin tavoitteisiin. Tarkoitus oli samalla suunnittelulla ”ohjata ennakoitusti koulutukseen suunnattavaa resurssia ja palveluita järjestön strategian ja tavoitteiden sekä TSL:n ylläpitämisluvan ja strategian mukaisiin koulutustoimintoihin”. Yhteydenpidolla kootut tiedot auttoivat koulutuksen kokonaistilanteen suunnittelua.

Työtä tehtiin ja koulutuspalvelujen kehittämistä jatkettiin määrätietoisesti. Yksityiskohtiin menemättä suuria otsikkokokonaisuuksia olivat edelleen tietoyhteiskuntakoulutus, työelämä- ja järjestökoulutus, verkkokoulutus sekä yhteiskunnallinen koulutus. Viimeksi mainittuun antoivat sysäystä myös kevään eduskuntavaalit. TSL järjesti vuoden 2015 kuluessa SDP:n kanssa kolme korkeatasoista seminaaria talouden ja hyvinvointipolitiikan teemoista. Myös Euroopan unioniin liittyen toteutettiin seminaareja ja verkossa webinaareja. Läheistä yhteistyötä KSL:n kanssa jatkettiin esimerkiksi Työelämän koulutusneuvonnan parissa muun muassa neuvojia kouluttaen. Yhteydenpito yhteisissä asioissa oli kaiken kaikkiaan jatkuvaa sivistysjärjestöjen kesken.

Into Kustannuksen kanssa julkaistiin Timo Forssin kirja *Toverit herätkää*, Pentti Haanpään *Kauneuden kirous*, Ulrike Herrmanin *Pääoman voitto* sekä *Kapitalismin sanakirjan* toinen, uudistettu painos, kokoajina Inari Juntumaa ja Teppo Eskelinen. Kulttuuritoiminnan merkkitapahtumia oli, kun TSL tuotti laulaja Reijo Frankin 60-vuotistaiteilijajuhlan kunniaksi

viiden CD-levyn kokoelman, johon koottiin hänen tunnetuimmat työväenlaulujen tulkintansa vuodesta 1969 alkaen ja lisäksi myös ennen julkaisematonta materiaalia. Julkistaminen tapahtui kesällä Valkeakosken musiikkitapahtumassa.

Vuonna 2015 opintokerhojen tunteja kertyi yhteensä 80 830. Kerhoja oli kaiken kaikkiaan 1851 ja niissä opiskelijoita 30 340. Vastaavasti kaikkien kurssien yhteistuntimäärä oli 44 422 ja osallistujamäärä 47 525. Molemmissa tuntimäärissä oli nyt hienoista laskua edelliseen toimintavuoteen verrattuna. Lakimuutoksen takia liiton taloudellisesti tukema opintokerhotoiminta päättyi vuoden lopussa. Merkittävän pitkä toiminnan kaari taittui.¹⁰⁵

Vuosi 2015 oli Työväen Sivistysliitolle jälleen kerran myös suuren muuton vuosi: liiton toimisto siirtyi joulukuussa Pitkäsillan korvasta muutamia satoja metrejä pohjoisemmas, Ympyrätaloon. Katuna pysyi edelleen Siltasaarekatu, mutta numeroksi vaihtui 18–20, A-porras. Toimisto- ja kokoustilat kuudennessa kerroksessa uudistettiin entisen käyttäjän jäljiltä liiton tarpeisiin. Toimistoon sijoittui pääosa liiton nelikymmenpäisestä henkilökunnasta. Pyöreän talon kaartuvat käytävät antoivat tilaan aivan erityisen ilmeensä. TSL:n ikkunoista avautui kaupunkimaisemaa Hakaniemen torilta aina Eläintarhanlahdelle saakka. Vanha tuttu työväentalo eli Paasitorni näkyi ihan lähellä, Eduskuntatalo ja Finlandiatalo kauempana Töölönlahden rannalla, pääradan takana lännessä.

Poikkeuksellisen muotoinen ja kokoinen rakennus oli valmistunut Hakaniemeen vuonna 1966. Kuutioita oli peräti 125 000. Sen mainittiin olleen tuon ajan Euroopan suurimpiin kuuluva liikerakennus.

TSL:n muuttoon sisältyi samalla uskomaton yhteensattuma. Sitä ei ollut suunniteltu. Liitto nimittäin palasi lähes synnyinsijoilleen, ehkä muutaman kymmenen metrin etäisyydelle ratkaisevien perustamissanojensa lausumisen paikasta.

Kolmen kadun rajaaman Ympyrätalon tieltä oli 1960-luvun ensimmäisinä vuosina purettu kokonainen liike- ja asuintalojen kortteli, kolme kivitaloa ja kaksikerroksinen puutalo. Maisemasta oli siten kadonnut Eläintarhantien puolelta myös se liikerakennus, jossa Helsingin Työväen Säästöpankki toimi vuosina 1913–34, ja jonka kokoushuoneessa käytiin tammikuussa 1919 valmistelevan komitean neuvottelut uuden sivistysjärjestön aikaansaamisesta työväelle, kuten edellä kuvattiin.¹⁰⁶

Ympyrätalosta oli lisäksi TSL:n ensimmäisen toimiston sijaintipaikkaan silloisella Sirkuskadulla eli Paasivuorenkadulla linnuntietä lounaaseen vain muutaman sadan metrin matka. Hieman

¹⁰⁵ TSL vuonna 2015 s 5, 7–15, 19, 35, 40, lainaukset s 5, 19.

¹⁰⁶ Ympyrätalon suunnittelivat arkkitehdit Heikki Sirén ja Kaija Sirén. Korttelin 301 rakennuttajana oli Kansallis-Osake-Pankki (Nenonen, Toppari 1983 s 94–95; Siltasaari ennen ja nyt s 113–114, 122–123).

leikkimielellä voisi sanoa, ettei liitto ollut sen pitemmälle taipaleellaan metreissä päässyt. Mutta toiminnan ja tapahtumien mittakaavassa harppaus oli ollut todellisuudessa aivan valtava.

Samoihin aikoihin myös sosialidemokraattinen puolue luopui puoluetoimiston rakennuksesta Saariniemenkatu 6:ssa, missä se oli toiminut vuodesta 1978 alkaen.¹⁰⁷ Puoluetoimisto löysi uuden kodin Ympyrätalosta, ja sinne muutti myös entisen *Demarin* eli uuden *Demokraatin* toimitus Haapaniemenkadulta. Maaliskuun 2016 alussa pidettiin sitten Ympyrätalossa TSL:n, SDP:n ja *Demokraatin* sekä Tilitoimisto Kvallan yhteiset tupaantuliaiset.¹⁰⁸

Uudesta keskustuimistosta lähtivät sitten jatkossa liikkeelle tavanomaiset viestit ja tiedotteet liiton laajalle, maanlaajuiselle kentälle sekä maailmallekin, niin postin kyydissä paperilla kuin yhä useammin sähköisessä muodossa. Monimuotoinen toiminta jatkui.

Mainittakoon tässä lisäksi vain lyhyesti, että lauantaina 11.3.2017 järjestettiin viimeisen kerran opintojärjestöjen yhteiset maanlaajuiset neuvottelupäivät. Jatkossa opintojärjestöt voivat järjestää halutessaan kiinnostuksen mukaan vapaamuotoisia alueellisia tapaamisia. Opintojärjestöjä koski myös se sääntölinjaus, joka tehtiin TSL:n edustajiston kokouksessa perjantaina 16.6.2017. Jatkossa opintojärjestöillä ei enää ollut omaa edustajaa liittohallituksessa. Ratkaisu saattoi herättää joissakin opintojärjestöissä huolta ainakin aluksi, kun tuttu yhteysmuoto katosi.

Vuotta 2017 sävyttivät Suomen itsenäistymisen satavuotisuuteen liittyneet muistelut ja tapahtumat. Suurinta juhlahumua oli luonnollisesti itsenäisyyspäivän tuntumassa joulukuun alussa. Työväenliikkeen parissa osallistuttiin luonnollisesti yhteiseen, sadan vuoden takaisten tapahtumien ja kauaskantoisten ratkaisujen muistamiseen, pohdintaan ja juhlintaan, mutta oli myös omia, erityisiä tapahtumateemoja.

Tässä ei ole tarpeen eikä mahdollisuutta mennä itsenäisyyden juhluvuoden tapahtumiin tarkemmin. Yhtenä paikallisena esimerkkinä voi mainita TSL:n Nurmijärven opintojärjestön ja siellä trubaduurin Seppo Lammin vetämät yhteislauluillat, kymmenen kaikkiaan tuonakin vuonna. Kuvaavia olivat syksyn iltoihin koottujen lauluvihkojen nimetkin: *Suomi 100* ja *Täällä pohjantähden alla*. Lauluilloissa olivat itsenäisyys ja yhteisen suomalaisen kansan vaiheet epäilemättä voimakkaina tunnelmina mukana.¹⁰⁹

Kansallisen yhteenkuuluvuuden merkitys ja sovinnon hakeminen olivat näkyvästi esillä myös vuoden 2018 kuluessa, kun järjestettiin muisto- ja keskustelutilaisuuksia, joissa arvioitiin sadan

¹⁰⁷ Saariniemenkatu 6:n piirsi suunnittelutoimisto KRK (Jaakko Kontio, Kalle Räike, Seppo Kilpiä). Toimistojen ohella talossa oli 24 asuntoa. Paikalla aiemmin sijainneessa puutalossa asui jonkin aikaa Yrjö Sirola, joka toimi SDP:n puoluesihteerinä 1905–06. Talo oli myös kirjailija Mika Waltarin syntymäkoti 1908 (Nenonen, Toppari 1983 s 78, 80–81; Siltasaari ennen ja nyt s 144, 146; Siltasaari s 54, kuvateksti).

¹⁰⁸ Kutsukortti tupaantuliaisiin 3.3.2016 (kirjoittajan kokoelmassa).

¹⁰⁹ Tiedonjyvien tuottaminen jatkuu s 21–22. Erkki Ylinen ja Leena Kangasalusta kokosivat lauluvihkot.

vuoden takaisia sisällissodan väkivaltaisista tapahtumista. Lyhyesti ilmaisten nyt haettiin jo varsin yleisesti enemmän ymmärrystä ja selitystä siihen, mitä oli vuonna 1918 tapahtunut ja miksi, enemmän kuin etsittiin syyllisiä vanhan jyrkän kahtiajaon hengessä. Kaatuneitten muistopäivänä toukokuun kolmantena sunnuntaina laskettiin maan joka puolella kukkalaitteita ja muistoseppeleitä niin sotien 1939–45 sankarihaudoille kuin punaisten ja valkoisten haudoillekin sekä muistomerkeille.

Satavuotias jatkaa

Työväen Sivistysliitossa valmistauduttiin omaan suureen satavuotisjuhlavuoteen 2019 pitemmän ajan kuluessa ja perusteellisesti, kuten niin usein aiemminkin liiton vuosijuhliin. Pääasiana, kaiken selkärankana, vuodessa oli luonnollisesti edelleen jatkunut sivistys-, koulutus- ja kulttuuritoiminta. Siinä riitti tekemistä, eikä juhluvuosi aiheuttanut keskeytystä. Pelkästään erilaisilla sopimuskumppanien, jäsenjärjestöjen ja myös liiton itsensä järjestämällä kursseilla koulutettiin vuoden kuluessa lähes 50 000 henkilöä, ja tunteja käytettiin yli 50 000. Lisänä olivat vielä kaikki muut tapahtumat ja tilaisuudet sekä niihin osallistuneet.

Entisinäkin aikoina liitto tarttui kulloinkin niihin ajankohtaisiin haasteisiin, joiden edessä työväki oli. Päälinjaksi olivat nyt työelämään kohdistuvat muutokset, niiden ymmärtäminen ja niihin vaikuttaminen. Muutoksiin liittyi voimakas ja nopea digitalisaation sekä myös tekoälyn eteneminen. Työpaikkoja katosi ja uusia syntyi. Työntekijöiden tuli olla ajan tasalla, mikäli haluttiin säilyttää sekä työkyky että työelämään vaikuttamisen mahdollisuus. ”Digitaalisessa maailmassa on osaamisen lisäksi myös haasteena työelämän hektisyys ja työpaineet”, painotti *Demokraatin* TSL-aiheisessa haastattelukokouksessa elokuun alussa 2019 pääsihteeri Jouko Muuri.

Liitto pyrki ”voimaannuttamaan” työväenliikettä siinä, että työn murroksesta selvittäisiin mahdollisimman tasaisesti ja voitaisiin olla työnantajan kanssa tasaveroisia kumppaneita kehittämässä uusia ratkaisuja. ”Emme siis jää vain reagoimaan ulkoa tuleviin muutoksiin, vaan edistämme aktiivisesti muutoksia”, kertoi samassa haastattelussa TSL:n kehittämisspäällikkö Sanna Viljakainen.

Enää ei tarvinnut ykkösasiana aloittaa kaikkien kanssa luku-, kirjoitus- ja laskutaidon kehittämisestä, joskin uusimpanakin aikana tällaisiin aikuisten perustaitoihin tarvittiin yllättävän paljon täydentävää opastusta muillekin kuin maahanmuuttajille. Digilukutaito oli vielä aivan oma asiansa. Tässä aikuisten koulutuksessa riitti kaikille sivistysjärjestöille tekemistä. Muuri painotti haastattelussa myös: ”Jos ihmisillä ei ole mahdollisuuksia kehittää sivistystään, mennään kohti polarisaatiota. Silloin mitään ei perustella enää faktoilla. Tämä on yhteiskuntarauhankin näkökulmasta iso kysymys.”¹¹⁰

¹¹⁰ Mikko Huotari: Sivistys on valtaa. *Demokraatti* 1.8.2019, myös lainaukset; ks. myös projektipäällikkö Maria Mäkysen haastattelu, Anna-Liisa Blomberg: Matkaeväitä työn murrokseen. *Demokraatti* 8.11.2018

Satavuotisjuhlavuoden toimintakertomuksesta tuli tiivistettynäkin huomattavan laaja, yli 20 sivun mittainen ja siihen vielä liitteitä päälle. Runsaus ja monipuolisuus oli tavanomaista, mutta lisänä oli vielä iso joukko erityisesti merkkivuoteen liittyneitä tapahtumia. Laakereille ei jääty juhliessakaan lepäilemään tai paistattelemaan julkisuuden varauksettoman suopeassa valokiilassa. Toiminta ja järjestöelämä jatkuivat vähintäänkin entisellä voimalla, vauhdilla ja teholla.

Tässä riittää esitellä vain joitakin poimintoja muutamista suuremmista asiakokonaisuuksista.¹¹¹ Vuoden kuluessa vahvistettiin monin tavoin muun muassa jäsenjärjestöjen järjestämisoaamista. Se koski poliittisia järjestöjä ja myös useita ammattiliittoja. Digitaalisuus oli tässäkin luontevasti mukana yhtenä osana. Esimerkiksi SDP:n kanssa toteutettiin erilaisia mentorointiohjelmiä, niin varttuneille, kokeneille tekijöille kuin nuorille, toiveikkaille tulevaisuuden vaikuttajillekin.

Tulevaisuuden edellytysten luomiseen tähdättiin niinkin, että yhdessä Työväentalojen Liiton kanssa ja Kuluttajaosuustoiminnan Säätiön tuella koottiin verkkoportaali, josta löytyivät kaikki toimivat työväentalot. Ne olivat edelleenkin luontevia paikallisia tiloja ja koulutuksen, keskustelutilaisuuksien sekä kulttuuritilaisuuksien ja juhlien tapahtumapaikkoja.

Työelämä eli voimakkaassa muutoksessa, ja siihen liittyi myös monimuotoista, muutoksen ymmärrystä lisäävää koulutusta ammattiliitoille ja niiden jäsenistölle. Muitakin yhteistyökumppaneita oli, esimerkiksi Työterveyslaitos. Korkeakoulut tuottivat tutkimustietoa, jota voitiin hyödyntää koulutuksissa. Lyhyesti voi mainita esimerkkinä myös työhyvinvoinnin ja työnohjauksen valmennuksen, jota liitto toteutti yhdessä JHL:n kanssa. PAM:in ja Sähköliiton kanssa TSL järjesti Työhyvinvointipäivät Kiljavalla hyvää palautetta saaden. Työelämän murrokseen kuului sekin, että ohjelmassa oli myös eläkkeelle siirtymisen valmennuksia.

Aikuisille järjestettiin digitaitojen koulutusta; nuoremmille tällaisia osaamisen taitoja tuntui olevan melkein kuin luonnostaan jo varhain. Euroopan sosiaalirahaston (ESR) tuella tuotettiin *Työ sujuvaksi!* -opintoaineisto. Sen avulla voitiin työpaikoilla koulutuksen keinoin edetä oppimisvaikeuksista osaamisvalmiuksiin. Moninaisin muodoin panostettiin digitaaliseen oppimiseen ja koulutukseen, myös varttuneen aikuisväestön osalta. Yhtenä tukijana tällaisissa hankkeissa oli Opetushallitus. Koulutusta suunnattiin myös maahanmuuttajille ja heidän kotoutukseensa.

Sivistysliitto oli vahvasti mukana työväenliikkeen opistoille muodostetun T-opistoyhdistyksen toiminnassa. Pääsihteeri Jouko Muuri oli puheenjohtaja ja kehittämisspäällikkö Sanna Viljakainen toimi sihteerinä. T-opistojen edustajien voimin tehtiin maaliskuussa opintomatka Tanskaan. Pääsihteeri arvioi myöhemmin matkan olleen hyödyllinen. Tanskalaisen aikuiskoulutuksen mallin

(lehtileikkeet kirjoittajan kokoelmissa).

¹¹¹ Poimintoja koottu TSL vuonna 2019 s 2–12, ks. myös tilastot s 20–22.

havaittiin olevan ”vahva lääke syrjäytymistä vastaan”, kun taas Suomessa oli edeltäneiden vuosien kuluessa otettu asiassa pahasti takapakkia. Aikuiskoulutuksen kehittäminen edellytti täälläkin pitkäjänteistä ja tutkittuun tietoon perustuvaa näkemystä.¹¹² Yhteisen yhdistyksen puitteissa pohdittiin ja laadittiin yhteiset koulutuspoliittiset tavoitteet maaliskuun 2019 eduskuntavaalien yhteydessä. Niistä saatiinkin sitten uuteen hallitusohjelmaan muutamia myönteisiä kirjauksia, jotka merkitsivät toiveikkaita askelia parempaan suuntaan

Kotimaisen toimintakentän lisäksi liitto osallistui edelleen aloitteellisesti kansainväliseen toimintaan IFWEA:n puitteissa. Sen hallitus piti kesäkuussa kokouksen Suomessa. Lisäksi viiden hengen suomalaisryhmä osallistui joulukuussa sen konferenssiin Kapkaupungissa Etelä-Afrikassa; ryhmä oli itse asiassa suurempi kuin kertaakaan aiemmin.

Vakiintuneet muodot jatkuivat pohjoismaisessa yhteistoiminnassa ja myös pohjoismaiden yhdessä järjestämän tutun Geneve-koulun parissa. ”Mielenkiintoista oli kuunnella, mitä näkemyksiä oli eri maiden työnantajilla, työntekijöillä ja hallituksilla”, muisteli esimerkiksi Ville Kivimäki Teollisuusliiton *Tekijä*-lehdessä vuoden 2019 alussa. Hän oli ollut kolme viikkoa koulussa edellisen vuoden touko-kesäkuussa tutustumassa maailman työjärjestön ILO:n toimintaan. Koulun viikkoja oli edeltänyt neljän päivän valmistava jakso Ruotsissa. Suomalaisia oli koulussa neljä. Englannilla pärjäsi. Koulutusmatkalla pääsi Kivimäen mukaan hyvin irti ”Suomen kuplasta”, sillä siellä näki havainnollisesti, miten työehtoja säännellään maailmanlaajuisesti.¹¹³

Pääsihteeri Muuri osallistui Pohjolan TSL:n (ABF i Norden) työskentelyyn. Lisäksi TSL lähetti edustajansa eurooppalaisen yhteisjärjestön (European Association for the Education of Adults, EAEA) kongressiin Kööpenhaminassa. Liitto välitti tietoa myös kansainvälisistä ammattiyhdistysliikkeen koulutushankkeista ja myös osallistui niihin (Youth Globalisation Awareness Programme, YGAP ja European Trade Union Institute, ETUI). Ruotsin kielen kielikylypökoulutus (Fackspråk och kultur i språkbad) toteutettiin ensi kerran kurssilla Ahvenanmaalla. Tähän toimintaan saatiin tukea Svenska Kulturfondetilta.

Hengenpimeyttä vastaan

Yhden lähtökohdan erityisesti juhluvuoteen liittyvien tapahtumien suunnitteluun ja rakenteeseen tarjosi Media Clever Oy:n tekemä selvitys vuonna 2017. Siihen kirjattujen havaintojen mukaan voitiin tiivistää, että liiton jäsenjärjestöt toivoivat liitolta sivistyspoliittista ”soihdunkantajuutta”.¹¹⁴

¹¹² Jouko Muuri: Parempaa henkistä elämää. Demokraatti 1.8.2019, myös lainaus (lehtileike kirjoittajan kokoelmassa).

¹¹³ Mikko Nikula: ”Genevekoulu näytti ison kuvan”. Tekijä 1/16.1.2019, myös lainaukset (lehtileike kirjoittajan kokoelmassa).

¹¹⁴ Juhlavuoden tapahtumia koottu lainauksineen muistiosta Raportti TSL100, vuoden 2019 toimintakertomuksen liitteenä.

Aikamerkin vastaava toimittaja, viestintäpäällikkö Merja Leskinen esitti retorisen kysymyksen marraskuussa 2018: ”Mutta tarvitaanko sivistyksestä tai valistuksesta puhumista tänään, kun Suomea kehuaan korkean koulutustason maaksi, jossa jokaisella on mahdollisuus opiskella niin pitkälle kuin haluaa?”¹¹⁵ Hänelle ja hyvin monille muillekin vastaus oli itsestään selvä ja painokas: kyllä. Merkkejä ja ilmauksia voimistuvasta hengenpimeydestä oli nyt liikkeellä jokaisella ilmansuunnalla.¹¹⁶ Suomalaistenkin yleissivistyksessä ilmeni puutteita, mikä osaltaan antoi joillekin ääri-ilmiöille kasvupohjaa. Koulussakin oli kehittämisen tarvetta.

Koko vuodelle otettiin kantavaksi teemaksi Sivistysliiton perustajahahmon Väinö Voionmaan muotoilema kamppailu sivistyksen puolesta ja hengenpimeyttä vastaan.¹¹⁷ Liiton valitsemaa strategiaa tuettiin viestinnän ja markkinoinnin tarjoamin keinoin. TSL sai juhlavuoden alussa tunnuksiinsa ja tiedotteisiinsa Kari Eklundin mainostoimiston avulla uuden visuaalisen ilmeen, otsikolla: ”Sivistyksen voimalla 100 vuotta eteenpäin”. Teema kulki sitten läpi vuoden koko toiminnan. Voimakkaimmin se näkyi julkisuuteen sadan toimintavuoden merkitystä esiin nostaneissa tapahtumissa.

TSL:n seuraavaa vastaavaa merkkivuotta odotellessa on hyvä nostaa esille ainakin pääosa juhlavuodelle suunnitelluista ja toteutuneista tapahtumista, suuremmista ja pienemmistä. Vuoden ohjelman ja tapahtumasisältöjen keskeisinä kohderyhminä olivat jäsenjärjestöissä työskennelleet sekä niiden jäsenet, yhteistyökumppanit ja toiminnan rahoittajat. Tarkoitus oli myös tavoittaa uusia sivistystyöstä ja sivistyskeskustelusta kiinnostuneita ihmisiä. Aivan koko suomalaista yhteiskuntaa ei ollut mahdollistakaan pyrkiä tavoittamaan.

Työväen Sivistysliiton satavuotisjuhluvuoteen 2019 liittyneet tapahtumat alkoivat varsinaisesti tiistaina helmikuun viidentenä päivänä eduskunnan lisärakennuksen Pikkuparlamentin Kansalaisinfon tiloissa Helsingissä. Liitto julkisti noin 60 henkilön kutsuvierastilaisuudessa toimittaja ja viestintäasiantuntija Ville Blåfieldin laatiman juhlakirjan, sivistyspoliittisen julkaisun *Hengenpimeyttä vastaan*. Blåfield kokosi kirjaan liitosta lyhyen, havainnollisen historiallisen johdannon ja sitten 16 puheenvuoroa sivistyksestä, sen merkityksestä ja sen tarpeesta omana aikanamme.

¹¹⁵ Merja Leskinen: Ei olla merkkipäivänä matkoilla. *Aikamerkki verkkolehti* 22.11.2018, myös lainaus.

¹¹⁶ Tutkimuksen ajallisen teeman ulkopuolelta on tarpeen mainita laajalti järkyttänyt esimerkki hengenpimeydestä: naapurimaa Venäjän aseellinen hyökkäys Ukrainaan helmikuun lopulla 2022. Sitä oli jo edeltänyt mm. Georgian sota 2008 ja Krimin valtaus 2014. Tuhot olivat valtavia, kuolonuhreja tuli nopeasti kymmenin tuhansin, miljoonat ukrainalaiset joutuivat pakolaisiksi. Eurooppalainen turvallisuusjärjestelmä hajosi. Jännitteet lisääntyivät maailmanlaajuisesti, ja seurauksena oli mm. välitön, laaja energiakriisi. Taustalla on viitattu olevan ainakin jonkinasteista henkistä paluuta keisarivallan aikaiseen imperialismiin (ks. esim. Bengt Jangfeldt: ”Venäjä - aatteet ja ideat.” Helsinki: Siltala 2022). Välittömänä seurauksena Suomi ja Ruotsi hakivat Naton jäsenyyttä oman turvallisuutensa varmistamiseksi. Suomen pitkäaikainen optio ajankohtaistui uhkaavassa tilanteessa.

¹¹⁷ Jouko Muuri: Työväen sivistysihanne 2019. *Aikamerkki verkkolehti* 12.1.2019; *Aikamerkki verkkolehti* 31.1.2019.

Kirjalla ja sen henkilökohtaisilla, monipuolisilla keskustelupuheenvuoroilla TSL ylitti vaivattomasti ja näkyvästi perinteisen toimintakenttensä rajoja, joita tosin ei ollut enää vuosikymmeniin pidetty minkäänlaisina esteinä. Jäsenkirjoja ei nytkään kysely kirjoittajilta. Puheenvuorot painottivat sivistykseen yleensä, eikä esimerkiksi TSL:n laaja käytännön koulutustoiminta ja hedelmällinen yhteistyö jäsenjärjestöjen, etenkin lähes miljoonajäsenisen ammattiyhdistysliikkeen kanssa saanut kirjassa tilaa. Ydintavoitteisiin kuuluikin saada ihmisiä keskustelemaan sivistyksestä ja pohtimaan heitä ympäröivää ajankohtaista todellisuutta tutkimuksen ja kulttuurin kautta.

Kirjan julkistamisella liitto asettui luontevasti suunnannäyttäjäksi kaikkien sivistysjärjestöjen sivistävälle toiminnalle. Painokkaan puheenvuoronsa esittivät sivuilla filosofi Eero Ojanen, TSL:n aiempi puheenjohtaja ja pitkäaikainen vaikuttaja Sakari Kiuru, dosentti Jari Salminen, toimittaja Ronja Salmi, kosmologi Kari Enqvist, rap-artisti Paleface eli Karri Miettinen, filosofi Tuomas Nevanlinna, kansanedustaja Erkki Tuomioja (sd), mediatutkija Anu Koivunen, päätoimittaja Maria Pettersson, toimittaja Salla Vuorikoski, dosentti Sonja Kosunen, professori Maria Lähteenmäki, Opetushallituksen pääjohtaja Olli-Pekka Heinonen, toimittaja Koko Hubara, toimittaja Mona Eid, kansanedustaja Seppo Kääriäinen (kesk), kansanedustaja, TSL:n puheenjohtaja Ilkka Kantola (sd) ja psykoterapeutti Katriina Järvinen.¹¹⁸

Kirjan sivistysteemalla järjestettiin sitten useita seminaareja ja keskustelutilaisuuksia maan eri puolilla. Voionmaalta löytyi hyviä sitaatteja ja luonnehdintoja sivistyksestä ja sitä tukevan toiminnan tarpeellisuudesta jokaiseen tapahtumaan, samoin R. H. Oittiselta ja monilta muilta liiton pitkän linjan vaikuttajilta.

Jo torstaina seitsemäs helmikuuta järjestettiin Jyväskylän yliopistolla seminaari Väinö Voionmaan perinnöstä. Alustajina olivat professori Maria Lähteenmäki, filosofi Tuomas Nevanlinna, toimittaja Koko Hubara, lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila ja keskustelun vetäjänä, moderaattorina Ville Blåfield. Tilaisuus kokosi 150 henkilöä. Samana iltana oli lisäksi vielä paikallisessa ravintola Popparissa lauluilta, räppiä ja muuta ohjelmaa, yhteistyössä mukana TSL:n Jyväskylän opintojärjestö, Jyväskylän Talvi sekä Laulu ottaa kantaa -verkosto. Ilta oli menestys, yleisöä oli noin 250. Esiintyjinä olivat MC Kajo ja Vicci¹¹⁹ sekä Paleface. Ajat muuttuivat, samoin eturivin edistykselliset esiintyjät sekä heidän sanomansa muotoilu ja ilmiasu.

Viikkoa myöhemmin 14.2. avattiin Tampereella Työväenmuseo Werstaan tiloissa TSL:n toimintaa ja vaiheita esitellyt näyttely *Eespäin 1919*. Museonjohtaja Ulla Rohunen lausui kaikki tervetulleiksi,

¹¹⁸ Ville Blåfield: Hengenpimeyttä vastaan. Puheenvuoroja sivistyksestä. Helsinki: Edita 2019, 141 sivua. – Mainittakoon, että kirjan lyhyt historiaosuus pohjautui osin tämän kirjoittajan vuonna 1996 valmistuneeseen, viimeistelemättömään käsikirjoitusluonnokseen TSL:n vaiheista kolmen ensimmäisen vuosikymmenen ajalta (ks. sama s 16).

¹¹⁹ Kalle Niskanen ja Victoria Björndahl. MC: Master of Ceremonies, ”seremoniamestari”, nykyaikaisen rock-, hip hop- tai elektronisen tanssimusiikin muusikon usein käyttämä nimitys.

ja pääsihteeri Jouko Muuri avasi näyttelyn.¹²⁰ Avajaisten yhteydessä pidetyssä seminaarissa keskusteltiin mediasta, sivistystyöstä ja kansanvallasta. Puheenvuoron käyttäjinä olivat professori Anu Koivunen, kansanedustaja Eero Heinäluoma (sd), *Aamulehden* vastaava päätoimittaja Jussi Tuulensuu ja moderaattorina jälleen Ville Blåfield. Kutsuvieraita oli noin sata henkilöä.

Maanantaina 26.2.2019 järjestettiin Helsingissä Paasitornin Karl Lindahl -salissa noin 90 henkilön joukolla seminaari, jossa ison teeman alaotsikkona oli ”Sivistystyön merkitys sisällissodan jälkeen ja nyky-Suomessa”. Alustajina olivat professori Maria Lähteenmäki, professori Kari Enqvist, tutkija Elina Hakoniemi, kansanedustaja Pilvi Torsti (sd) sekä toimittaja Ville Blåfield. TSL:n ja sen Helsingin opintojärjestön ohella järjestäjinä olivat Työväen Arkisto sekä Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura (THPTS). Lukija ehkä muistaa edeltä, että juuri tuossa entisessä A-salissa nautittiin marraskuussa 1939 koti- ja pohjoismaisten vieraiden kanssa 20-vuotisjuhlassa kahvia ja virvokkeita. Sehän oli vuosijuhla, jonka yhteydessä TSL viimeistään murtautui myönteisenä yhteiskunnallisena vaikuttajana laajasti Suomen kansan tietoisuuteen.

Kevätkauden suuriin seminaareihin kuului vielä Turun kaupunginkirjastossa maanantaina 25.3. järjestetty tilaisuus. Alaotsikkona oli kysymys: ”Vieläkö sivistystyö tehoaa taistelussa valheita ja epätasa-arvoa vastaan?” Keskustelijoina olivat TSL:n puheenjohtaja Ilkka Kantola, tietokirjailija Katriina Järvinen, dosentti Jari Salminen ja puhetta johtamassa Ville Blåfield. TSL:n Turun opintojärjestön kanssa järjestetty tilaisuus kokosi noin 60 hengen yleisön.

Tapahtumien ja tilaisuuksien ohella liitto tarjosi pitkin vuotta *Aikamerkin* nettisivuilla ison joukon juhluvuoden aihepiiriin liittyneitä artikkeleita ja myös podcasteja, ääni- ja/tai videotallenteita; uuden ajan mahdollisuuksia nekin. Niitä tehtiin Paasitornin studiutilassa.

Monilla paikkakunnilla oli lisäksi liiton juhluvuoteen liittyneitä pienimuotoisempia tapahtumia. Kesään mennessä näitä olivat ainakin: Jämsän opintojärjestöllä 22.–24.3. taidenäyttely, Joensuun seudun opintojärjestöllä TSL100 -klubi-ilta 27.3., Keski-Uudenmaan opintojärjestöllä Järvenpäässä 29.3. Laulu ottaa kantaa -iltamat, Vantaan opintojärjestöllä Rekolan työväentalolla 28.4. näyttelijä Kati Outisen monologi-ilta sekä Kouvolan opintojärjestöllä 11.5. Heidi Koskinen-Järvisalon kirjoittaman OiValtaa-näytelmän ensiesitys. Kaikista paikallisista kotiseutu-, kulttuuri- tai muista tapahtumista ei ehkä edes kantautunut tietoa liiton keskustoimistoon saakka. TSL:n opintojärjestö oli joskus näissä yhtenä mukana ja pääsi esille juhluvuoden toimintaansa esittelemään.

Sivistysliitolla oli oma esittelypöytänsä esimerkiksi kesäkuun alussa PAM:in liittokokouksessa Helsingin Messukeskuksessa. Lempäälän-Vesilahden opintojärjestö pääsi esittelemään toimintaansa ja liittoa monikulttuurisessa pop up-ruokatapahtumassa Lempäälän Myllyrannalla elokuussa. Ja elokuun lopulla pidetyillä Wanhonjen Tovereiden retkeilypäivillä Jyväskylässä oli työväentalon Aalto-salissa TSL-aineistoa luonnollisesti nähtävillä juhlaohjelmasta alkaen.

¹²⁰ Kutsukortti avajaisiin 14.2.2019 (kirjoittajan kokoelmassa); näyttely oli avoinna 5.5.2019 saakka.

Sivistysliiton edustajiston vuosikokous pidettiin perjantaina kesäkuun 7. päivänä Paasitornin kokoustiloissa Helsingin Hakaniemessä. Tervehdys- ja onnittelupuheen pitäjäksi saatiin edustaja kansainvälisen kattojärjestön toimistosta, IFWEA:n pääsihteeri Sahra Ryklief. Hänet oli tavattu TSL:n kutsumana Suomessa jo aiemminkin. Diakonijaohtaja Ilkka Kantola valittiin jatkamaan puheenjohtajan tehtävässään toimintakaudella 2020–21. Ensimmäisenä varapuheenjohtajana jatkoivat Anne Karjalainen (JHL), varajäsenenään Pia Perälä. Toisena varapuheenjohtajana jatkoivat Petra Toivonen (EKL), varajäsenenään Marja Raitoharju.

Muut liittohallituksen jäsenet olivat Airi Palosaari, vara Heidi Lehikoinen (molemmat PAM), Sari Helminen, vara Merja Westman (molemmat Teollisuusliitto), Lyyli Raatikainen, vara Jenny Suominen (molemmat SDP), Eija Harjula, vara Hannele Ugur (molemmat SAK), Esa Tuominen, vara Juha Häkkinen (molemmat AKT), Riitta Särkelä (Ensi- ja Turvakotien Liitto), vara Riikka Kauhanen (Kotien Puolesta Keskusliitto). Hallitus kokoontui vuoden kuluessa yhdeksän kertaa.¹²¹

Vuosikokouksen päivänä 7.6.2019 järjestettiin ravintola Juttutuvassa lisäksi musiikki-ilta, jonka yhteydessä luovutettiin seuraava Reino Helismaa -sanoittajapalkinto. Sen sai ensi kerran nainen, monipuolinen laulaja, säveltäjä, sanoittaja ja näyttelijä Paula Vesala. Julkisuuskyynnys ylittyi monissa tiedotusvälineissä. Hän oli tullut tutuksi noin vuosikymmenen mittaisella taipaleella PMMP-yhtyeessä toisen laulajan, Mira Luodin kanssa. Vuoden 2015 jälkeen Vesala toimi sooloartistina sanoittaen ja säveltäen suuren osan esittämistään kappaleista. Esimerkiksi ”Tytöt ei soita kitaraa” nousi paljon soitetuksi. Hän oli tehnyt lisäksi musiikkia lukuisille muillekin esiintyjille, myös teattereille.¹²²

Kulttuuritoiminta oli liitolle vanhastaan läheinen asia. TSL pyrki myös muistuttamaan yleisemminkin työväenkulttuurin merkityksestä. Esimerkiksi *Aikamerkin* vastaava toimittaja Merja Leskinen harmitteli elokuussa 2018 työväenkulttuurin vähäistä näkyvyyttä julkisuudessa. Oliko se unohtunut arkiston hyllylle? Hän myös kannusti: ”Työväenkulttuurin uudistuminen tarvitsee muutakin kuin tosiveetarinoita.” Oli havainnoitava ”kadunkulmissa ja toreilla”. Epäkohdista voisi kertoa hauskestikin ja loukkaamatta ketään. ”Ilmastomuutoksessa luulisi olevan aihetta laululiikkeeksi asti yhtä lailla kuin Vietnamin sodassa aikanaan rauhanliikkeelle.”¹²³

¹²¹ Vuosikokous ja hallitus TSL vuonna 2019 s 2, 17; toimintakertomuksessa ei ollut mainintaa ruotsinkielisestä työryhmästä.

¹²² PMMP:n kappaleet sävelsi pääosin Jori Sjöroos. Yhtye julkaisi useita levyjä, joita myytiin paljon. Myös Paula Vesalan (s. 1981) soololevyjä on myyty runsaasti. Hänen ansioluettelonsa kuuluu myös mm. Benny Anderssonin ja Björn Ulvaeuksen musikaalin ”Kristina från Duvemåla” suomentaminen. Ehkä tunnetuin elokuvavarooli on ollut Aki Louhimiehen ohjaamassa elokuvassa ”Tuntematon sotilas” (2017) alikersantti Antero Rokan puolisona (Demokraatti 1.8.2019; ks. myös Wikipedia).

¹²³ Merja Leskinen: Työväenkulttuuri muuttui kapinasta perinnetoiminnaksi? Aikamerkki verkkolehti 15.8.2018, myös lainaukset.

Liitto oli juhlavuotensa kuluessa edelleen mukana tukemassa yhteiskunnallisesti kantaa ottavaa kulttuuria eri tapahtumissa, esimerkiksi Laulu ottaa kantaa -verkoston tilaisuuksissa ja muun muassa Kuvassa keskellä -mediaprojektissa, sen valokuva- ja videopajoissa. Valokuvaaja Meeri Koutaniemi oli yhtenä kouluttajana mukana. Angela Abdi Musse oli yksi yhdeksästä naisesta, jotka osallistuivat kurssille: ”Harjoittelimme itseilmaisua, roolileikkejä ja tietenkin valokuvausta.” Mainitussa lauluhankkeessa kerättiin sodanjälkeisiä työväenlauluja, joita esimerkiksi kisälliryhmät olivat laatineet. Laulujen kokoaminen oli osa laajaa hanketta ”Työväenkulttuuri talteen ja eläväksi”. Siihen liittyi myös työpajoja uusille lauluntekijöille sekä klubi-illoja. Hanketta johti TSL ja mukana olivat myös Kansan Sivistystyön Liitto sekä Työväen Arkisto ja Kansan Arkisto. ”Rap-musiikissa ja kisällilauluissa on paljon samaa”, arvioi TSL:n tuottaja Tuomas Finne *Demokraatin* haastattelussa.¹²⁴

Liitolla oli oma tähtihetkensä myös kesällä Valkeakoskella Työväen musiikkitapahtumassa perjantaina 26.7. Jylhävaara-salissa oli keskustelutilaisuus ”Onko kansanliikkeiden aika ohi - Voimaa ja liikettä järjestämällä”. Liiton tarjoamina esiintyivät tapahtumalavalla ruotsinsuomalainen Anna Järvinen sekä Paleface ja Rajamäen Pojat. Festivaalilavalla esiintyi puolestaan Ricky-Tick Band & Julkinen Sana.

”Työväen sivistystyön kunniaksi”¹²⁵

TSL:n satavuotissyntymäpäivää, sunnuntaita syyskuun ensimmäistä 2019 vietettiin juhlatin ja samalla huomattavan iloisin tunnelmin Kokous- ja Kongressikeskus Paasitornissa. Suuri tapahtumapäivä jakautui kahteen osaan. Tutun ja tavanomaisen pääjuhlan raamit muutettiin perusteellisesti aivan uuteen muotoon. Alkuun päästiin ”Sivistystä ja shampanjaa” -brunssilla puolilta päivin noin 250 henkilön joukolla Paasiravintolan salissa. Paikalla oli jäsenjärjestöjen, piirien ja opintojärjestöjen väkeä, liiton hallintoa ja työntekijöitä, myös eläkkeellä jo olevia, kutsuvieraita, lukuisten yhteistyökumppanien ja tukijoiden edustajia.

Tarjoilupöytien antimien lomassa kuultiin paljon puhetta sivistyksestä. Liiton juhlaulkaisun kirjoittaja, toimittaja Ville Blåfield haastatteli sopivina ryhminä lukuisia henkilöitä, joiden näkemyksistä, muisteluista ja toiveista muodostui monitahoisen hykerryttävä kokonaisuus. Päällimmäisinä olivat myönteiset vaikutelmat, eikä huumorin pilkettä todellakaan puuttunut.

Lyhyin puheenvuoroin kertoivat sivistyksestä ja suhteestaan Sivistysliittoon presidentti Tarja Halonen, EU-parlamentaarikko Eero Heinäluoma, professori Maria Lähteenmäki, kansanedustajat

¹²⁴ Huotari em. artikkeli.

¹²⁵ Väliotsikko ”Opi perusasiat” -juhlakonsertin 1.9.2019 käsiohjelmassa (ohjelma kirjoittajan kokoelmassa). – TSL:n satavuotisjuhlakonsertti oli huomattavan suuri ponnistus. Sen toteuttamisessa auttoivat muun muassa taiteilijoiden työmahdollisuuksia tukien, lahjoituksin ja hankkimalla pääsylippuja henkilökunnalleen Tradeka, Riihi Säätiö, Teollisuusliitto, JHL, AKT, Kansan Sivistysrahasto ja Paasitorni.

Erkki Tuomioja, Antti Lindtman ja Johannes Koskinen, Suomen Pankin aiempi pääjohtaja Erkki Liikanen, JHL:n puheenjohtaja Päivi Niemi-Laine ja AKT:n puheenjohtaja Marko Piirainen sekä kasvatustieteiden apulaisprofessori Sonja Kosunen Helsingin yliopistosta.

Omat tervehdyksensä juhlivalle liitolle pääsivät haastattelutuokionsa yhteydessä esittämään myös läheisten yhteistyökumppanien edustajat: pääsihteeri Tuula Kumpumäki (Kansan Sivistystyön Liitto), toiminnanjohtaja Paula Yliselä (Maaseudun Sivistysliitto) ja pääsihteeri Ville Ylikahri (Vihreä Sivistysliitto). Yhteistyön merkitys korostui koskettavissa puheissa. Myös juhlivan liiton puheenjohtaja Ilkka Kantola ja pääsihteeri Jouko Muuri olivat haastateltavana.

Pöytien vilkas puheensorina vaimeni aina uuden kiinnostavan haastattelun alkaessa. Taukohetkillä kuultiin myös viihdyttävää musiikkia, jota esittivät Kirsti Alho ja yhtye All About Eve.

Myöhemmin iltapäivällä oli talon juhlasalissa satavuotisjuhlakonsertti, joka oli näytelmäkirjailija Bertolt Brechtä (1898–1956) lainaten otsikoitu *Opi perusasiat*. Esiintyjinä olivat Helsingin konservatorion orkesteri Helsinki Concordia, kapellimestarinaan Petri Sakari, sekä Koiton Laulu, jonka kuoronjohtaja Tomas Takolander oli lisäksi säveltänyt viisiosaisen *Nyljetyt laulut* -juhlakantaan kirjailija Juha Hurmeen teksteihin. Se oli konsertin pääteos, mutta ohjelmassa kuultiin toinenkin kantaesitys: Markku Nikulan sävellys ”Pajupilli” Katri Valan runoon.

Tomas Takolander kertoi käsiohjelmassa, että konsertin ohjelmaan oli valittu yhteiskunnallista musiikkia vuosikymmenien varrelta. TSL:n tilaama sävelteos, juhlakantaatti, käsitteli säveltäjän mukaan ”musiikin keinoin maailmankaikkeuden syntyä ja olemusta”. Ja enemmänkin: ”Aiheina on vaatimattomasti myös maapallon nykyinen tila ja mitä ihmisten pitäisi sen suhteen tehdä.”

Ajallisesti ja myös aatteellisesti konsertin kappaleiden kirjo oli laajahko. Noin 650 hengen yleisö oli hyvin vastaanottavainen niin vanhalle kuin uudellekin. Monna Kamun solistisuus laulussa ”Oppimisen ylistys” kirvoitti suuret suosionosoitukset, samoin bassobaritoni Antti Mähösen vaikuttava suoritus kantaatissa. Konsertin juonsi Ville Blåfield, ja esitysten aikana nähtiin valkokankaalla lisäksi kuvataiteilija Sampo Laaksosen kuvakollaaseja, joilla oli yhteytensä TSL:n pitkään toimintataipaleeseen.

Helsinki oli juhlinnan luonnollinen pääpaikka, mutta syyskuun ensimmäisenä pidettiin TSL:n juhlat myös Kuopiossa ja Porissa. Kuopion opintojärjestö pääsi juhlimaan liittoaan vanhan, arvokkaan kaupungintalon juhlasaliin kaupungin paraatipaikalla. Tervehdyspuheen piti opintojärjestön puheenjohtaja Pasi Lattunen. Musiikkiohjelmaa tarjosi Paavo Lyytisen johdolla Kuopion Kvartetti, ja juhlapuheen piti kansanedustaja Tuula Väätäinen (sd), omasta Savo-Karjalan vaalipiiristä. Lausuntataiteilija Maija Piitulaisella oli ohjelmassa Niityllä tuulee -monologi. Päätössanat lausui Kuopion sos.dem. työväenyhdistyksen puheenjohtaja Jaakko Kosunen. Juhlaan ja kahvitarjoilulle osallistui noin sata henkilöä.

Satakunnan piirin järjestämä juhla kokosi Euran työväentalolle Sivistysliittoa juhlimaan noin 130 henkeä. Piirin puheenjohtaja Tarja Terho-Sjöblom lausui kaikki tervetulleiksi. Juhlapuheen piti entinen maakuntajohtaja Pertti Rajala. Ohjelmassa oli paljon musiikkia, lausuntaa, sketsejä ja huumoria. Esiintyjinä olivat Porin Työväen Soittokunnan BQ-Kvintet, Jani Huhtalan johtama Rauman Työväen Naiskuoro, Matti Henttilän johtama Rauman Työväen Mieslaulajat, Kati Isskoffin johtama Euran Työväen Laulajat sekä vielä lauluyhtye Cafe Ole.

Suurten juhlahetkien jälkeenkin oli syyspuolella 2019 vielä useita erilaisia satavuotisuuteen liittyneitä tapahtumia. Tampereella Työväen museo Werstaalla oli jälleen jokavuotinen työväenkirjallisuuden päivä lauantaina 7.9. Väkeä liikkui Werstaan tiloissa päivän kuluessa arviolta 1100. TSL tuotti tapahtumaan paneelikeskustelun punapäämöistä. Siihen liittyen kaupunkineuvos Lasse Eskonen haastatteli Helsingin työväenyhdistyksen 135-vuotishistoriakirjan *Talo ja torni* kirjoittajaa filosofian tohtori Sakari Siltalaa sekä HTY:n aiempaa toimitusjohtajaa Jorma Bergholmia. Lisäksi illalla oli vielä Laulu ottaa kantaa -klubi-ilta ravintola Artturissa. Esiintyjinä mainittiin Hannu Salama ja Vapaat radikaalit sekä Tuija Rantalainen ja nuorista muusikoista koottu folk-yhtye Noria.

Lahden seudun opintojärjestöllä oli keskiviikkona 25.9. luentotilaisuus kaupunginkirjastossa professori Väinö Voionmaan elämäntyöstä. Luennoitsijana oli häntä tutkinut valtiotieteiden maisteri Riitta Koivisto. Kolme päivää myöhemmin opintojärjestöllä oli vielä toinenkin tilaisuus, nyt Walimon Casseli-ravintolassa. Dosentti Tapio Bergholm puhui työväenliikkeen sivistystahdosta. Kaupunginteatterin näyttelijät Ritva Sorvali ja Helena Ryti esittivät lisäksi säveltäjä Kaj Chydeniuksen lauluja. Lahden Seudun Varhaiseläkeläisten kansantanssiryhmäkin esiintyi 70 hengen kokoisen yleisön iloksi.

TSL:n Kouvolan opintojärjestö sai aikaan iltamat lauantaina 28.9. Tuulensuojassa. Elävää musiikkia tanssin tahdittamiseksi esittivät Takavasen, Kylmäkiskokset ja Hormoonit pois. Sos.dem. Sanomalehtimiesliitto ja TSL järjestivät meren rannalla Helsingin Kaivopuistossa Café Ursulassa lokakuun alussa yhteisen seminaarin. Aihepiirinä oli ”Teollisuus ja ilmasto - aina vastakkain?” Lisäksi TSL osallistui SDP:n tulevaisuusfoorumiin Hotelli Clarionissa Helsingissä. Liitto myös tuotti iltatilaisuuteen kulttuuriohjelman.

Joensuussa järjestettiin yhdessä Itä-Suomen yliopiston kanssa Futura-rakennuksen auditoriossa keskiviikkona 9.10. vielä yksi seminaari teemalla ”Hengenpimeyttä vastaan”. Se kokosi 60 kiinnostunutta. Alustajina olivat professori Maria Lähteenmäki sekä kulttuurijohtaja Sari Kaasinen sekä liiton puheenjohtaja, diakoniajohtaja Ilkka Kantola. Tilaisuuden moderaattorina eli keskustelun johdattajana toimi dosentti Tapio Bergholm.¹²⁶

¹²⁶ Ainakin kerran oli vuoden kuluessa esillä myös TSL:n yleinen historia. Tämän kirjoittaja piti esitelmän ”Satavuotias Työväen Sivistysliitto” maanantaina 18.11.2019 liiton kokoustiloissa Ympyrätalossa, kun

Mennyt ja tuleva

TSL näkyi vuoden 2019 kuluessa hyvin monenlaisissa tapahtumissa, ja jälleen kerran myös syksyllä Helsingin suurilla kirjamesseilla Pasilassa. Torstaina 24.10. Ville Blåfield haastatteli kokoamansa kirjan lähtökohdista Messukeskuksessa kosmologi Kari Enqvistiä, puheenjohtaja Ilkka Kantolaa, rap-artisti Palefacea ja *Journalisti*-lehden päätoimittajaa Maria Petterssonia. Kirjamessujen aikaan järjestettiin vielä Helsingin työväentalolla Juttutuvassa 26.10 ”Politiikan happy hour”, missä Tapio Bergholm ja Erkki Liikanen keskustelivat politiikasta, taloudesta ja kulttuurista lähinnä jälkimmäisen muistelmakirjan *Olin joukon nuorin* pohjalta. Sivistysliittoakin sivuttiin.¹²⁷

Satavuotias TSL oli monella tavalla näkyvästi esillä myös Stadin työväenkirjallisuuden päivillä viikonloppuna 22.–24.11.2019 Työväenliikkeen kirjaston ja aivan vieressä sijaitsevan Julkisten ja hyvinvointialojen liiton (JHL) tiloissa. Järjestäjänä oli Työväenkirjaston ystävät ry. Tapahtumassa oli paljon keskustelua kulttuurista ja työväenkulttuurista, historiasta ja kirjallisuudesta. Kapinarunoilta oli päivien vakio-ohjelmaa.

Sivistysliittoa sivusi kaksikin uunituoretta julkaisua. Avaustilaisuudessa perjantaina Työväenliikkeen kirjaston salissa julkistettiin *Työväentutkimus vuosikirja 2019*. Valtiotieteiden maisteri Elina Hakoniemi oli kirjoittanut julkaisuun TSL:n perustamisen ajan sivistyskäsitteistä. Julkistamistilaisuudessa tämän kirjoittaja kertoi kirjaan kirjoittamansa artikkelin pohjalta TSL:n ensimmäisestä sihteeristä, maisteri Hjalmar Eklundista. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura (THPTS) julkisti puolestaan JHL:n auditoriossa kirjan *Työväestö ja demokratia*. Sen yhteydessä yksi kirjan artikkelien kirjoittajista, väitöskirjatutkija Elina Hakoniemi kertoi Pete Pesosen ja Anna Rajavuoren haastattelussa sivistyksellisen demokratian käsitteestä sosialidemokraattisessa sivistyspolitiikassa.

Lisäksi vielä Sivistysliiton juhlakirjan *Hengenpimeyttä vastaan* aihepiiriä esiteltiin keskustelutuokiossa kirjaston salissa lauantaina, kun Jussi Särkelä haastatteli kirjan toimittajaa Ville Blåfieldiä. Liitto esittäytyi lisäksi aineistoillaan minimessuilla monen muun näytteillepanijan kanssa JHL:n aulassa.¹²⁸

Työväenperinne - Arbetartradition ry piti siellä sääntömääräisen syyskokouksensa.

¹²⁷ Mainittakoon, että Ranskan politiikkaa ja kulttuuria pitkään seurannut TSL:n aiempi pääsihteeri Jorma Turunen sai juhluvuonna julki kirjansa: ”Ranskan vasemmiston tarina. Suuresta vallankumouksesta nykyhetkeen” (Helsinki: Into 2019, 316 sivua). TSL tuki kirjahanketta, samoin Työväen Opintorahasto, Suomen Tietokirjailijat ry ja Kansan Sivistysrahasto. Vuoden julkaisuihin kuului myös John Seed: ”Ymmärrä Marxia” (Helsinki: Into 2019, 256 sivua). TSL ja KSL tukivat yhdessä tämän Kalevi Suomelan suomentaman tietokirjan julkaisemista.

¹²⁸ Aatosta jaloa - marraskuun valoa. Stadin työväenkirjallisuuspäivät 2019 (kutsu ja ohjelmalehtinen kirjoittajan kokoelmassa).

Marraskuun 28. päivänä Sivistysliitto tuki vielä Karri Paleface Miettisen ja Laulava Unioni -yhtyeen levynjulkaisukeikkaa pääkaupungissa ravintola Suvilahti TBA:ssa. Kappaleet olivat uudelleen sovitettuja vanhoja amerikansuomalaisten lauluja. Niiden yhtenä lähtökohtana olivat ”tuplajuulaiset” eli syndikalistinen ammattiyhdistysliike (Industrial Workers of the World, IWW), jonka vasemmistolaiseen jäsenistöön kuului Amerikassa aikoinaan paljon suomalaisia työläisiä.

Loppusyksyllä TSL tuotti JHL:n Helsingin yhteisjärjestön kanssa yhteisvoimin Kulosaaren kartanolle näytelmän *Kulosaaren kuningattaret - erioikeuksista ennen ja nyt*. Yhteisöpedagogi Pirttis Pirttineva oli hankkeen alullepanija ja toimi myös tuottajana. Ohjaajana oli Sirpa Riuttala. Näytelmä käsitteli naisten paikkaa yhteiskunnassa ja perheessä nykyhetkessä sekä miten paikka oli muuttunut vuosisadassa. Esityksiä oli kolme, ensi-ilta oli itsenäisyyspäivänä.

Tässäkään ei ollut vielä kaikki TSL:n suuresta juhluvuodesta. Kaikkea ei välttämättä erilaisista paikallisista tapahtumista liiton toimistoon asti kerrottukaan.

Kuten edeltä muistetaan, viisikymmenvuotias Työväen Sivistysliitto toimi vähintäänkin kättilönä, kun Työväentalomuseo saatiin alulle ja käytännön toimintaan Riihimäellä vuonna 1969. Viisi vuosikymmentä myöhemmin Työväentalomuseon kesänäyttely 2019 koottiin kolmesta, osittain toisiinsa lomittuvasta teemasta: museo 50 vuotta, SDP 120 vuotta ja TSL 100 vuotta. Niistä kerrottiin lukuisin valokuvin, kirjoin ja lehtileikkein sekä museon historiallisen esineistön avulla. Näyttely ideoitiin ja rakennettiin talkoovoimin kevättalven kuluessa. Keskeisinä puuhamiehinä olivat museota ylläpitävän Työväenperinteen tutkimus ry:n puheenjohtaja Pentti Auvinen ja rahastonhoitaja Visa Tammi. Museon juhluvuoden teemaksi muotoiltiin ”50 vuotta museo museossa”.¹²⁹

Valtakunnallisen työväentalomuseon 50-vuotisjuhla järjestettiin sunnuntaina 15.9.2019 museon tiloissa. Ohjelma oli ymmärrettävän perinteinen: Riihimäen Työväenyhdistyksen Soittokunnan musiikkia ja Riihimäen Työväen Mieskuoron laulua, puheenjohtaja Pentti Auvisen tervehdyssanat ja historiakatsaus, Marjatta Merikanto-Martikainen Samuli Parosen seurasta esitti lausuntaa, oli myös puheita ja muistamisia. Kahvitarjoilulla aloitettiin, ja Työväenmarssiin lopetettiin.¹³⁰

TSL:n pääsihteeri Jouko Muuri toi juhlaan museon aikaansaajan eli Sivistysliiton tervehdyksen ja onnittelut. Hän kertoi myös miten merkittäviä paikkoja talot ovat aikojen kuluessa olleet työväenliikkeen sivistystyölle. Vaikka yhteiskunta oli ottanut monia koulutus- ja sivistysasioita hoitaakseen, työväentalot olivat edelleen monella tavalla tarpeellisia. Puoluesihteeri Antton Rönholm onnitteli SDP:n puolesta ja arvioi juhlapuheessaan työväentalojen merkitystä. Ne eivät

¹²⁹ Demokraatti 28.8.2019; Valtakunnallisen Työväentalomuseon kesänäyttelyn 2019 ohjelmavihkonen (lehtileike ja ohjelmavihkonen kirjoittajan kokoelmassa). – Tämän kirjoittaja sai kunnian olla 50-vuotisnäyttelyn avauspuheen pitäjänä sunnuntaina 5.5.2019. Näyttely oli avoinna syyskuun loppuun.

¹³⁰ Kutsu ja ohjelma: Valtakunnallinen Työväentalomuseo 50 vuotta 15.9.2019 (kirjoittajan kokoelmassa).

olleet vain rakennuksia vaan kulttuuriperimää. Talojen ydin oli yhteisöllisyydessä, ja ne olivat ”esimerkkejä joukon voimasta tehdä parempaa niin itselleen kuin muille”.¹³¹

Työväentalomuseo oli 50 vuotta nuorempi kuin Sivistysliitto. Sen sijaan TSL:n Nurmijärven opintojärjestö Uudellamaalla oli vain kymmenen vuotta liittoaan nuorempi. Se oli liiton vanhimpia yhtäjaksoisesti toimineita, vuonna 1929 sivistystyöjärjestönä aloittanut. Opintojärjestön 90-vuotisjuhlaa vietettiin lauantaina 23.11.2019 Palojoen työväentalolla ”valoisaan tulevaisuuteen luottaen”, kuten opintojärjestön kotisivuilla verkossa todettiin.

Palojoellakin seurattiin pitkälti perinteisen työväenjuhlan mallia. Puheenjohtaja Arja Ripatti toivotti kaikki tervetulleiksi. Juhlapuheen pitäjäksi oli kutsuttu TSL:n pääsihteeri Jouko Muuri. Hän esitti myös liiton onnittelut juhlaväelle. Musiikkiohjelmaa esitti Hyvinkään Työväen Mieskuoron lauluyhtye Otto Baritones, Erkki Rytönen lausui, ja Tanja Luostarinen lauloi Jari Kokkisen säestyksellä. Seurakunnan tervehdyksen toi seurakuntapastori Ida Vartiala, ja kunnanjohtaja Outi Mäkelä esitti kunnan tervehdyksen. Opintojärjestön historiikin esitteli Anja Lammio. Loppulaulun jälkeen nautittiin vielä kakkukahvit. Vuoden toiminta ei päättynyt Nurmijärvellä vielä onnistuneeseen vuosijuhlaan, vaan tuttuun tapaan laulettiin yhdessä vielä kauneimpia joululauluja joulukuun 16. päivänä Punanurkan tiloissa.¹³²

Yksi vuoden 2019 juhlijoista oli Työväen Arkisto. Se täytti 110 vuotta. Arkisto juhlisti tasavuosiaan aluksi jo keväällä perjantaina 17.5.2019 hyväntuulisella avointen ovien tilaisuudella toimitiloissaan Sörnäisten rantatien varrella noin 150 kutsuvieraan joukolla. Arkisto järjesti syksyllä lisäksi vielä juhlavuoden seminaarin Työväenliikkeen kirjaston salissa maanantaina 21.10.2019 yhteistyössä Työväenliikkeen kirjaston sekä Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuran kanssa.¹³³

Seminaarin avasi arkistonjohtaja Petri Tanskanen. Seuraavana oli Kansallisarkiston pääjohtajan Jussi Nuortevan puheenvuoro, jossa hän sekä kiitti Työväen Arkistoa yli vuosisadan mittaisesta tarpeellisesta työstä että painotti kaiken kaikkiaan arkistolaitoksen merkitystä koko kansakunnalle. Ilmaantuneen esteen takia Nuortevaa nähtiin ja kuultiin ennalta tehdyllä videolla. Arkiston säätiön tervehdyksen seminaariväelle esitti sen hallituksen puheenjohtaja Marjaana Valkonen.

Sosialidemokraattisen puolueen tervehdyksen, kiitokset pitkästä työstä ja onnittelut esitti puoluesihteerinä Antton Rönholm. Hän palautti mieleen Arkiston vaiheita vuodesta 1909 alkaen. ”Kansanliikkeellä, joka puolustaa ja kehittää demokratiaa, pitää olla vahva muisti”, hän totesi. Arkistoon oli koottu runsaan vuosisadan kuluessa mittava määrä erilaista työväestöön ja työväenliikkeeseen liittyvää aineistoa, joka kertoi monipuolisella tavalla yhteiskunnallisesta

¹³¹ Juhlusta laadittiin kooste museon sähköisille kotisivuille www.tyovaentalomuseo.fi.

¹³² Tiedonjyvien tuottaminen jatkuu s 27–28; ks. myös opintojärjestön Facebook-sivut.

¹³³ Demokratian muisti - Työväen Arkiston 110-vuotisjuhlaseminaari, kutsu ja seminaariohjelma 21.10.2019 (kirjoittajan kokoelmassa).

toiminnasta. Rönholm painotti: ”Mennyt ja tuleva velvoittaa myös SDP:tä puolueena.” Hän kertoi puolueen jatkavan omaa historiankirjoitushankettaan. Koko organisaation merkitys ”tiukoissa tilanteissa” ja tehty yhteinen työ ei saa hävitä esimerkiksi ”bittivaruuteen”.¹³⁴

Seminaarin yhteydessä julkistettiin Työväen Arkiston vaiheista laadittu vankka historiateos *Demokratian muisti*, jota on tässäkin tutkimuksessa hyödynnetty. Kirjan teemoista käytettiin useita valmisteltuja puheenvuoroja ennen ja jälkeen kakkukahvien.

Yksi tilaisuuden puheenvuoroista liittyi suoraan Sivistysliittoon jo otsikoltaan: maisteri Elina Hakoniemen aiheena oli ”Työväen sivistysliike ja Työväen Arkisto”. Hän kertoi omasta väitöskirjatyöstään, joka sivusi myös Sivistysliittoa. Häneltä oli mennyt painoon vastikään kaksikin historia-artikkeliä. Toisen keskiössä oli ”sivistyskäsitys” TSL:n perustamisen aikoihin ja toisen ”sivistyksellisen demokratian” käsite. Työväen Arkiston laajat aineistokokoelmat olivat tarjonneet hänelle huomattavan runsaasti käyttökelpoista materiaalia. Myöhemmin syksyllä julkaistujen artikkelien viitteet ja lähteet kuvastivat tätä hyvin.¹³⁵

Työväen Arkiston 110-vuotisseminaarin yhteydessä käytettiin myös useita vapaamuotoisia keskustelupuheenvuoroja. Niissä kommentoitiin kuultuja esityksiä, muisteltiin etenkin Arkistoon liittyneitä omia tapaamisia ja tapahtumia, sivuttiin työväenliikkeen toiminnan vaiheita ja nostettiin esiin kysymyksiäkin alustajille.

Yhtenä keskusteluun osallistuneena oli TSL:n pitkäaikainen puheenjohtaja ja toimihenkilö, valtiotieteiden maisteri Sakari Kiuru, Yleisradion aiempi pääjohtaja. Hänellä oli omakohtaista kokemusta liiton toiminnasta ja vaikutuksesta vuosikymmenien ajalta, aina 1950-luvun alusta alkaen. Hän tarttui keskustelussa erityisesti esillä olleisiin, Työväen Sivistysliittoa koskeneisiin näkökohtiin. Hän palautti seminaarilaisten mieleen liiton käytössä pitkään olleen luonnehdinnan ”työväen omaehtoisesta sivistystyöstä”. Paljon oli aikojen kuluessa muuttunut. Hänen mielestään työväenliikkeen tulee tänä päivänä miettiä uudelleen, mitä tällä termillä juuri nyt voidaan tarkoittaa. Ehdotus on hyvä, ja asia on edelleen pohtimisen arvoinen.

¹³⁴ Ks. Antton Rönholm: Kirjoita se itse. Demokraatti 7.11.2019, myös lainaukset (lehtileike kirjoittajan kokoelmassa).

¹³⁵ Elina Hakoniemen em. artikkelit: ”Usko sivistykseen - Työväen Sivistysliiton perustamisvaiheen sivistyskäsitys” marraskuussa julkaistussa Työväentutkimus vuosikirjassa 2019 s 4–18; ”Sivistyksellisen demokratian käsite sosialidemokraattisessa sivistyspolitiikassa 1940-luvulta 1960-luvulle” julkaistiin marraskuussa kirjassa Työväestö ja demokratia s 261–297.